

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

İKTİSAT TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRKİYE SAVUNMA HARCAMALARININ KARŞILAŞTIRMALI

ANALİZİ

(1924-2010)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehtap YAĞ

HAZİRAN-2014

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

İKTİSAT TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**TÜRKİYE SAVUNMA HARCAMALARININ KARŞILAŞTIRMALI
ANALİZİ
(1924-2010)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehtap YAĞ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ersan BOCUTOĞLU

HAZİRAN-2014

TRABZON

ONAY

Mehtap YAĞ tarafından hazırlanan *Türkiye Savunma Harcamalarının Karşılaştırmalı Analizi (1924-2010)* adlı bu Çalışma 16.06.2014 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda *oybirliği/oyçokluğu* ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından *İktisat Anabilim Dalında yüksek lisans tezi* olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ersan BOCUTUOĞLU (Başkan-Danışman)

Doç. Dr. Mehmet TUNÇER

Yrd. Doç. Dr. Murat Can GENÇ

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylım. ...07.2014

Prof. Dr. Ahmet ULUSOY

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin, etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Mehtap YAĞ

16.06.2014

ÖNSÖZ

Dünyada Soğuk Savaş'ın sona ermesine rağmen savunma harcamaları hala önemini korumakta ve birçok ülkede bu alanda önemli harcamalar yapılmaya devam edilmektedir. Savunma harcamaları için ayrılan kaynaklar ekonomi için eğitim, sağlık ve altyapı harcamaları gibi son derece önemli olan alternatif kullanım alanlarından çekilmektedir.

Türkiye'de konsolide bütçeden savunma, eğitim, sağlık ve altyapı harcamalarına ne kadar kaynak aktarıldığı yıllar itibariyle incelendiğinde yakın tarihe kadar savunma harcamalarının açık bir şekilde en büyük payı aldığı görülmektedir. Bunda Türkiye'nin stratejik konumunun ve terörizmin önemli bir payı vardır. Bu çalışmada, Türkiye'de savunma, eğitim, sağlık ve altyapı harcamalarının Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan bu yana konsolide bütçeden aldığı pay, Türkiye'nin komşuları, dünyada en çok savunma harcaması yapan ülkelerdeki ve G20 ülkelerindeki savunma, eğitim ve sağlık harcamaları ile karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Değerli katkılarıyla bana destek olan ve beni bu çalışmaya yönlendiren hocam Sayın Prof. Dr. Ersan BOCUTOĞLU'na, kaynak konusundaki yönlendirmelerinden dolayı Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Müşaviri Sayın Hikmet YILMAZ'a, özellikle geçmiş yılların konsolide bütçe verilerine ulaşmamdaki yardımlarından dolayı Maliye Uzmanı Sayın Eray ERTÜRK'e çok teşekkür ederim.

Bugünlere gelmemde büyük emeği olan, maddi ve manevi daima yanımda olan babam Bahri ŞAHİN'e ve annem Nevin ŞAHİN'e tezimi bitirebileceğime olan inancımı kaybettiğim anlarda kendime olan güvenimi tazeleyen kardeşlerim Adem ŞAHİN ve Sema ŞAHİN'e ve bu zorlu süreçte her zaman olduğu gibi bana destek olan ve özellikle bilgisayar konusundaki yardımlarından dolayı eşim A. Ozan YAĞ'a teşekkürü bir borç bilirim.

Trabzon, Mayıs 2014

Mehtap YAĞ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET.....	IX
ABSTRACT.....	X
TABLolar LİSTESİ.....	XI
GRAFİKLER LİSTESİ.....	XII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XVII
GİRİŞ.....	1-2

BİRİNCİ BÖLÜM

1.SAVUNMA HİZMETİ KAVRAMI, SAVUNMA HARCAMALARI

VE TÜRKİYE'DE SAVUNMA HARCAMALARININ KAYNAKLARI.....	3-26
1.1. Savunma Hizmeti Kavramı Ve Savunma Harcamaları.....	3
1.1.1. Savunma Harcamaları Kavramı.....	4
1.1.2. Veri Sağlama.....	8
1.2. Savunma Harcamalarını Belirleyen Faktörler.....	9
1.2.1. Ekonomik ve Mali Faktörler.....	10
1.2.1.1. Ülkenin Gayri Safi Milli Hasılası.....	10
1.2.1.2. Ülkenin Ekonomik Gelişmişlik Düzeyi.....	10
1.2.2. Siyasi ve Sosyal Faktörler.....	12
1.2.2.1. Tehdit ve Jeopolitik Durum.....	12
1.2.2.2. Silahlanma Yarışı ve Komşu Ülkelerin Savunma Harcamaları.....	13
1.2.2.3. Ülkenin Siyasal Rejimi.....	14
1.2.2.4. Askeri İttifaklara Katılım.....	14
1.3. Türkiye'de Savunma Harcamalarının Kaynakları.....	15
1.3.1. Bütçe Ödenekleri.....	15
1.3.1.1. Milli Savunma Bakanlığı Bütçesi.....	16
1.3.1.2. Sahil Güvenlik Komutanlığı Bütçesi.....	18
1.3.1.3. Jandarma Genel Komutanlığı Bütçesi.....	19
1.3.1.4. Savunma Sanayi Müsteşarlığı Bütçesi.....	20

1.3.2.Savunmanın Bütçe Dışındaki Kaynakları	22
1.3.2.1.Savunma Sanayi Destekleme Fonu	22
1.3.2.2.Türk Silahlı Kuvvetleri Güçlendirme Vakfı	25

İKİNCİ BÖLÜM

2.TÜRKİYE'DE CUMHURİYET DÖNEMİ BÜTÇELERİNDE SAVUNMA, EĞİTİM, SAĞLIK VE ALTYAPI HARCAMALARININ YILLAR İTİBARIYLA ORANSAL PAYLARININ GELİŞİMİ	27-55
2.1. 1924-1945 Döneminde.....	28
2.1.1. Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının Konsolide Bütçe İçindeki Paylarındaki Gelişmeler	28
2.1.2. Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının GSMH İçindeki Paylarındaki Gelişmeler	31
2.2. 1946-1961 Döneminde.....	32
2.2.1. Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının Konsolide Bütçe İçindeki Paylarındaki Gelişmeler	34
2.2.2. Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının GSMH İçindeki Paylarındaki Gelişmeler	35
2.3. 1962-1975 Döneminde	36
2.3.1. Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının Konsolide Bütçe İçindeki Paylarındaki Gelişmeler	38
2.3.2. Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının GSMH İçindeki Paylarındaki Gelişmeler	39
2.4. 1976-1981 Döneminde	40
2.4.1. Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının Konsolide Bütçe İçindeki Paylarındaki Gelişmeler	41
2.4.2. Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının GSMH İçindeki Paylarındaki Gelişmeler	42
2.5. 1982-1993 Döneminde	43
2.5.1. Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının Konsolide Bütçe İçindeki Paylarındaki Gelişmeler	45

2.5.2. Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının GSMH İçindeki Paylarındaki Gelişmeler	47
2.6. 1994-2000 Döneminde	48
2.6.1. Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının Konsolide Bütçe İçindeki Paylarındaki Gelişmeler	49
2.6.2. Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının GSMH İçindeki Paylarındaki Gelişmeler	50
2.7. 2001-2011 Döneminde	51
2.7.1. Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının Konsolide Bütçe İçindeki Paylarındaki Gelişmeler	52
2.7.2. Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının GSMH İçindeki Paylarındaki Gelişmeler	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. 2000-2010 DÖNEMİNDE TÜRKİYE’NİN KOMŞU ÜLKELERİ, DÜNYADA EN ÇOK SAVUNMA HARCAMASI YAPAN ÜLKELER VE G 20 ÜLKELERİNDE SAVUNMA HARCAMALARI İLE EĞİTİM VE SAĞLIK HARCAMALARININ KARŞILAŞTIRILMASI	56-94
3.1. Türkiye’nin Komşu Ülkelerinde Savunma Harcamalarının Kamu Eğitim ve Sağlık Harcamalarıyla Karşılaştırılması	56
3.1.1. Ermenistan	56
3.1.2. İran	58
3.1.3. Irak	59
3.1.4. Suriye	60
3.1.5. Yunanistan	61
3.1.6. Bulgaristan	62
3.1.7. Romanya	64
3.1.8. Ukrayna	65
3.1.9. Rusya	66
3.1.10. Gürcistan	68
3.2. Dünyada En Çok Savunma Harcaması Yapan Ülkelerde Savunma Harcamaları ile Kamu Eğitim ve Sağlık Harcamalarının Karşılaştırılması	69

3.2.1. ABD	70
3.2.2. Çin.....	72
3.2.3. İngiltere	73
3.2.4. Fransa	74
3.2.5. Japonya.....	76
3.2.6. Almanya	77
3.2.7. Suudi Arabistan	78
3.2.8. Hindistan	80
3.2.9. İtalya	81
3.3. G 20 Ülkelerinde Savunma Harcamaları ile Kamu Eğitim ve Sağlık Harcamalarının Karşılaştırılması	83
3.3.1. Kanada	83
3.3.2. Avustralya	84
3.3.3. Brezilya	86
3.3.4. Arjantin	87
3.3.5. Meksika	89
3.3.6. Güney Afrika	90
3.3.7. Endonezya	91
3.3.8. Güney Kore	93
SONUÇLAR	95
YARARLANILAN KAYNAKLAR	99
EKLER	107
ÖZGEÇMİŞ	127

ÖZET

Bu tez, esas olarak, Türkiye'nin savunma harcamalarını belirleyen faktörleri, savunma harcamalarının kaynaklarını ve mevcut istatistiki verileri kullanarak savunma harcamalarının, seçilmiş bazı kamu harcama kalemleri ile karşılaştırmalı olarak zaman içindeki seyrini ortaya koymaya çalışmaktadır. Türkiye'nin stratejik konumu dikkate alınarak, Türk savunma harcamalarının ilgili diğer ülkelerle de karşılaştırılmasına teşebbüs edilmektedir.

Bu amaçla ilk olarak 1924-2011 döneminde Türkiye'nin savunma harcamaları ile eğitim, sağlık ve altyapı harcamalarının konsolide bütçe ve GSMH içindeki paylarının nispi gelişimi karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

İkinci olarak da aynı dönemde Türkiye'ye komşu olan ülkelerde, dünyada en fazla savunma harcaması yapan ülkelerde ve G 20 ülkelerinde eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının kamu harcamaları ve GSYİH içindeki göreceli konumları ortaya konmuştur. İncelemeye konu edilen ülkelerdeki kamu altyapı harcamalarının hesaplanmasındaki teknik güçlükler nedeni ile bu bölümdeki incelemelerde, kamu altyapı harcamaları analizin dışında tutulmuştur.

1924-2011 dönemi dikkate alındığında, son on yılda Türkiye'nin savunma harcamalarının konsolide bütçeden aldığı payın en düşük seviyede olduğu, bu nedenle de eğitim, sağlık ve altyapı harcamalarının konsolide bütçe içindeki paylarının arttığı görülmektedir.

Sadece Ermenistan, Rusya, Gürcistan ve Suudi Arabistan'da, toplam kamu harcamaları ve GSYİH içinde savunma harcamaları birinci sırada yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Savunma Harcamaları, Eğitim Harcamaları, Sağlık Harcamaları, Altyapı Harcamaları, Konsolide Bütçe.

ABSTRACT

This thesis basically analyses the factors determining Turkish defense expenditures and its resources and depending on the available data, the trend that Turkish defense expenditures has taken in comparison with some selected public expenditure items. Taking into account of the strategic position of Turkey, an attempt is made to compare Turkish defense expenditures with those in interested parties.

For this purpose, first of all the relative developments of defense, education, health and infrastructure expenditures in consolidated budget and in GDP are comparatively analyzed in Turkey during 1924-2011.

Secondly for 2000-2010, it is focused on how relative positions of defense, education, health and infrastructure expenditures in total public expenditures and in GDP have changed in neighbor countries of Turkey, top 10 countries whose defense expenditures are highest in the World and developed 20 countries. In the latter analysis, infrastructure expenditures are removed from the analysis due to the technical difficulties in exact computation of infrastructure expenditures in the countries under consideration.

It is concluded that during 1924-2011, the share that Turkish defense expenditures take from the consolidated budget is all-period-minimum in last ten years and consequently the shares of education, health and infrastructure expenditures in consolidated budget increase.

Only in Armenia, Russian, Georgia and Saudi Arabia, the defense expenditures rank first in total public expenditures and GDP.

Key Words: Turkey, Defense Expenditures, Education Expenditures, Health Expenditures, Infrastructure Expenditures, Consolidated Budget.

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablo Nr.</u>	<u>Tablonun Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	NATO, IMF ve Birleşmiş Milletler'in Savunma Harcamalarına İlişkin Kalemleri	6
2	2010 Yılında Dünyada En Fazla Savunma Harcaması Yapan 15 Ülke	11
3	2010 MSB Harcamalarının Bileşenleri (2006-2011)	18
4	Sahil Güvenlik Komutanlığı Harcamalarının Bileşenleri (2006-2011)	19
5	Jandarma Genel Komutanlığı Harcamalarının Bileşenleri (2006-2011).....	20
6	SSM Harcamalarının Bileşenleri (2006-2011)	21
7	Bütçe Kapsamında Toplam Savunma Harcamaları	22
8	SSDF Giderlerinin Bileşenleri.....	25
9	Savunma Harcamalarında İlk 10 Ülke	70
10	2000-2010 Türkiye Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının Konsolide Bütçe ve GSMH İçindeki Payları.....	96

GRAFİKLER LİSTESİ

<u>Grafik Nr.</u>	<u>Grafiğin Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	Savunma Sanayi Destekleme Fonu Gelir-Gider Durumu (milyon \$)	24
2	1924-1945 Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının Konsolide Bütçe İçerisindeki Payı (%).....	29
3	1924-1945 Gayri Safi Milli Hasıla İçerisinde Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamaları (%).....	32
4	1946-1961 Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının Konsolide Bütçe İçerisindeki Payı (%).....	34
5	1946-1961 Gayri Safi Milli Hasıla İçerisinde Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamaları (%).....	36
6	1962-1975 Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının Konsolide Bütçe İçerisindeki Payı (%).....	39
7	1962-1975 Gayri Safi Milli Hasıla İçerisinde Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamaları (%).....	40
8	1976-1981 Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının Konsolide Bütçe İçerisindeki Payı (%).....	41
9	1976-1981 Gayri Safi Milli Hasıla İçerisinde Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamaları (%).....	43
10	1982-1993 Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının Konsolide Bütçe İçerisindeki Payı (%).....	46
11	1982-1993 Gayri Safi Milli Hasıla İçerisinde Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamaları (%).....	47
12	1994-2000 Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının Konsolide Bütçe İçerisindeki Payı (%).....	49
13	1994-2000 Gayri Safi Milli Hasıla İçerisinde Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamaları (%).....	51
14	2001-2011 Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının Konsolide Bütçe İçerisindeki Payı (%).....	52
15	2001-2011 Gayri Safi Milli Hasıla İçerisinde Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamaları (%).....	54

16	2000-2010 Ermenistan Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)	57
17	2000-2010 Ermenistan GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)	57
18	2000-2010 İran Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)	58
19	2000-2010 İran GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)	59
20	2000-2010 Irak GSYİH İçerisinde Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)	59
21	2000-2010 Suriye Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)	60
22	2000-2010 Suriye GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)	61
23	2000-2010 Yunanistan Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)	61
24	2000-2010 Yunanistan GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)	62
25	2000-2010 Bulgaristan Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)	63
26	2000-2010 Bulgaristan GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)	63
27	2000-2010 Romanya Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)	64
28	2000-2010 Romanya GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)	65
29	2000-2010 Ukrayna Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)	65
30	2000-2010 Ukrayna GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)	66
31	2000-2010 Rusya Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)	67

32	2000-2010 Rusya GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)	67
33	2000-2010 Gürcistan Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)	68
34	2000-2010 Gürcistan GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)	69
35	2000-2010 ABD Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)	70
36	2000-2010 ABD GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)	71
37	2000-2010 Çin Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)	72
38	2000-2010 Çin GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları(%)	73
39	2000-2010 İngiltere Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)	73
40	2000-2010 İngiltere GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)	74
41	2000-2010 Fransa Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)	75
42	2000-2010 Fransa GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)	75
43	2000-2010 Japonya Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)	76
44	2000-2010 Japonya GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)	77
45	2000-2010 Almanya Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)	77
46	2000-2010 Almanya GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)	78
47	2000-2010 Suudi Arabistan Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)	79

48	2000-2010 Suudi Arabistan GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)	79
49	2000-2010 Hindistan Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)	80
50	2000-2010 Hindistan GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)	81
51	2000-2010 İtalya Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)	82
52	2000-2010 İtalya GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)	82
53	2000-2010 Kanada Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)	83
54	2000-2010 Kanada GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)	84
55	2000-2010 Avustralya Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)	85
56	2000-2010 Avustralya GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)	85
57	2000-2010 Brezilya Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)	86
58	2000-2010 Brezilya GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)	87
59	2000-2010 Arjantin Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)	88
60	2000-2010 Arjantin GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)	88
61	2000-2010 Meksika Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)	89
62	2000-2010 Meksika GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)	90
63	2000-2010 Güney Afrika Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)	90

64	2000-2010 Güney Afrika GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)	91
65	2000-2010 Endonezya Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)	92
66	2000-2010 Endonezya GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)	92
67	2000-2010 Güney Kore Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)	93
68	2000-2010 Güney Kore GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)	94

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	: Anavatan Partisi
ASELSAN	: Askeri Elektronik Sanayi
BM	: Birleşmiş Milletler
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DP	: Demokrat Parti
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
GDP	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
HAVELSAN	: Hava Elektronik Sanayi
IMF	: Uluslararası Para Fonu
MSB	: Milli Savunma Bakanlığı
PPBS	: Planlama, Programlama ve Bütçeleme Sistemi
ROKETSAN	: Roket Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
SIPRI	: Stockholm Uluslar arası Barış Araştırması Enstitüsü
SSDF	: Savunma Sanayi Destekleme Fonu
SSDİ	: Savunma Sanayi Destekleme İdaresi
SSM	: Savunma Sanayi Müsteşarlığı
TAI	: Türk Havacılık ve Uzay Sanayi Anonim Şirketi
TEI	: TUSAŞ Motor Sanayi Anonim Şirketi
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
TSKGV	: Türk Silahlı Kuvvetleri Güçlendirme Vakfı
TUSAŞ	: Türk Havacılık ve Uzay Sanayi Anonim Şirketi
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
USAK	: Uluslar Arası Stratejik Araştırmalar Kurumu

UNESCO : Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı
vb : Ve Benzerleri
vd : Ve Diğerleri
YÖK : Yüksek Öğretim Kurumu

GİRİŞ

Birçok ülkede savunma hizmetleri için gerek toplam kamu harcamalarının gerekse GSMH'nin önemli bir oranı ayrılmaktadır. Bu durumda savunma harcamaları için ayrılan kaynaklar ekonomi için eğitim, sağlık, altyapı harcamaları gibi son derece önemli olabilecek alternatif kullanım alanlarından çekilip savunma harcamalarına aktarılmaktadır. Dolayısıyla savunma harcamaları, eğitim, sağlık ve altyapı harcamaları karşısında bir fırsat maliyeti oluşturmaktadır. Bu nedenle toplumlar, kıt kaynakların savunma hizmetleri ile diğer mal ve hizmetler arasında tahsisi konusunda bazı tercihlerde bulunmak durumundadırlar. Daha fazla savunma hizmeti, ancak başka mallardan ve hizmetlerden fedakarlık yapmak pahasına elde edilebilir.

Yapılan literatür taramasında savunma harcamaları konusunda savunma harcamalarının ekonomik büyüme ya da kalkınmaya etkisini ele alan çok sayıda tez çalışmasına rastlanılmasına rağmen savunma harcamalarını eğitim, sağlık ve altyapı harcamaları ile karşılaştırmalı olarak inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Hem bu alandaki çalışma eksikliği hem de ülke kaynaklarının sınırlı, savunma harcamalarının zorunlu olması sebebiyle savunma harcamalarının devlet bütçelerinden aldığı payın fazla olmasının bütçenin diğer harcama kalemlerinde oluşturacağı kaynak sıkıntısı nedeniyle bu konu seçilmiştir. Özellikle son yıllarda azaldığı düşünülen savunma harcamalarının gerçekte azalıp azalmadığı ve azaldıysa bu azalmanın bütçenin diğer harcama kalemlerine ne şekilde yansıdığı görülmek istenmiştir. Bu amaçla yola çıkılan çalışmada Türkiye'de savunma harcamaları ile eğitim, sağlık ve altyapı harcamalarının konsolide bütçe ve GSMH içindeki paylarının nispi gelişimi karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. İkinci olarak da aynı dönemde Türkiye'ye komşu olan ülkelerde, dünyada en fazla savunma harcaması yapan ülkelerde ve G20 ülkelerinde, eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının kamu harcamaları ve GSYİH içindeki göreceli konumları ortaya konmuştur.

Bu çalışma oluşturulurken zaman açısından ve mekan açısından olmak üzere iki yönden sınırla karşılaşılmıştır. Türkiye için bütçe kanunlarının 1924 yılından itibaren çıkarılmaya başlanmış olması sebebiyle incelemeye başlangıç yılı olarak 1924 yılı seçilmiş ve Türkiye için çalışma 2011 yılına kadar devam ettirilmiştir. Ancak Türkiye'nin komşu ülkeleri, dünyada en çok savunma harcaması yapan ülkeler ve G20 ülkeleriyle ilgili sağlıklı bilgiye ulaşılabilmeye yaşanan güçlük sebebiyle ilgili ülkeler hakkında yapılan inceleme 2000-2010 dönemiyle sınırlı tutulmuştur. İkinci olarak, Kıbrıs Türkiye'nin komşu ülkesi olmasına rağmen statüsü belirgin olmadığı için çalışmaya dahil edilmemiştir.

Çalışmada tanıtsal (descriptive) yöntem seçilmiş olup seçilen bu yöntem istatistiki verilerle desteklenmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde, konuya giriş amacıyla savunma hizmeti kavramı üzerinde durulmuş, savunma harcamalarının tanımı yapılmış, savunma harcamalarını belirleyen faktörler sıralanmış ve Türkiye'de savunma harcamalarının kaynakları üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde ise, Türkiye Cumhuriyet dönemi bütçelerinde savunma, eğitim, sağlık ve altyapı harcamalarının oransal paylarının gelişimi yıllar itibariyle yedi dönem halinde incelenmiştir. Bu yedi dönemin seçilmesinde, İkinci Dünya Savaşı, 1960 askeri müdahalesi, 1974 yılında gerçekleştirilen Kıbrıs Barış Harekatı, 1980 askeri müdahalesi, 1994 ve 2001 ekonomik krizleri dikkate alınmıştır. Ayrıca yine bu bölümde ilgili harcamaların GSMH içindeki paylarına da yer verilmiştir.

Çalışmanın son bölümünü oluşturan üçüncü bölümde ise, Türkiye'nin komşu ülkelerinde, dünyada en çok savunma harcaması yapan ülkeler ile G20 ülkelerinde toplam kamu harcamalarının yüzdesi ve ilgili ülkelerin milli gelirlerinin yüzdesi şeklinde savunma, eğitim ve sağlık harcamaları 2000-2010 dönemi için incelenmiştir.

Araştırmadan elde edilen bulgular sonuç bölümünde verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SAVUNMA HİZMETİ KAVRAMI, SAVUNMA HARCAMALARI VE TÜRKİYE'DE SAVUNMA HARCAMALARININ KAYNAKLARI

1.1. Savunma Hizmeti Kavramı ve Savunma Harcamaları

Savunma, devletin egemenliğini diğer devletlerin tehditlerine ve eylemlerine karşı korumaktır (Bulutoglu, 2003: 237). Savunma bizzat bir nihai tüketici veya üretici hizmeti değildir. Dış saldırılardan diğer mal ve hizmetleri korumak üzere üretilen ve talepleri iktisadi gelişmeye paralel olarak artan tamamlayıcı veya ara tüketici hizmetleri arasında yer alan hizmetlerdir (Giray, 2004: 183).

Savunma harcamaları çok eski çağlardan beri kamu harcamalarının önemli bir kısmını oluşturur. Devletin iktisadi hayata müdahale etmemesini savunan Klasik İktisat görüşüne göre kabul edilen adalet, iç güvenlik gibi temel kamu hizmetlerinden biri de savunma hizmetidir (Arsan, 1963: 30).

Savunma hizmeti iki yönlüdür. Birincisi, ülkeye karşı yapılacak bir saldırının caydırılması, ikincisi ise saldırının gerçekleşmesi durumunda buna karşı konulmasıdır. Hem caydırıcılık hem de saldırıya karşı konulması barış zamanında askeri eğitim, araç-gereç ve malzeme için harcama yapılmasını gerektirir (Türk, 2007: 6). Savaş başlayınca savaşın türünü, yaygınlığını ve yoğunluğunu diğer faktörler yanında barış zamanında yapılan harcamaların büyüklüğü belirlemektedir. Devletler, nispi önemleri ülkeden ülkeye değişen çeşitli nedenlerden dolayı savunma hizmetlerine ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenler arasında ülkelerin jeopolitik durumları ve stratejik önemleri, iç ve dış tehditler ve ulusal çıkarların korunması sayılabilmektedir (Öztürk, 2011: 12).

Son zamanlarda birçok ülkede, dış tehditler kadar, ülke içinde var olan terörist faaliyetler de ülkeleri içeriden çökertme girişimi içine girmektedir. Bu tür faaliyetler ve bunların karşısında durmak, dış güçlere karşı ülkeyi savunmak kadar önemlidir. Savunma hizmetini yerine getiren kuvvetler, iç güvenlik birimleriyle koordineli bir şekilde çalışmak

suretiyle, devletin iç güvenliğinde de önemli rol oynarlar (Mutluer, ve diğerleri, 2007: 205).

Savunma hizmetleri üretken olmayan bir tüketim türü olarak nitelendirilebilir. Askeri amaçlarla yapılmış harcamalar, kaynakların üretken alanlarda kullanılmasını engeller yani özel tüketim ve yatırım harcamalarının azalmasına neden olmak suretiyle milli gelir seviyesini olumsuz yönde etkiler (Edizdoğan, 2007: 104). Ancak, savunma hizmetleri yurdun bağımsızlığını korumak amaçlı yapıldığından yatırım hizmeti olarak da görülebilmektedir. Günümüzde savunma hizmetlerinin gereği gibi sunulabilmesi için teknoloji yoğun ürünler kullanılmaktadır. Dolayısıyla savunma hizmeti yeni teknolojilerin geliştirilmesine öncü olmaktadır. Bugün çeşitli amaçlarla kullandığımız birçok ileri teknoloji ürünleri, ilk olarak savunma alanında kullanılmış, daha sonra bu ürünler sivil amaçlı piyasaya sürülmüştür. Bu nedenle savunmanın dünyadaki teknolojik ilerlemelere altyapı oluşturması bakımından katkı sağladığı da ifade edilebilir (Mutluer, ve diğerleri, 2007: 123- 124).

Devletin savunma hizmetlerine yönelik harcamaları, egemenlik ve ulusal varlığın devamını sağlayan harcamalardır. Çoğu kez, ülkelerin refahları pahasına milli gelirlerinden, ülke bütünlüğüne yönelik tehditlerin artan bir fonksiyonu olarak ayırdıkları paydır. Savunma harcamalarının optimum düzeyde yapılması, risk faktörünün iyi belirlenmesine ve yeterli güvenlik düzeyinin tespit edilmesine bağlı olmaktadır. Genelde savunma harcamalarında artış meydana geldiği dönemler savaşların dünya tarihinde ortaya çıktığı dönemlere denk gelmektedir. Savunma harcamalarının temelinde tehdit algılamaları yatmaktadır (Öztürk, 2011: 12).

Savunma harcamaları ile ilgili yapılan çalışmalarda karşılaşılan başlıca iki güçlük bulunmaktadır. Bunlar; savunma harcamalarının tanımı ve savunma harcamalarına ilişkin istatistiki veri toplama zorluğudur (Giray, 2004: 183).

1.1.1. Savunma Harcamaları Kavramı

Savunma harcamaları; en genel anlamıyla bir ülkenin iç ve dış güvenliğini sağlamak amacıyla bütçesinden ve bütçe dışındaki kaynaklarından savunmasına ayırdığı

paydır. Geniş anlamıyla savunma harcamaları; savunma hizmetine tahsis edilmiş askeri ve sivil personel ile ilgili harcamalardan, bu sektör ile ilgili araç ve gereçlerin (silah, ekipman vb.) üretimi ve satın alınması, bunların bakım ve onarım giderlerinden, bina vb. inşaat faaliyetlerinden, araştırma geliştirme harcamalarından oluşmaktadır. Bu nedenle milis, polis, gümrük görevlileri gibi asker benzeri güçlere, sivil savunmaya, zorunlu yiyecek maddeleri ve ham maddelerin stoklanması faaliyetleri ile yapılan harcamalar ve askeri yardımlar geniş anlamda savunma harcamalarını oluşturmaktadır (Erbaykal, 2007: 2).

Devletin savunma hizmetine yönelik harcamaları, egemenlik ve ulusal varlığın devamını sağlayan harcamalardır. Çoğu kez ülkelerin refahları pahasına milli gelirlerinden, ülke bütünlüğüne yönelik tehditlerin artan bir fonksiyonu olarak ayırdıkları paydır. Savunma harcamalarının optimum düzeyde yapılması, risk faktörünün iyi belirlenmesine ve yeterli güvenlik düzeyinin tespit edilmesine bağlı olmaktadır (Özbaran, 2004: 128).

Ülkeler, savunma harcamalarını kendi arzu ve gayelerine göre belirlemede esas olarak serbesttirler. Bu tanımlama serbestisi, her ülkeye kendi sosyo-ekonomik yapısına göre savunma harcamalarını planlama imkanı tanımakta ve ülkelere bazen yanıtma gayesi için bazen de belirli bir geleneğin sonucu olarak kullanılmaktadır (Önder, 2012: 2).

Türkiye’de savunma harcamaları, Milli Savunma Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı harcamaları toplamından oluşmaktadır (Akal, ve diğerleri, 2011: 7). Bu harcamalardan en fazla payı Milli Savunma Bakanlığı almaktadır (Görkem ve Işık, 2008: 411). Savunma harcamalarının finansmanı bütün ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de büyük oranda devlet bütçesi içerisinde karşılanmaktadır. Ancak bunun dışında Savunma Sanayi destekleme Fonu (SSDF), Türk Silahlı Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı (TSKGV) tarafından finanse edilen Askeri Elektronik Sanayi, Hava Elektronik Sanayi, Roket Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi gibi iştiraklere yapılan harcamalar da savunma harcamaları kapsamında değerlendirilmektedir (Akal, ve diğerleri, 2011: 8).

Savunma harcamaları kavramından neyin kastedildiği, hem akademik çevrelerde hem de uluslararası politikada, tam olarak açık değildir. Bu kavram ile ilgili standart bir tanımın olduğu söylenemez. Ayrıca her ülkenin kendi ulusal tanımlaması, uluslararası kurumların tanımından farklı olabilir (Giray, 2004: 184). NATO’nun, BM’nin ve IMF’nin savunma harcamaları tanımı, Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1: NATO IMF ve Birleşmiş Milletler'in (UN) Savunma Harcamalarına İlişkin Kalemleri

OLASI SAVUNMA HARCAMALARI KALEMLERİ				
	Savunma Güç ve Destekçileri için Yapılan Harcamalar	NATO	IMF	UN
1	Asker ve görevli (personel) ödemeleri	X	X	X
2	Askeri organizasyonlarla ilgili veya ordu içindeki teknisyen, bürokrat vs. ücretleri	X	X	X
3	Tıbbi hizmetler, vergisel ayrıcalıklar ve sosyal faydalar(akrabalar dahil)	X	X	X
4	Emeklilik maaşı	X	-	X
5	Askeri okullar, hastaneler vb.	X	X	-
6	Silah harcamaları (ithal silahlar dahil)	X	X	X
7	Altyapı yatırımları, binalar vb.	X	X	X
8	Bakım ve onarım	X	X	X
9	Diğer malların tedariki	X	X	X
10	Askeri araştırma ve geliştirme	X	X	X
	Askeri/Savunma/Stratejik Amaçlarla İlgili Diğer Harcamalar			
11	Stratejik malların stoklanması	X ^b	-	-
12	Silah ve üretim yerleri vb. korumak	X ^b	X	-
13	Silah üretim sübvansiyonları/Değişim sübvansiyonları	X	-	-
14	Diğer ülkelere yapılan askeri yardımlar	X	X	X
15	Uluslar arası organizasyonlara katkılar(Askeri anlaşmalar, Birleşmiş Milletler barışın korunması vb)	X	X	-
16	Sivil Savunma	-	X	X
	Eski Askeri Güçler/Faaliyetlere Yapılan Harcamalar			
17	Gazilere sağlanan menfaatler vb.	-	-	-
18	Savaş borçları	-	-	-
	Diğer Güçlere Yapılan Harcamalar			
19	Orduya bağlı olmayan güçler/Jandarma gücü	X ^c	X ^c	X ^c
20	Sınırlar/Gümrük muhafızları	X ^c	X ^c	X ^c
21	Polis idaresi	X ^c	-	-

Tablo 1 (Devam):

	Savunma Güç ve Destekçileri için Yapılan Harcamalar	NATO	IMF	UN
	Diğer Hesaplardaki Harcamalar			
22	Yardım/Felaketten kurtarma	X	-	-
23	Birleşmiş Milletler Barışı Koruma	X	X	-
	Gelecek Harcamalar İçin Yükümlülükler			
24	Kredi temini	X	X	-

Semboller

X: Savunma harcamalarına dahil

Xb: Eğer savunma organizasyonu tarafından yönetiliyor ve finanse ediliyorsa savunma harcamalarına dahil

Xc: Askeri faaliyetler için eğitilip, donatıldığı ve mevcut olduğu hükmü verildiği zaman savunma harcamalarına dahil

-: Savunma harcamalarına dahil değil.

Kaynak: Giray, 2004: 184.

Savunma harcamalarının tutarlı tanımları uluslararası güvenlik politikaları üzerindeki tartışmaları kolaylaştırmak açısından önemlidir. NATO, Birleşmiş Milletler, SIPRI gibi uluslararası kurumlar uluslararası karşılaştırmalarda savunma harcamaları için NATO'nun tanımını kullanırlar (Goldstone, 2005: 7). Türkiye, NATO'ya savunma harcamaları kapsamında her yıl; Milli Savunma Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı, ve Sahil Güvenlik Komutanlığı bütçeleri, Savunma Sanayi Destekleme Fonu, ve Türk Silahlı Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı harcamaları, Emekli Sandığı asker emeklilerine yapılan ödemeler, Dış Borç Geri ödemesi, Dışişleri Bakanlığı –NATO katkı payı ve Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı harcamalarını bildirmektedir (Görkem ve Işık, 2008: 411).

Savunma harcamalarıyla ilgili son bilgilere Stockholm Uluslararası Barış Araştırması Enstitüsü (SIPRI)'nden ulaşılabilmektedir. SIPRI'nin savunma harcamaları, NATO'nun tanımına dayanır. Her ülkeden tek bilgi daima elde edilebilir olmadığından SIPRI savunma harcamaları genellikle aşağıdaki harcamaları içerir:

- Güvenlik güçlerini de içeren silahlı güçler
- Savunma Bakanları ve savunma hizmetlerinde çalışan diğer hükümet kurumları
- Askeri operasyonlar için eğitilen askeri nitelikli güçler
- Askeri uzay faaliyetleri

Bu harcamalar aynı zamanda aşağıdaki harcamaları da içermelidir:

- Askeri ve sivil personel
- Askeri personelin emekli aylıkları ve personelin sosyal hizmetleri
- Operasyonlar ve bakımlar
- Tedarik
- Askeri araştırma ve geliştirme ve Askeri Yardım (World Council of Churches, 2005: 4-5).

1.1.2. Veri Sağlama

Savunma harcamaları hakkında veri toplanması son derece zordur. Bu zorluk, bu tür harcamaların kritik mahiyetinden kaynaklanmaktadır. Savunma harcamalarının düzeyi ve kompozisyonu demokratik parlamenter sisteme sahip ülkelerde bile ‘devlet sırrı’ olarak görülmektedir. Savunma bütçelerinin “siyah programlar (black programmes)” olarak adlandırılan kısmı hakkında kamuoyu bilgilendirilmemektedir (Giray, 2004: 186).

Savunma harcamaları konusunda özellikle gelişmekte olan ülkelerle ilgili yayımlanmış verileri dikkatle ele almak gerekir. Çünkü verilerin tanımı, doğruluğu vb. konusunda ülkeler arasında karşılaştırma yapmayı güçleştirecek birçok problem bulunmaktadır (Dunne, 2000: 3). Bunlar aşağıdaki başlıklar halinde özetlenebilir:

Güvenilirlik; bazı ülkelerde, özellikle sınırlı devlet kapasitesine sahip daha fakir ülkelerde savunma sektörünü finansal denetleme ve kontrol etme sistemleri zayıf olabilir. Harcamaların gerçek seviyesi doğru olarak kayıt edilmeyebilir, ya da özellikle değiştirilebilir. Bazı hükümetler harcamaların gerçek seviyesini gizleyebilir. Onay olmadan bütçe üzerinde harcama yapmasına izin verebilir. Pek çok durumda, savunma için gerçek harcamalardan önemli ölçüde farklı olabilen bütçe harcama rakamları elde edilebilir (World Bank, 2007: 245).

Şeffaflık; pek çok ülke, savunma harcamaları üzerine sadece sınırlı bilgi verir. Bu da savunma harcama verilerinin içeriğini bilmeyi zorlaştırır. Şeffaflık ve ayrıntı eksikliği sağlanan verilerin güvenilirliği sorusunu akla getirir (World Bank, 2007: 245).

Kapsamlılık; pek çok ülkede yayımlanmış savunma harcama verileri savunma harcamalarının önemli unsurlarını hesaba katmaz. Bazı durumlarda bu tanımlamanın farklılığı sebebiyledir (World Bank, 2007: 245). Mesela farklı ülkelerdeki silahlı güçler farklı kurumları yansıtabilir ve rolleri farklı olarak tanımlanabilir. Fransız Jandarması örneğinde olduğu gibi, bazı ülkelerde polis ve ordunun görevleri arasındaki ayrım net değildir (Uyçubek Kızı, 2008: 16). Diğer durumlarda savunma harcamaları bütçe dışı kaynaklardan finanse edilebilir. Çoğu ülke savunma harcamaları rakamlarından silah ithalatına yaptığı harcamaları çıkarır (World Bank, 2007: 245).

1.2. Savunma Harcamalarını Belirleyen Faktörler

İktisat teorisinde tüketim harcamaları, kullanılabilir gelirin bir fonksiyonu iken, savunma harcamaları mevcut teknolojinin ve potansiyel düşmanın varlığına bağımlı olmaktadır (Alp, 2006: 31). Literatürde savunma harcamalarının miktarını belirleyen çok çeşitli değişkenler sayılmakla birlikte ülkelerin savunma harcamalarını belirleyen en önemli faktörün savaş riski ve gerçek savaş hali olduğu bilinmektedir (Gökbunar ve Yanıkkaya, 2004: 163).

O’Leary ve Coplin’e göre savunma harcamalarını belirleyen faktörler ülkenin ekonomik şartları, iç güvenlik ihtiyaçları, dış politik destekler, komşu ülkelerin silahlanma durumları ve askeri olmayan olaylarda askeriye’nin rolüdür. Hill’e göre ülkenin zenginliği ve büyüklüğü, devletin yönetim şekli, askeri ittifaklar ve ülkenin savaş düzeyi ülkedeki savunma harcamalarının seviyesini belirler. Maizel ve Nissanke’ye göre savunma harcamalarının belirleyicileri politik yapı, askeri hareket ve ekonomik bağlantılardır (Şahin ve Çetinkaya, 2010: 438).

Ball’a göre gelişmekte olan ülkelerde iç güvenlik de dış güvenlik kadar önemlidir ve savunma harcamalarının miktarı dış çatışmalar, iç güvenlik gereksinimleri, bürokrasi ve bütçe faktörü, silahlı güçlerin etkisi, askeri darbe, rejim ve silah satışları gibi faktörler tarafından belirlenir. Bu faktörler politiktir ve güvenlikle ilgilidir. Deger ve Sen’e göre politik ve askeri etki oldukça önemli olmasına rağmen savunma harcamalarının en önemli ve merkezi belirleyicileri bütçe, finans ve kaynak kısıtlamalarıdır (Sezgin ve Yıldırım, 2002: 122).

Savunma harcamalarını belirleyen faktörler; ekonomik ve mali faktörler ile sosyal ve siyasi faktörler olarak iki başlık altında incelenebilir.

1.2.1. Ekonomik ve Mali Faktörler

Ülkelerin savunmaya tahsis edecekleri kaynakların belirlenmesinde ülkelerin Gayri Safi Milli Hasılları ve ekonomik gelişmişlik düzeyleri etkili olmaktadır.

1.2.1.1. Ülkenin Gayri Safi Milli Hasılası

Ulusal savunma gücünün büyüklüğünü belirleyen; bir yandan GSMH'nin büyüklüğü, diğer yandan savunmaya ayrılacak payı belirleyecek olan toplumsal fedakarlık derecesidir. Toplumsal fedakarlık, subjektif bir değer yargısı olduğundan asıl belirleyici olan ülkenin kaynak kısıtlamalarının genel bir ifadesi olan GSMH'dir (Sümer, 2005: 87). Savunmaya tahsis edilecek kaynakların çoğunlukla GSMH ile sınırlı olması, GSMH'nin savunma harcamalarında belirleyici faktörlerden biri olmasına yol açar. Ülkelerin toplam üretimlerindeki bir artış ya da azalışa paralel olarak savunma harcamalarında da artış ya da azalış görülebilmektedir (Saka, 2007: 17). Daha yüksek gelirin daha fazla savunma harcamasına neden olmasıyla birlikte, daha yüksek gelir aynı zamanda yapısal değişikliklere, eşitsizliklere yol açabilir ve bu da iç kontrolü sağlamak için daha fazla savunma harcaması yapılmasını gerektirebilir (Dunne, 2000: 9).

GSMH savunma harcamaları ve ülkelerin savunmaya ayırdığı kaynakların karşılaştırılmasında sıkça kullanılmaktadır. Bu şekilde yurt içinde gerçekleşen toplam üretim miktarının ne kadarının savunmaya ayrıldığı görülebilmektedir. Ayrıca bu kullanım, zengin ve fakir ülkelerin savunmaya ayırdıkları kaynakların karşılaştırılmasında kolaylık sağlamaktadır (Saka, 2007: 17).

1.2.1.2. Ülkenin Ekonomik Gelişmişlik Düzeyi

Yapılan çalışmalar, gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkelerde savunma harcamalarının boyutunun ve bu harcamaları etkileyen faktörlerin yapısal olarak farklılıklar gösterdiğini ortaya koymuştur. Savunma sanayisini kurmuş, silah üreten ve satan gelişmiş ülkelerde savunma harcamaları miktarının, ekonomik faktörlere bağlı olmadığı tespit edilmiştir. Buna karşılık gelişmekte olan ülkelerde ise, savunma harcamaları gelir seviyeleriyle doğru orantılıdır. Bu ülkelerin pek çoğu, savunma

sanayilerini kuramamış ve bu yüzden de savunma ihtiyaçları yönünden silah üreten ülkelere bağımlı hale gelmişlerdir (Erbaykal, 2007: 5). Gelişmekte olan ülkelerde savunma harcamaları stratejik faktörlerle yapılmakta ve güvenlik ihtiyacı ile tehdit edilme duygusu, askeri bütçenin belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır (Alp, 2006: 31).

2010 yılında dünyada en fazla savunma harcaması yapan ilk 15 ülkenin harcamaları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: 2010 Yılında Dünyada En Fazla Savunma Harcaması Yapan 15 Ülke

	Ülke	Harcama (milyar \$)	Kişi Başına Harcama (\$)	GSYİH' ya Oranı	Dünyadaki Payı
1	ABD	698	2.141	4,8	43
2	Çin	119	74	2,1	7,3
3	İngiltere	59,6	931	2,7	3,7
4	Fransa	59,3	922	2,3	3,6
5	Rusya	58,7	430	4	3,5
6	Japonya	54,5	401	1	3,3
7	S.Arabistan	45,2	1.524	10,4	2,8
8	Almanya	45,2	558	1,3	2,8
9	Hindistan	41,3	30	2,7	2,5
10	İtalya	37	593	1,8	2,3
11	Brezilya	33,5	142	1,6	2,1
12	Kuzey Kore	27,6	493	2,8	1,7
13	Avustralya	24	560	2	1,5
14	Kanada	22,8	892	1,5	1,4
15	Türkiye	17,5	244	2,7	1,11
	Toplam	1343,2	–	2,7	100

Kaynak: Beriş, 2012:13.

1.2.2. Siyasi ve Sosyal Faktörler

Savunma harcamalarını belirleyen siyasi ve sosyal faktörler; tehdit ve jeopolitik konum, silahlanma yarışı ve komşu ülkelerin savunma harcamaları, ülkenin siyasal rejimi ve askeri ittifaklara katılım başlıkları altında incelenebilir.

1.2.2.1. Tehdit ve Jeopolitik Durum

Milli güvenlik sistemi içerisinde tehdit; bir devletin milli değerlerini, milli çıkarlarını ve milli hedeflerini elde etmesine ya da korumasına engel olma amacıyla başka bir devlet tarafından alınan tertip ve tedbirlerdir (Türk, 2007: 21).

İki kutuplu uluslararası sistemde Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Doğu Bloku'nun çökmesiyle güvenlik ve tehdit kavramlarının algılanış biçimi değişmiş ve kapsamı genişlemiştir (Öcal, 2010: 284). “Simetrik tehdit”in yerini, “asimetrik tehdit” almıştır. Yani, “iki kutuplu” dünyada tehdidin kaynağının neresi olduğu (ABD ve Sovyetler Birliği) belli iken, bugün global terör tehdidine bağlı olarak, ekonomik değerler açısından tehdidin nereden geleceği belli olmamakta ve ülkeler “asimetrik tehdit”e açık hale gelmektedir (Saka, 2007: 19).

Klasik tehdit algılamaları yanında, uluslararası terör, uluslararası göç, uyuşturucu trafiği, çevre kirliliği gibi “yumuşak güvenlik konuları” uluslararası güvenlik kapsamına dahil edilmiştir (Öcal, 2010: 284). Ayrıca, yine Soğuk Savaş sonrası tehdit kavramındaki değişiklik, tehdidin Soğuk Savaş dönemindeki gibi çok açık olarak tanımlanamaması, tehdidin sivil ve ticari alt yapıları yaygın olarak kullanabiliyor olması, ayrıntılı ve zamanında edinilmiş istihbaratın, hızlı iletişimin ve hızlı reaksiyon süresinin öneminin artması savunma teknolojilerinin de önemini artırmıştır (Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu [Tübitak], 2003: 37).

Devletler, egemenliklerini bu tehditlere karşı koruyabilmek için, tehdit kavramında yaşanan genişlemeye paralel olarak savunma harcamalarını arttırmaktadırlar. Savunma harcamalarını belirleyen en önemli faktörlerden biri de ülkelerin jeopolitik ve jeostratejik konumlarıdır.

Jeopolitik konum; bir toprağın ya da coğrafyanın, bölge veya dünya siyasetindeki durumunu ifade etmektedir. Bir ülkenin kurulu bulunduğu toprakların dünya siyasetindeki

yeri, kültürel turizm, yer altı ve yerüstü zenginlikleri jeopolitik konumla ilgilidir. Jeostratejik konum ise, coğrafyanın ulusal stratejiler üzerinde yarattığı etkiler ve askeri açıdan taşıdığı önemdir (www.msb.gov.tr/birimler/MALIYE/).

Jeopolitik konumun savunma harcamalarına etkisi konusunda verilebilecek önemli örneklerden biri İsrail'dir. İsrail'de savunma harcamaları ülkenin jeopolitik konumu nedeniyle en önemli kamu harcaması grubu içinde yer almaktadır. Ülkede askeri alanda ileri teknolojiler kullanılmaktadır. Savunma sanayi, ülkenin teknolojik ve sanayi kapasitesinin gelişmesinde önemli bir role sahiptir. Dünyada savunma sanayinde faaliyet gösteren en büyük yüz firmadan beşi İsrail'e aittir (Giray, 2004: 187).

Yine üç tarafı denizlerle çevrili ve iki kıtayı birbirine bağlayan konumuyla Türkiye çok özel ve jeostratejik bir konumdadır. Türk Boğazları ve Anadolu, Balkanlar, Akdeniz ve Karadeniz'in ortasında yer alan konumu ve Avrasya'ya açılan kapı özelliği ile, Cebelitarık'tan başlayıp Ortadoğu ve Orta Asya'ya uzanan bir Politik-Askeri derinlik içinde tartışılmayacak bir stratejik öneme sahiptir. Türkiye belirtilen jeostratejik konumu çerçevesinde, Soğuk Savaş dönemi sonrasında belirgin olarak ortaya çıkan ve Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu'da yoğunlaşan, aşırı milliyetçilik, köktendincilik, kitle imha silahlarının yayılması, terörizm ve etnik çatışmalar gibi risk ve tehditlerle dolu bölgenin tam ortasında, bir istikrar ve denge unsurudur. Bu tehdit ve risklerin önlenmesinde kilit role sahiptir ve bu nedenle de Soğuk Savaş dönemindeki NATO'nun bir "Kanat Ülkesi" konumundan çıkarak, bir "Cephe Ülkesi" konumuna gelmiştir. Türkiye'nin tam ortasında yer aldığı Balkanlar, Kafkasya, Avrasya ve Ortadoğu'da sağlanacak barış ve istikrar, sadece Avrupa değil, tüm dünyadaki barış ve istikrar için gereklidir. Türkiye merkezi konumuyla bu yönde katkı sağlayabilme gücünde ve kapasitesindedir (Milli Savunma Bakanlığı, 1998: 6).

Tarihi ve jeopolitik konumu nedeniyle de Türkiye'de askeri harcamalar önemli ve ihmal edilemeyecek bir yere sahiptir. Türk Silahlı Kuvvetleri, NATO içinde Amerika Birleşik Devletleri'nden sonra ikinci büyüklüktedir (Bakış ve diğerleri, 2008: 82).

1.2.2.2. Silahlanma Yarışı ve Komşu Ülkelerin Savunma Harcamaları

Silahlanma yarışı, iki ülkeden birinin silahlanması sonucu diğerinin de silahlanmasını arttırdığı ikili bir etki-tepki durumu olarak tanımlanır. Silahlanma yarışının

varlığı komşu ülkeler ve diğer ülkelerin savunma harcamalarında daha belirgin bir artış yaşanmasına neden olur (Dunne ve Üye, 2009: 7).

Düşmana üstünlük sağlanması, ancak düşmanın sahip olmadığı ileri teknolojilere sahip silah sistemlerinin geliştirilmesiyle mümkündür. Oysa silah üreten ülkeler böyle ileri teknolojileri genellikle diğer ülkelere aktarmamaktadır. Bu da ülkelerin savunmasını en üst düzeye çıkartacak olan caydırıcı bir askeri gücü bulundurabilmesi, ancak kendi savunma sanayini geliştirmesine bağlı bulunmaktadır (Şimşek, 1989: 149). Bu da savunma harcamalarının artmasına neden olmaktadır.

Bir ülkenin savunma harcamalarının seviyesi komşu devletlerin harcama seviyesi tarafından güçlü bir şekilde etkilenir. Bu durum özellikle savaş ve savaş tehdidi durumlarında savunma harcamaları üzerinde çarpan etkisi yaratır (Collier ve Hoeffler, 2002: 13).

1.2.2.3. Ülkenin Siyasal Rejimi

Ülkenin siyasal rejimi savunma harcamalarını etkileyen önemli bir faktördür. Askeri rejimler savunma harcamalarını sivil yönetimlerden daha çok destekleyici davranmaktadır. Hatta sivil yönetimli bir ülkede bile, askeri güç sivil otorite ile ne kadar fazla ilgili olursa, savunma harcamalarının merkezi bütçe ve ulusal üretim içindeki payında artış o kadar büyük olabilmektedir. Bu görüş, Türkiye’de bu konuda sivil ve askeri hükümetlerin politikaları arasında fazla bir fark bulunmadığını ifade eden Özmucur tarafından da desteklenmektedir (Giray, 2004: 188).

Ülkenin siyasal rejim ve ideolojileri küresel ve bölgesel silahlanmada da önemli bir faktördür. Soğuk Savaş döneminde oldukça yüksek olan askeri harcamaların, Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından, dünya askeri harcamalarını etkileyecek oranda düşmesi buna açık bir örnek teşkil etmektedir (Karakuş, 2006: 2).

1.2.2.4. Askeri İttifaklara Katılım

Çok eski çağlardan beri ülkeler birden fazla düşmanın saldırma olasılığını azaltmak, yok etmek için karşılıklı saldırmazlık, hatta ortak savunma anlaşmaları yaparlar.

Savunmada maliyetlerin paylaşımı işbirlikçi devletler için ortak fayda yaratır. İki ülkede (1 ve 2) savunma hizmetinin sosyal faydasını (U), savunma harcamalarını(X) ve

bunlardan elde edilen savunma hizmeti miktarını (S), arasındaki ilişkiye bağlı olarak sırasıyla $U_1(X_1, S_1)$ ve $U_2(X_2, S_2)$ olarak gösterelim. Bu iki ülkenin savunma üretim fonksiyonları da sırasıyla şöyledir. $D_1=f(X_1)$ ve $D_2=f(X_2)$. Ortak savunma gerçekleştirilince, iki devletin kendi savunma üretim fonksiyonları aynı kalır, ama ittifak anlaşması sayesinde, savunma faydası fonksiyonları müttefik ülkenin savunma faaliyetinin yarattığı faydayı da içerir: $U_1=(X_1, D_1, D_2)$ ve $U_2=(X_2, D_2, D_1)$. Dışardan gelen savunma hizmeti sayesinde, her iki ülkenin de savunma gereksinimleri azalacaktır. Bu ülkelerin her birinin savunma amaç fonksiyonu diğerinden farklı olduğu için, üretim fonksiyonu aynı olsa bile, ittifak sonucu kendi savunma harcamalarını farklı miktarlarda azaltır ve yeni bir denge durumuna ulaşırlar. Böylece, savunma işbirliği anlaşması, taraflara eşit (simetrik) olmayan fayda sağlar. Bir taraf diğerinden daha fazla yarar sağlayabilir ve dengesizlik savunma anlaşmasından elde edilen ortak çıkarların bölüşümüne de yansıtılabilir (Bulutoğlu, 2003: 241-242).

1.3. Türkiye’de Savunma Harcamalarının Kaynakları

Türkiye’de savunma harcamalarının ve bunlara ait kaynakların belirlenmesi planlama, programlama ve bütçeleme sistemi çerçevesinde yürütülür. Muhtemel harcama ve kaynak kalemleri belirlenirken genel ekonomik göstergeler, büyüme hızı, dış ticaret dengesi, fiyat ve maliyet artışları, dış yardım ve kredi imkanları, kalkınma planları, hükümet programı, yürürlükte bulunan programlar ve yükümlülükler gibi çeşitli etkenler göz önünde bulundurulur (Erbaykal, 2007: 18). Türkiye’de savunma harcamalarının finansman kaynaklarını öncelikle bütçe ödenekleri ve savunmanın bütçe dışındaki kaynakları ana başlıkları altında inceleyeceğiz. Türkiye’de askeri harcamaların kaynaklarının iki temel belirleyicisi, bütçe içi ve bütçe dışı kaynaklardır (Akça, 2010: 16).

1.3.1. Bütçe Ödenekleri

Savunma harcamalarının finansmanı bütün ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de büyük oranda devlet bütçesinden karşılanmaktadır (Akal, ve diğerleri, 2011: 7). Türkiye’nin savunmaya ayırdığı kaynakların boyutu açısından ilk başvuru kaynağı Maliye Bakanlığı’na yayımlanan konsolide bütçe verileridir. Burada, Milli Savunma Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı’nın harcamaları savunma başlığı altında toplanmaktadır (Günlük-Şenesen, 2002: 18). 2006’ya kadar bütçe verilerindeki “Savunma Hizmetleri” kalemi bu üç kurumun harcamaları toplamından

oluşurken, 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu uyarınca 2006 yılından itibaren uygulanmaya başlanan yeni sınıflandırmayla askeri olmayan kamu kurumlarının ilgili harcamaları da eklenmiştir. Bu eklemelerle askeri harcamalar tanımı daha isabetli bir içeriğe ulaşmakla birlikte, Milli Savunma Bakanlığı'nın (MSB) bütçesi, örneğin 2008 yılında ilgili kalemin %99'unu oluşturduğundan, açık şekilde belirleyicidir. Ancak diğer yandan, yeni sınıflandırmada Jandarma Genel Komutanlığı ile Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın harcamaları farklı bir kalem altında yer almaya başlamıştır. Yani "Savunma Hizmetleri" değil, "Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri" kalemi altında yer almaktadır. AB ülkelerinden farklı olarak Türkiye'de hala açıkça askeri bir nitelik arz eden bu iki kurumun harcamalarının dışarıda tutulması, askeri harcamaların %20,2 oranında düşük gözükmeye anlamına gelmektedir. Bu sebeple, askeri harcamalar hesaplanırken, bu iki kurumun harcamalarının MSB harcamalarına eklenmesi daha isabetli olacaktır (Akça, 2010: 16). Ayrıca savunma harcamalarının diğer ülke harcamalarıyla karşılaştırılabilirliği açısından bu gereklidir.

1.3.1.1. Milli Savunma Bakanlığı Bütçesi

Milli Savunma Bakanlığı, Bakanlar Kurulu'nca kararlaştırılan Savunma Politikası çerçevesinde Genelkurmay Başkanlığı tarafından tespit edilen ilke, öncelik ve ana programlara göre, bütçe hizmetleri, asker alma, seferberlik, silah, araç, gereç ve her türlü ihtiyaç maddelerinin tedariki, araştırma geliştirme, askeri adalet, inşaat ve savunma sanayi hizmetlerini yürütmektedir. Dolayısıyla Merkezi Yönetim bütçesinde Milli Savunma Bakanlığı, Genel Kurmay Başkanlığı bütçesi Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri komutanlıklarının bütçelerini kapsamaktadır (Yentürk, 2009: 9).

Savunmaya ayrılan kaynağın en önemli bölümünü Milli Savunma Bakanlığı bütçesi oluşturmaktadır. Bir sonraki yıla ait bütçe çalışmalarına cari yılın ilk yarısında başlanılmaktadır. Bu çerçevede; fiyat tespit ve fiili kadro komiteleri oluşturulmakta ve bütçenin hazırlanmasında esas alınacak ilkeleri açıklayan bir dizi direktif yayımlanmaktadır.

Planlama, Programlama ve Bütçeleme Sistemi (PPBS)'ne uygun olarak ihtiyaçlar en küçük birlik seviyesinde belirlenmekte, tahmin edilen birim fiyatlar, fiili kadrolar, stok seviyeleri ve modernizasyon projelerinin maliyetleri esas alınarak hazırlanan birliklerin taslak bütçeleri, MSB'deki inceleme ve düzenlemeleri müteakip, MSB'nin Bütçe Teklifi

olarak cari yılın temmuz ayı sonunda, önce Maliye Bakanlığı'nda, ondan sonra da Parlamento' da yapılacak inceleme süreci için Maliye Bakanlığı'na gönderilmektedir.

Bütçe, Ana Hizmet Grupları'na göre dört bölümden oluşmaktadır.

- Personel Giderleri
- Diğer Cari Giderler
- Yatırımlar
- Transferler

Personel Giderleri; personel ile doğrudan ilgili olan özlük haklarından meydana gelmekte olup, ilgili mevzuata göre belirlenmektedir.

Diğer Cari Giderler; bütçenin en önemli bölümünü oluşturmaktadır. Stratejik Hedef Planında yer alan modernizasyon projeleri, askeri personelin yasalarla belirlenmiş beslenme ve giyim istihkakları, inşaatlar, bina onarımları, görev yollukları, akaryakıt, elektrik, su, doğal gaz, tedavi ve ilaç ihtiyaçları, demirbaş, kırtasiye ihtiyaçları, taşıma, ulaştırma hizmetleri, yedek parça tedariki bu ana hizmet grubunda ödenekler ile sağlanmaktadır. Bu grupta yer verilen modernizasyon harcamalarının önemli bir bölümü ekonomik alanda yatırım kategorisinde bulunmakla birlikte, bütçenin fonksiyonel ayrımına göre DPT'nin denetimine tabi olmadığından cari gider olarak kabul edilmektedir.

Yatırımlar; Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)'nin vizesine tabi bulunan ödeneklerden oluşmaktadır. Kapsamında taşıt alımları, bir kısım inşaat projeleri ve diğer özelliği olan projeler yer almaktadır.

Transferler; uluslararası kuruluşlara üyelik aidatlarını, kamulaştırmayı, geçen yıllardan kalan borçların ödenmesini ve çeşitli dernek, birlik, kurum ve kuruluşlara yapılacak sosyal yardımları kapsamaktadır (Milli Savunma Bakanlığı, 1998: 118-119).

Milli Savunma Bakanlığı'nın harcamalarının bileşenleri oransal olarak aşağıdaki gibidir.

Tablo 3: MSB Harcamalarının Bileşenleri % (2006-2011)

Yıllar	Personel ve Sosyal Güvenlik Giderleri	Mal ve Hizmet Alımları	Cari Transferler	Sermaye Giderleri
2006	42,05	55,33	2,51	0,09
2007	48,07	51,2	0,63	0,08
2008	46,59	52,51	0,63	0,26
2009	48,72	50,39	0,62	0,25
2010	51,02	47,54	1,11	0,31
2011	52,78	45,66	1,19	0,35

Kaynak: www.bumko.gov.tr.'den hesaplanmıştır.

1.3.1.2. Sahil Güvenlik Komutanlığı Bütçesi

1 Ocak 1985 tarihine kadar Jandarma Genel Komutanlığı'na bağlı olarak görev yapan Sahil Güvenlik Komutanlığı, bu tarihten itibaren Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kadro ve kuruluşu içerisinde, barışta görev ve hizmet yönünden İçişleri Bakanlığı'na bağlı, olağanüstü haller ve savaş halinde ise Deniz Kuvvetleri Komutanlığı emrine girecek silahlı bir güvenlik kuvveti olarak, ülkemizin bütün sahillerinde, iç suları olan Marmara Denizi, İstanbul ve Çanakkale Boğazları'nda, liman ve körfezlerinde, karasularında, münhasır ekonomik bölge ile ulusal ve uluslararası hukuk kuralları uyarınca egemenlik ve denetimimiz altında bulunan tüm deniz alanlarında faaliyetlerini sürdürmeye başlamıştır. (http://www.sgk.tsk.tr/baskanliklar/genel_sekreterlik/tarihce/tarihce.asp).

Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın bütçesi, İçişleri Bakanlığı bünyesinde ve bakanlık bütçesinden ayrı olarak düzenlenir. Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın silah ve cephanesi ile araç ve gereçleri Deniz Kuvvetleri Komutanlığı standartlarına uygun olarak, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı ile birlikte hazırlanacak ve İçişleri Bakanlığı'nca onaylanacak bir plana göre kendi bütçesinden sağlanır.

Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın silah araç ve gereçlerinin kendi imkanları dışında kalan bakım, onarım ve tadilat hizmetleri öncelikle Milli Savunma Bakanlığı'nın bakım ve onarım tesisleriyle yapılır. Bu hizmet bedelleri komutanlık bütçesinden karşılanır. Bütçe kanunları ve diğer kanunlarla Milli Savunma Bakanlığı ile Jandarma Genel Komutanlığı'na tanınan gümrük, her türlü vergi, resmi, harç ve ardiye ücretlerine ilişkin muafiyet ve istisna hükümleri Sahil Güvenlik Komutanlığı hakkında da uygulanır (www.sgk.tsk.tr/baskanliklar/hukuk/kanunlar/SahilGuvenlikKanunu.htm).

Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın harcamalarının bileşenleri oransal olarak aşağıdaki gibidir.

Tablo 4: Sahil Güvenlik Komutanlığı Harcamalarının Bileşenleri % (2006-2011)

Yıllar	Personel ve Sosyal Güvenlik Giderleri	Mal ve Hizmet Alımları	Cari Transferler	Sermaye Giderleri
2006	56	36	0	8
2007	56	36	0	8
2008	36,81	48,39	0	14,78
2009	39,55	42,55	0,11	17,76
2010	40,79	40,34	0,74	18,11
2011	44,02	38,82	1,02	16,12

Kaynak: Yentürk, 2009: 34, www.bumko.gov.tr.

1.3.1.3. Jandarma Genel Komutanlığı Bütçesi

Türkiye Cumhuriyeti Jandarması, sorumluluk alanında emniyet ve asayiş ile kamu düzeninin korunmasını sağlayan, diğer kânun ve nizamların verdiği görevleri yerine getiren, silâhlı, askerî bir güvenlik ve kolluk kuvvetidir. Jandarma Genel Komutanlığı; eğitim ve öğretim ile askerî kânun ve nizamların kendisine verdiği görevler yönünden

Genelkurmay Başkanlığı'na, emniyet ve asayiş görevlerinin ifası yönünden İçişleri Bakanlığı'na bağlıdır (<http://www.jandarma.gov.tr/>).

Jandarma Genel Komutanlığı'nın bütçesi, İçişleri Bakanlığı'nın bünyesinde ve bu Bakanlığın bütçesinden ayrı olarak düzenlenir (<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/603.html>).

Jandarma Genel Komutanlığı'nın harcamalarının bileşenleri oransal olarak aşağıdaki gibidir.

Tablo 5: Jandarma Genel Komutanlığı Harcamalarının Bileşenleri % (2006-2011)

Yıllar	Personel ve Sosyal Güvenlik Giderleri	Mal ve Hizmet Alımları	Cari Transferler	Sermaye Giderleri
2006	58	41	0	1
2007	62	37	0	1
2008	60	39	0	1
2009	60,55	36,61	0,06	2,76
2010	63,75	33,44	0,07	2,73
2011	64,48	31,87	0,06	3,56

Kaynak: Yentürk, 2009:34, www.bumko.gov.tr.

1.3.1.4. Savunma Sanayi Müsteşarlığı Bütçesi

Müsteşarlık, 1991 yılında kurulan 3238 sayılı Kanun ile oluşturulan sistemin Milli Savunma Bakanlığı'na bağlı, tüzel kişiliğe haiz özel bütçeli bir kuruluştur. 3238 sayılı Kanun Savunma Sanayi Müsteşarlığı'nın teşkilat yapısını ve görevlerini düzenlemektedir. Savunma Sanayi Müsteşarlığı'nın bütçeden aldığı pay çok küçüktür. Müsteşarlığın bütçesi Savunma Sanayi Destekleme Fonu'nun %2'sini aşmayacak miktardan meydana gelir. Bu miktar Bakanlar Kurulu'na azami %50 oranında artırılabilir.

Müsteşarlık, Savunma Sanayi İcra Komitesi'nin aldığı kararları uygulamakla görevlidir. Karar mekanizması olan Savunma Sanayi İcra Komitesi'nin üyeleri; Başbakan, Genelkurmay Başkanı, ve Milli Savunma Bakanı'dır.

Müsteşarlığın görevleri ise, “Ülkemizin savunma ve güvenliğine yönelik TSK ve kamu kurumlarının sistem ihtiyaçlarını karşılamak, savunma sanayinin geliştirilmesine yönelik strateji ve yöntemleri belirlemek ve uygulamak” olarak belirtilmektedir. Dolayısıyla ikili bir yapı mevcuttur. Bunlardan biri TSK ve diğer güvenlik kurumlarının ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik tedarik faaliyetleri, diğeri ise savunma sanayinin altyapısının geliştirilmesine yönelik faaliyetler. Bu faaliyetlerini yerine getirmek için Savunma Sanayi Müsteşarlığı (SSM) sorumluluğunda yürütülen projelerin finansmanının esas olarak SSDF'den karşılanması amaçlanmıştır. Ancak 3238 sayılı Kanun'la, büyük ölçüde finansman gerektiren projeler için yurt dışından dış proje kredisi temini imkanı da getirilmiştir (Yentürk, 2009: 17-20).

Savunma Sanayi Müsteşarlığı'nın harcamalarının bileşenleri oransal olarak aşağıdaki gibidir.

Tablo 6: Savunma Sanayi Müsteşarlığı Harcamalarının Bileşenleri % (2006-2011)

Yıllar	Personel ve Sosyal Güvenlik Giderleri	Mal ve Hizmet Alımları	Cari Transferler	Sermaye Giderleri
2006	53	37	3	7
2007	46	41	3	10
2008	55	37	3	5
2009	52	38	2	8
2010	56,84	33,84	1,79	7,52
2011	51	39	2	8

Kaynak: Yentürk, 2009:34, www.bumko.gov.tr.

Tablo 7’de bütçe kapsamında savunma harcaması yapan kurumların harcama miktarları görülmektedir. Tablodan da görüleceği üzere Milli Savunma Bakanlığı harcamaları toplam savunma harcamalarının büyük kısmını oluşturmaktadır.

Tablo 7: Bütçe Kapsamında Toplam Savunma Harcamaları (Bin TL)

Merkezi Yönetim İdareler Savunma Harcamaları	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Milli Savunma Bakanlığı	11.575.302	11.854.977	12.889.678	14.683.304	15.101.651	16.439.548
Jandarma Genel Komutanlığı	2.629.821	2.771.471	3.233.138	3.771.998	4.158.563	4.551.154
Sahil Güvenlik Komutanlığı	116.534	169.885	191.172	191.934	222.444	273.464
Savunma Sanayi Müsteşarlığı	16.085	21.394	22.071	27.102	31.893	30.772
TOPLAM	14.337.742	14.817.727	16.336.059	18.674.338	19.514.551	21.294.938

Kaynak: Ek-1 deki verilerden derlenmiştir.

1.3.2. Savunmanın Bütçe Dışındaki Kaynakları

Türkiye’de savunma harcamalarının bütçe dışı kaynağını ise Savunma Sanayi Müsteşarlığı (SM) bünyesindeki Savunma Sanayi Destekleme Fonu (SSDF) ve Türk Silahlı Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı (TSKGV)’nin askeri teçhizatlanma harcamaları oluşturmaktadır. SSDF ile TSKGV’nin fonları esas olarak askeri teçhizat alımına ve yerli askeri teçhizat üretimine kaynak sağlamaktadır (Günlük-Şenesen, 2002: 37).

1.3.2.1. Savunma Sanayi Destekleme Fonu

3238 sayılı Kanununun 12.maddesi ile TSK’nın modernizasyonunun sağlanması ve Türkiye’de modern savunma sanayinin kurulması için gerekli kaynağın genel bütçe dışında devamlı ve istikrarlı bir şekilde temini amacıyla Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdinde ve Müsteşarlık emrinde Savunma Sanayi Destekleme Fonu (SSDF) kurulmuştur. SSDF kaynakları Başbakan, Genelkurmay Başkanı ve Milli Savunma Bakanı’ndan

teşekkül eden Savunma Sanayi İcra Komitesi tarafından alınan kararlar çerçevesinde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin modernizasyonu ve savunma sanayinin geliştirilmesi amacıyla kullanılmaktadır (SSM, 2010: 32).

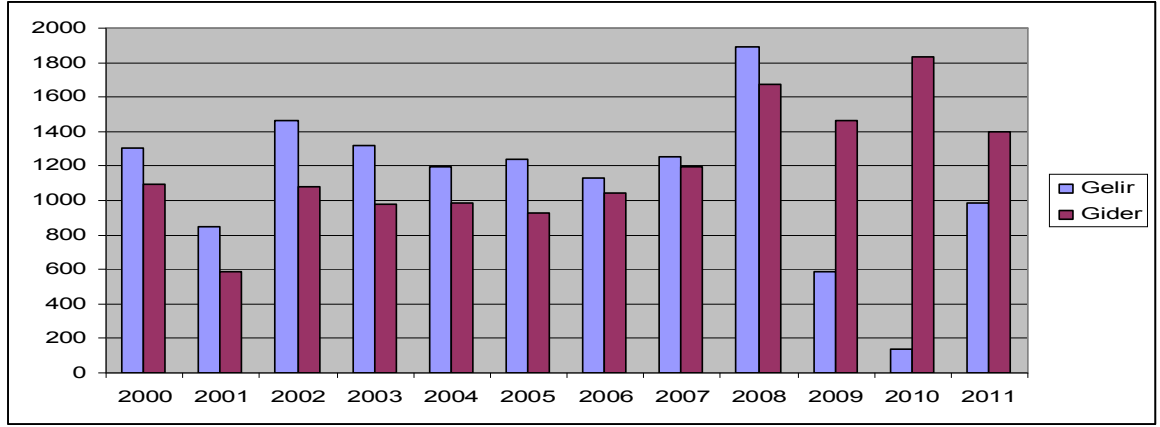
Fonun gelir kaynakları şunlardır:

- Her yıl bütçeye bu maksatla konulacak ödenek (Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü üzerinden)
- Gelir ve kurumlar vergisi hasılatı üzerinden aktarılan pay,
- MSB bütçesinden modern silah, araç ve gereçler için ayrılan ödenek,
- MSB bütçesi özel tüketim vergisi payından aktarılan oran,
- Milli piyango gelirlerinden pay,
- Müşterek bahis gelirlerinden pay,
- Talih oyunları gelirlerinden aktarılan pay,
- TSK'yı güçlendirmek amacıyla kurulmuş bulunan vakıflardan yapılacak transferler,
- Kanunla kurulan fonlardan Bakanlar Kurulu'nca belirlenecek miktarda yapılacak aktarmalar,
- Bedelli askerlikten elde edilecek gelirler,
- Bağış ve yardımlar,
- Fonun mal varlığından elde edilecek gelirler.

Fondan yapılacak harcamalar ise silah üretimi için kredi vermek, sermaye iştiraki ve silah alımı ve üretimiyle ilgili proje bedellerinden oluşmaktadır (Akça, 2010: 16).

Savunma Sanayi Destekleme Fonu'nun gelirlerin dağılımı ile Fondan yapılan harcamaları gösteren gider dağılımı özet olarak aşağıdaki grafikte verilmektedir.

Grafik 1: Savunma Sanayi Destekleme Fonu Gelir-Gider Durumu (Milyon \$)

Kaynak: Savunma Sanayi Müsteşarlığı Faaliyet Raporu 2011: 30.

2008- 2010 yıllarında sözleşmeye bağlanan büyük tutarlı projelerin ödemelerinin başlaması nedeniyle giderler yönünden önceki yıllara göre bir artış eğilimi söz konusudur (SSM, 2011: 30). Özellikle 2008 yılında SSDF giderlerindeki gözle görülür artışın nedeni, ATAK Helikopteri Tedarik Projesinin yürürlüğe girmesi sebebiyle yapılan avans ödemeleridir. Buna bağlı olarak gelir ve kurumlar vergisi üzerinden ayrılan SSDF payına ilişkin tahakkuk etmiş, alacakların tahsilatının, Hazine Müsteşarlığı ile yapılan görüşmeler neticesinde hızlandırılması sonucu SSDF gelirlerinde paralel bir artış sağlanmıştır (SSM, 2008: 39). Grafikte görülen rakamlara diğer kurum/kuruluş bütçelerinden aktarılan kaynakla karşılanan proje giderleri ile Hazine Müsteşarlığı tarafından sağlanan dış finansman kredi giderleri dahil değildir.

Diğer taraftan, fon hesaplarına giriş yapan kaynak açısından son yıllarda görülen düşmenin nedeni, Fon gelirlerinin azalması değil, tahakkuk etmiş Fon alacaklarının Hazine tarafından aktarılmamış olmasıdır. Mevcut nakit kaynaklar kullanılarak nakit yönetimi açısından etkinlik sağlanmıştır. Hali hazırda Fonun Hazine nezdinde tahakkuk etmiş aktarılmayı bekleyen 4 Milyar ABD Doları kadar kaynağı vardır (SSM, 2011: 30).

SSDF giderlerinin bileşenleri % olarak aşağıdaki gibidir.

Tablo 8: SSDF Giderlerinin Bileşenleri (%)

Yıllar	Personel ve Diğer Harcamalar	Silah Alımları
2006	20	80
2007	16	84
2008	15	85
2009	8	92
2010	8	92
2011	8	92

Kaynak: Yentürk, 2009: 34.

1.3.2.2. Türk Silahlı Kuvvetleri Güçlendirme Vakfı

Türk Silahlı Kuvvetleri'ne gerekli olan silah araç ve gereçleri, yurt içinde üretmek veya yurt dışından temin etmek için milletin maddi ve manevi katkılarıyla faaliyet gösteren Kara, Deniz ve Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakıfları'nın 1974 Kıbrıs Barış Harekatı'ndan sonra birleştirilerek daha güçlü hale getirilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Bu maksatla 17 Haziran 1987 tarihinde 3388 sayılı yasa ile "Türk Silahlı Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı" kurulmuş ve 26 Eylül 1987 tarihinde faaliyete başlamıştır.

Türk Silahlı Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı'nın amacı, 3388 sayılı Kanun ile; "Milli harp sanayimizin geliştirilmesi, yeni harp sanayi dallarının kurulması, harp silah, araç ve gereçlerinin satın alınması suretiyle Türk Silahlı Kuvvetleri'nin savaş gücünün artırılmasına katkıda bulunmak üzere milletimizin maddi ve manevi desteğini sağlamak" olarak belirlenmiştir (Türk Silahlı Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı, 2010: 10). Vakfın amaçlarında ticari işletmeler kurmak, ticari işletmelere ortak olmak bulunmaktadır. Bu çerçevede Vakıf doğrudan ve dolaylı olarak ASELSAN, HAVELSAN, ROKETSAN gibi 18 şirkete iştirak etmektedir (Yentürk, 2009: 10).

Başlangıçta gelirlerinin çoğunluğunu bağışlardan elde eden Vakıf, kurduğu şirketler arttıkça ve geliştikçe, gelirlerinin büyük bir kısmını şirketlerden alınan kar payından ve finansal yatırımlardan elde etmeye başlamıştır. Bu kapsamda 2009 sonu itibariyle Vakıf gelirlerinin %80'i kar payı ve finans'tan, %20'si ise bağış, emlak ve fuarlardan elde etmiştir (Türk Silahlı Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı, 2010: 5).

Türk Silahlı Kuvvetleri Güçlendirme Vakfı önemli askeri harcama yapan bir kurumdur. Bu kuruma ve iştiraklerine kamu bütçesinden bir kaynak aktarılmamaktadır. Ancak yönetimi devlet kontrolünde olan Vakıf silahlı kuvvetlerin çeşitli askeri harcamalarına destek olmaktadır. Vakfın gelir ve giderleriyle ilgili çok kısıtlı bilgiler olması savunma harcamalarının izlenmesi çalışmalarına dahil edilmesini olanaksız kılmaktadır (Yentürk, 2009: 10).

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE’DE CUMHURİYET DÖNEMİ BÜTÇELERİNDE SAVUNMA, EĞİTİM, SAĞLIK VE ALTYAPI HARCAMALARININ YILLAR İTİBARIYLA ORANSAL PAYLARININ GELİŞİMİ

Türkiye’de Cumhuriyet dönemi bütçelerinde savunma, eğitim, sağlık ve altyapı harcamalarının oransal paylarının gelişiminin analiz edileceği bu bölümde, savunma harcaması olarak Milli Savunma Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı Bütçeleri toplamı dikkate alınmıştır. Ayrıca 2006 yılında konsolide bütçe uygulamasından merkezi yönetim bütçe uygulamasına geçilmesiyle birlikte özel bütçeli diğer idarelerde yer Savunma Sanayii Müsteşarlığı bütçesi de 2006 yılından itibaren savunma harcamalarına dahil edilmiştir. Eğitim harcaması olarak Milli Eğitim Bakanlığı, YÖK ve Üniversitelerin bütçeleri; sağlık harcaması olarak Sağlık Bakanlığı ile Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü bütçeleri; altyapı harcaması olarak başta Bayındırlık Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Karayolları Genel Müdürlüğü ve Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü olmak üzere genel olarak altyapı harcaması yapan kuruluşların harcamaları toplamı dikkate alınmıştır. Ayrıca savunma, eğitim, sağlık ve altyapı harcamaları hesap edilirken bütçenin başlangıç ve yılsonu rakamları arasında önemli farklılıklar bulunduğu dikkate alınarak harcama miktarını net bir şekilde ortaya koyabilmek için bütçenin gerçekleşme rakamları dikkate alınmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin ilk bütçesi 28 Şubat 1921 tarihli 1920 yılı Muvazene-i Umumiye Kanunu’dur. 25 maddeden oluşan bu bütçe, avans kanunlarıyla verilmiş yetkilere göre yapılmış harcamaların mahsubunu sağlayan bir yasa mahiyetindedir, 1921, 1922 ve 1923 yıllarında ise ayrı bütçe hazırlanamamış ve avans kanunları ile harcamalar yapılmıştır. Bu dönemde şimdiki anlamda bütçeler yapılamamış olup, normal bütçe kanunları ancak 1924 yılından itibaren çıkarılmaya başlanmıştır (Öner, 1994: 13) . Bu nedenle çalışmada başlangıç yılı olarak 1924 yılı esas alınmıştır.

Çalışmada Türkiye’de savunma, eğitim, sağlık ve altyapı harcamalarının konsolide bütçe içindeki oransal paylarının gelişimi yedi dönem dahilinde incelenecektir. Bu yedi dönemin seçilmesinde, İkinci Dünya Savaşı, 1960 askeri müdahalesi, 1974 yılında gerçekleştirilen Kıbrıs Barış Harekatı, 1980 askeri müdahalesi, 1994 ve 2001 ekonomik krizleri dikkate alınmıştır.

2.1. 1924 – 1945 Döneminde

Türkiye’de Cumhuriyetin kuruluşundan 1946 yılına kadar tek siyasi parti olan CHP ve onun hükümetleri işbaşında olmuştur. Bu nedenle bu süreç “Tek Parti Dönemi” olarak nitelendirilmektedir (Kaştan, 2006: 123). 1924 yılından 1933 yılına kadar olan dönemde, özel girişimlere ağırlık verilmiş, ekonomik ve mali politikalar bu çerçevede hazırlanarak uygulanmıştır. Bu dönem “liberal ekonomi dönemi” olarak adlandırılmaktadır (Öner, 1994: 14).

1933 yılından 1938 yılına kadar olan dönemde de “Devletçilik” olarak nitelendirilen politikalar uygulanmış Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı başarıyla uygulanmış, 1939 yılında Türkiye harp ekonomisi dönemine girmiş, harcamaların büyük bir bölümünü savunma harcamalarına ayırmak zorunda kalmış bu nedenle hazırlanan beş yıllık ikinci sanayi planı uygulanamamıştır (Öner, 1994: 15).

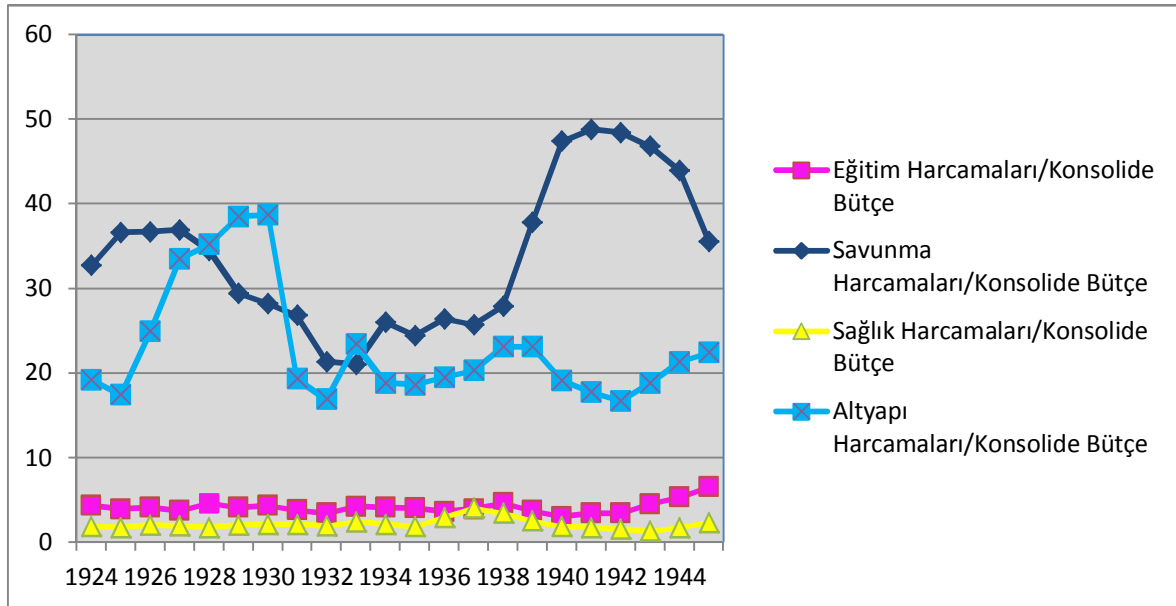
2.1.1. Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının Konsolide Bütçe İçindeki Paylarındaki Gelişmeler

Cumhuriyet’in yeni kurulduğu bu yıllarda Türkiye’de savunma, eğitim, sağlık ve altyapı harcamalarının bütçe içindeki oransal paylarına bakıldığında savunma harcamalarının devlet bütçesinden aldığı payın oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bu yıllarda, savunmanın bütçeden en büyük payı almasının nedenleri kısaca; Kurtuluş savaşının yeni bitmiş olması ve Türkiye Cumhuriyeti devletinin yeni kurulmuş olması, Lozan anlaşması ile ele alınan sorunların hepsinin çözülememiş olması ve Musul, Boğazlar, Batı Trakya azınlıklarının durumu gibi sorunların Lozan sonrası görüşmelere bırakılmış olması, dolayısıyla savaş tehlikesinin devam ediyor olması olarak sıralamak mümkündür. Ayrıca bu dönem içerisinde yaşanan milli bütünlüğü bozmaya yönelik ayaklanmalar ve isyanlar harcamaların yüksek seviyede seyretmesine neden olmuştur (Saka, 2007: 81).

Cumhuriyet'in kuruluşunu takip eden on yıllık dönem sonunda başlayan savunma sanayi kuruluş faaliyetleri çerçevesinde, 1. ve 2. Sanayi Planları'nın uygulamasına bağlı olarak, 1933-1939 yılları arasındaki dönemde savunma sanayine de temel teşkil edecek endüstrilere yönelik yatırımlar başarıyla sonuçlandırılmış ve savunma sanayi alanında, özellikle havacılık sektöründe önemli mesafeler kaydedilmiştir (Tübitak, 2003: 2).

1924-1945 yılları arasında savunma, eğitim, sağlık ve altyapı harcamalarının konsolide bütçe içerisindeki payı Grafik 2'de görülmektedir.

Grafik 2: 1924-1945 Savunma Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının Konsolide Bütçe İçerisindeki Payı (%)

Kaynak: Ek-1'de yer alan verilerden derlenmiştir.

Savunma harcamalarının konsolide bütçe'ye oranı 1927 yılında % 36,9 iken 1929 yılında ekonomik buhran nedeniyle düşüş göstermiştir. 1929 yılında yaşanan ekonomik bunalım ülkemizi de etkilemiştir. 1929 bunalımı ve Lozan anlaşmasına göre Osmanlı'dan devralınan üçte ikilik borç ödemesinin 1929 yılında başlaması sebebiyle (Göze Kaya ve Durgun, 2009: 238). 1929 yılı ve takip eden yıllarda GSMH ve konsolide bütçe gerçekleştirmelerinde düşüşler meydana gelmiştir. Nitekim Türkiye Kurtuluş Savaşı nedeniyle 1929 yılına kadar ertelediği Osmanlı borçlarını ödemek için 1929 yılından başlayarak on beş yıl süreyle yıllık bütçesinin %12-18'ini ayırmıştır (Karakütük, 2001: 149). Savunma harcamalarının konsolide bütçeden aldığı pay ise 1933 yılında dönemin en

alt seviyesine inmiş, 1939 yılında konsolide bütçenin %37,8'ine çıkararak İkinci Dünya Savaşı yılları boyunca dönemin en yüksek seviyelerinde seyretmiştir.

Türkiye 11 Eylül 1939'da İngiltere ve Fransa ile İttifak antlaşması yapmış, silahlı bir tarafsızlık politikası izlemiş, sıcak savaşa girmemiştir. Ancak savaşın her türlü zorluğu hissedilmiştir. Askere alınan vatandaşların sayısındaki artış ve onların savaşa hazır şekilde tutulmasının yarattığı maliyet, bütçedeki savunma harcamalarının artmasının ana nedeni olmuştur (www.yakupkucukkale.net). İkinci Dünya Savaşı nedeniyle, 1940 ile 1944 yıllarını kapsayan dönemde bütçe harcamalarının yaklaşık yarısı savunma harcamalarına ayrılmıştır. Bu gelişmeler diğer kuruluşların bütçelerinde kısıtlamalar yapması mecburiyetini ortaya çıkarmıştır (Öner, 1994: 16).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında savunma harcamalarından sonra altyapı harcamalarının konsolide bütçe içindeki oranı da oldukça önemlidir. Cumhuriyet'in kurulduğu ilk yıllarda demiryolu taşımacılığına büyük önem verilmiş ve o günkü şartlarda bir demiryolu ağı oluşturulmuştur (Ayan, 1997). Ulaşım ağının kurulması ekonomik ve askeri açıdan çok önemliydi. Osmanlı döneminde yabancı şirketlerin denetiminde bulunan demiryolları, 1924 yılında Anadolu Demiryollarının Devletleştirilmesi Hakkındaki Kanun kabul edilerek demiryolları devletleştirilmiş diğer taraftan da yeni demiryollarının yapımına önem verilmiştir. Demiryollarının yapımı ve işletilmesi için kurulan Nafia Vekaleti'ne bağlı müdürlükler 1927'de birleştirilerek Devlet Demiryolları ve Limanları İdarei Umumiyesi kurulmuştur. Ulaştırma alanında yapılan bir diğer atılım da denizcilik sektöründedir. Osmanlı Devleti döneminde birçok limanın işletilmesi yabancıların elindeydi. 1926 yılında Kabotaj Kanunu çıkartılmış ve Türk deniz ticaretinin ve taşımacılığının gelişimi sağlanmıştır (Özçelik ve Tuncer, 2007: 258). Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren altyapı harcamaları artmış, 1930 yılında konsolide bütçenin %38,7'sine ulaşarak tavan yapmış ve özellikle 1939 yılında başlayan İkinci Dünya Savaşı'yla düşüşe geçerek 1942 yılında bütçenin %16,7'lerine kadar inmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni kurulduğu bu yıllarda toplumun yeniden yapılanmasında eğitim önemli bir işlev üstlenmiştir. Daha Kurtuluş Savaşı yıllarında bile eğitimle ilgili bilimsel etkinlikler yapılmış ve hükümet programlarında milli eğitimin temel ilkeleri belirlenmeye çalışılmıştır. Atatürk, Maarif Kongresi'nin açılış konuşmasında: "Geniş ve yeterli olanaklara sahip oluncaya değin, şu savaş günlerinde bile, dikkat ve

özenle işlenip çizilmiş bir milli eğitim programı hazırlamak ve eğitim örgütünü çalıştıracak temel ilkeleri saptamak gerekir.” diyerek yeni bir toplum yaratmada eğitimi lokomotif olarak gördüğünü ortaya koymuştur. 1928’de Yeni Türk harflerinin kabul edilmesiyle tüm ülkede okur-yazarlık kampanyası başlatılmış, Millet Mektepleri ile Halkevleri’nin açılmasıyla okur-yazar oranında hızlı bir artış sağlanmıştır. 1940 yılında ülkemiz nüfusunun %80’inin köylerde yaşaması nedeniyle bir yandan kalkınmayı köyden başlatmak öte yandan yurt düzeyindeki okur-yazar oranını artırmak amacıyla 1939 yılında Köy Enstitü’leri kurulmuştur (Gültekin, 2011: 123- 124).

Eğitim konusuna verilen önem ve yapılan çalışmalara karşın eğitim harcamalarının konsolide bütçe içindeki oransal paylarının gelişimi incelendiğinde, dönemin koşulları sebebiyle eğitim harcamalarının savunma harcamalarının çok gerisinde kaldığı görülmektedir. Eğitim harcamalarının konsolide bütçe içindeki payının çok dalgalı bir seyir izlememekle birlikte %3 ile % 6 arasında değiştiği ve özellikle İkinci Dünya Savaşı yılları olan 1939-1945 döneminde savunma harcamalarının aksine minimum düzeylerde seyrettiği görülmektedir. 1940 yılında eğitim harcamalarının konsolide bütçeden aldığı pay %3 ile ilgili yılların en düşük düzeyindeyken 1945 yılında eğitim harcamaları konsolide bütçenin %6.5’ine tekabül etmektedir.

Sağlık harcamalarının konsolide bütçe içerisindeki payı incelendiğinde sağlık harcamalarının 1924–1945 yılları arasında konsolide bütçenin % 1,3 ile % 4 arasında değiştiği görülmektedir. Sağlık harcamaları da İkinci Dünya Savaşı yılları olan 1939– 1945 yılları arasında konsolide bütçeden en düşük payları almıştır.

1945 yılında bütçe giderlerinde %40’lar civarında bir azalma görülmektedir. Bunun nedeni, mali yılın değişmesi nedeniyle 1945 yılı bütçesinin 7 aylık olarak uygulanmış olmasıdır (Öner, 1994: 17).

2.1.2. Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının GSMH İçindeki Paylarındaki Değişmeler

Savunma harcamalarının GSMH içindeki payına bakıldığında 1924 yılında GSMH’nin %3,8’i olduğu, 1930 yılına kadar inişli çıkışlı bir seyir izlediği, 1930-1933 yılları arasında %4’ler düzeyini koruduğu ve nihayet 1939’da GSMH’nin %8,8’ine ulaştığı, 1940’da hızlı bir yükseliş yaparak GSMH’nin %12,6’sına ulaştığı görülmektedir.

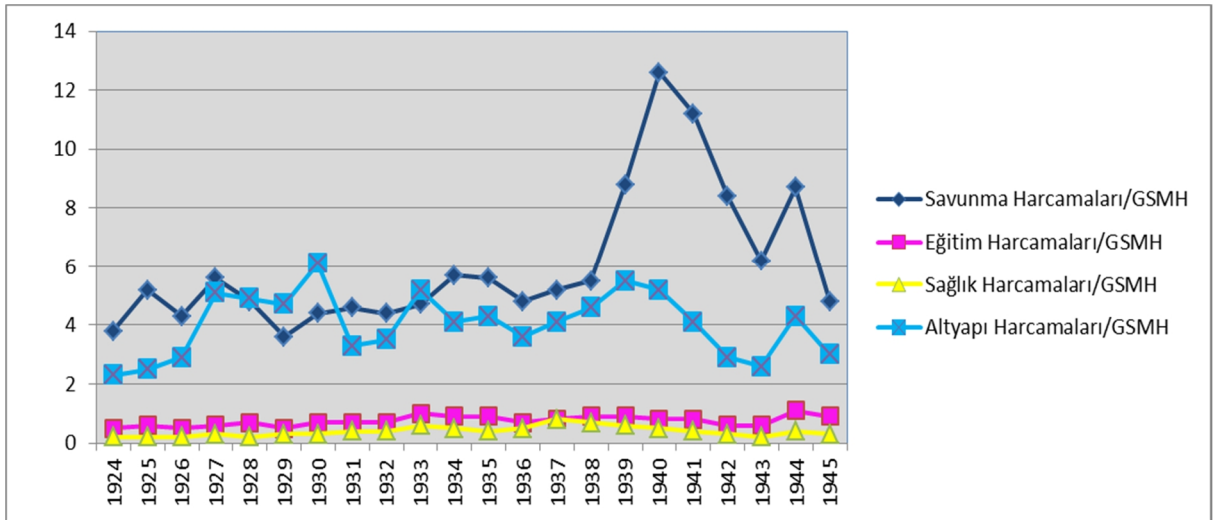
Eğitim harcamalarının GSMH'den aldığı pay % 0,5 ile %1,1 arasında değişmekte olup, en düşük paya sahip olduğu yıllar %0,5 ile 1924, 1926 ve 1929 yılları olmuştur.

Sağlık harcamalarının GSMH'den aldığı pay eğitim harcamalarından düşük düzeyde olup %0,2 ile %0,8 arasında değişmektedir.

Altyapı harcamalarına bakıldığında da altyapı harcamalarının GSMH'den aldığı payın inişli çıkışlı bir seyir izlemekle birlikte GSMH'nin %2,3'ü ile %6,1'i arasında değiştii görülmektedir.

1924-1945 yılları arasında savunma, eğitim, sağlık ve altyapı harcamalarının GSMH içerisindeki payları Grafik 3'te görülmektedir.

Grafik 3: 1924-1945 Gayri Safi Milli Hasıla İçerisinde Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamaları (%)

Kaynak: Ek-1'de yer alan verilerden derlenmiştir.

2.2. 1946- 1961 Döneminde

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'de ve dünyada siyasal ve ekonomik alanda büyük değişiklikler yaşandı. Bu değişiklikler, savaşın bitişinden itibaren Türkiye'nin ekonomi politikasına yansımıştır (Şahin, 2002: 96). İkinci Dünya Savaşı sonrasında

baskıcı ve otoriter rejimler tarihe karışmıştır. Bu dönemde Türkiye’de çok partili hayata geçilmiştir (www.siyasaliletisim.org/pdf/1946secimleri.pdf).

7 Ocak 1946’da kurulan DP’nin 1950 yılında iktidara gelmesiyle ekonomi politikalarında belirgin bir değişim süreci yaşanmıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında Batı Avrupa ülkeleri, kötü durumdaki ekonomilerini düzeltmek için devlet öncülüğünde, kıt kaynaklarını plan veya programlara uygun olarak kullanmaya başlamışlardır. Bu ülkelerde artık devletin makro düzeyde ekonomiye müdahaleleri olağan, hatta ekonominin istikrar içinde gelişmesi için gerekli sayılıyordu. Diğer yandan 1950’li yıllarda yapılan bilimsel araştırmalarda yer alan öneriler de bu yöneydi. Ancak 1950 yılında iktidara gelen DP, bu gelişmelerin tam tersi yönde ekonomi politikalarını uygulamaya koymuştur. İlk hükümet programında bu durum şu şekilde gözlenmektedir.

“İktisadi ve mali görüşlerimizin esası bir taraftan Devlet müdahalelerini asgariye indirmek, diğer taraftan iktisadi sahada Devlet sektörünü mümkün olduğu kadar daraltmak ve buna mukabil emniyet vermek suretiyle hususi teşebbüsün sahasını mümkün olduğu kadar genişletmek diye sıralanabilir.” (TBMM, I. Menderes Hükümeti Programı, <http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP19.htm>, (27.7.2006).)

Ancak, özel kesime öncelik verilerek uygulanan üç-dört yıllık bir liberal ekonomi politikasından sonra çeşitli iç ve dış faktörlerle ekonomi istikrarsızlığa sürüklenince ekonomide kontrol ve müdahaleler artmıştır (Şahin, 2002: 108). DP iktidarı, 27 Mayıs 1960’daki askeri müdahaleyle sona ermiştir.

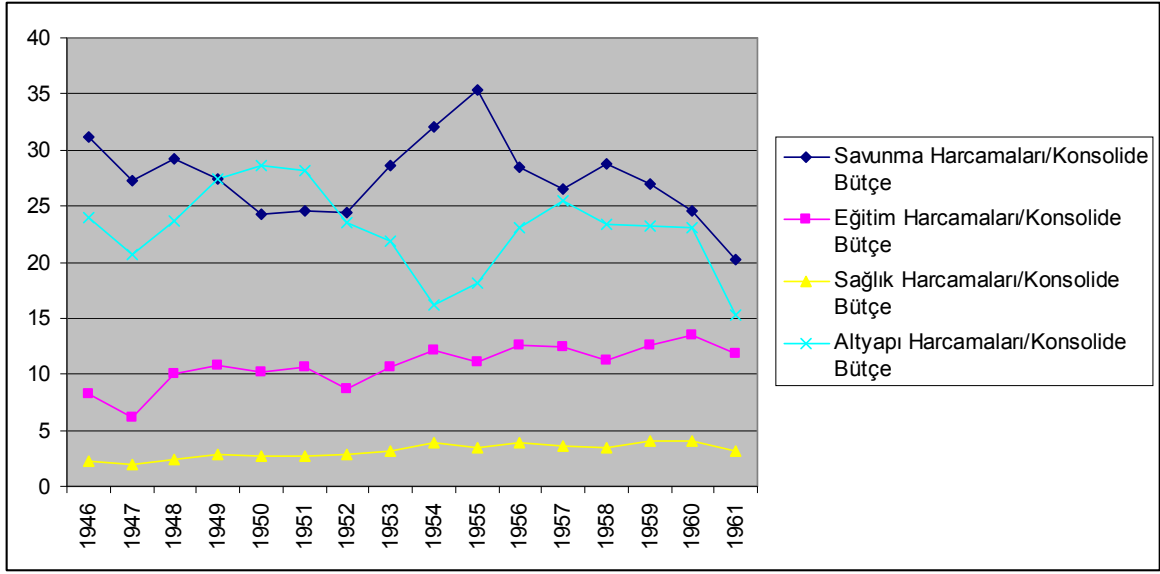
1960 yılı Türkiye için siyasi bir dönüm noktası olmuştur. Bu tarih, sadece bir siyasi iktidar değişikliği başlangıcı değil, aynı zamanda ekonominin kamu sektörü için emredici, özel sektör için ise yol gösterici planlama döneminin başlangıcıdır. 27 Mayıs 1960 ihtilalinden sonra Devlet Planlama Teşkilatı kurularak, ekonominin planlı bir şekilde kalkınması öngörülmüştür (Önder, 2012: 203).

1950-1960 dönemi Hatipoğlu ve Aysan’a göre ekonomide bir patlama dönemidir. Öte yandan Buğra bu dönemi “Türk Liberalizminin Paradoksu” olarak ifade etmektedir. Çünkü iktidardaki Demokrat Parti’nin piyasa ve özel sektör yanlısı iken, karmaşık müdahale mekanizmaları ile piyasaları daraltması ve bu müdahalelerle sürekli değişikliklere gitmesi paradoksun temel göstergeleridir (Altay, 2000: 54).

2.2.1. Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının Konsolide Bütçe İçindeki Paylarındaki Gelişmeler

1946-1961 yılları arasında savunma, eğitim, sağlık ve altyapı harcamalarının konsolide bütçe içerisindeki payı Grafik- 4'te görülmektedir.

Grafik 4: 1946-1961 Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının Konsolide Bütçe İçerisindeki Payı (%)

Kaynak: Ek-1'de yer alan verilerden derlenmiştir.

Demokrat Parti, savaş sonrasında CHP'nin milli savunmaya savaş halindeki gibi para ayırmasını eleştirmiş olmasına rağmen kendi döneminde de Soğuk Savaş'ın etkisi ve ordunun modernizasyonu nedeniyle savunma harcamalarının bütçe içindeki payı fazla olmuştur (Coşar, 2005: 44).

1945-1954 dönemi, İkinci Dünya Savaşı'nın sona erdiği, NATO ittifakına katılım, ve askeri yardımların başladığı dönemdir (Karakuş, 2006: 22). Bu yıllarda savunma harcamalarının bütçe içindeki payında düşme eğilimi görülmüş ancak, 1954 yılında savunma harcamaları yeniden artmış ve 1955 yılında %35,3'le dönemin en yüksek seviyesini oluşturmuştur. Bu dönemde savunma harcamalarında görülen artışta 6/7 Eylül olayları, öğrenci gösterileri, 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi ve bu dönemlerde ilan

edilen sıkıyönetim hallerinin etkili olduğu düşünülmektedir (Saka, 2007: 84). Yine savunma harcamalarının konsolide bütçe gerçekleştirmelerinden en yüksek payı aldığı bu yıllarda sağlık ve altyapı harcamalarının konsolide bütçe gerçekleştirmelerinden en düşük payı aldığı yıllar olması dikkat çekicidir.

Eğitim harcamaları bu yıllar dahilinde çok dalgalı bir seyir izlememekle birlikte Cumhuriyet'in yeni kurulduğu yıllara nazaran artmış bulunmakta olup, 1960 yılında konsolide bütçe gerçekleştirmelerinin %13,5'ine denk gelerek ilgili dönemin en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Ankara Üniversitesi ile Ege Üniversitesi bu dönemde kurulmuştur.

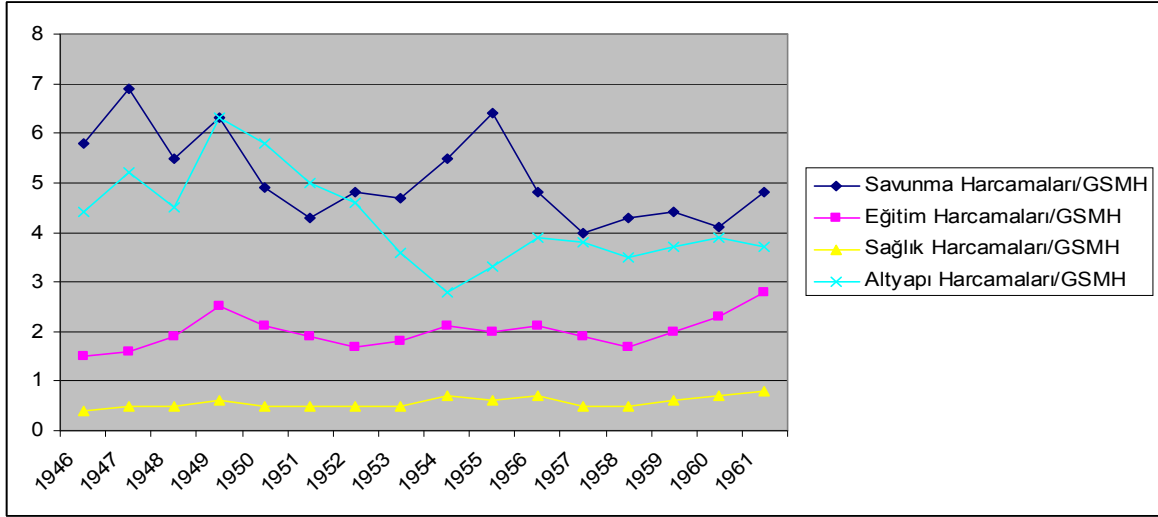
Demokrat Parti döneminde sağlık harcamalarına konsolide bütçeden verilen pay artmış olup, sağlık harcamalarının konsolide bütçeye oranı %2 ile %4 arasında değişmektedir.

Altyapı harcamalarının konsolide bütçe gerçekleştirmelerinden aldığı pay İkinci Dünya Savaşı sonrası tablodan da görüleceği üzere artmıştır. 1950 - 1960 dönemi altyapı yatırımcılığı dönemi olarak da adlandırılabilir. Önemli karayolları, su, liman, enerji projeleri bu dönemin ürünleridir. (www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx). Bu dönemde devletin demiryolu taşımacılığına yaptığı atılımlar durmuştur (www.belgeler.com/blg/2cpz/2-dnya-savai-ve-sonrasi-trkye-ekonomi). Bu dönemde, altyapı yatırımlarındaki artış, ekonominin ve piyasaların daha sonraki yıllarda bütünleşmesinin altyapısını oluşturduğu söylenebilir (Takım, 2012: 166).

2.2.2. Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının GSMH İçindeki Paylarındaki Gelişmeler

1946-1961 yılları arasında savunma, eğitim, sağlık ve altyapı harcamalarının GSMH içerisindeki payı Grafik 5'te görülmektedir.

Grafik 5: 1946-1961 Gayri Safi Milli Hasıla İçerisinde Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamaları (%)

Kaynak: Ek-1’de yer alan verilerden derlenmiştir.

Savunma harcamalarının GSMH’den aldığı pay %4 ile %6,9 arasında değişmektedir.

Eğitim harcamalarının GSMH’den aldığı pay incelenen dönemin ilk yılı olan 1946’da %1,5 ile en düşük düzeyindeyken inceleme dönemi boyunca nispeten inişli çıkışlı bir seyir izlemiş, dönemin son yılı olan 1961’de GSMH’nin %2,8’ine ulaşmıştır.

Sağlık harcamalarına bakıldığında, sağlık harcamalarının GSMH’den aldığı payın oldukça düşük düzeylerde olduğu %0,4 ile %0,8 arasında değişmekte olduğunu grafikten görülebilmektedir.

Altyapı harcamalarının oranına bakıldığında bu oranın 1954’te %2,8 ile en düşük düzeyde olduğu, en yüksek oranın ise %6,3 ile 1949 yılında ortaya çıktığı görülmektedir.

2.3. 1962-1975 Döneminde

Askeri yönetimle birlikte yeni Anayasa ve ekonomideki sosyal düzenlemelerin artması, kalkınmanın beş yıllık kalkınma planları çerçevesinde ele alınması dönemin özellikleridir. Özel sektör için yol gösterici, kamu sektörü için emredici bir nitelik arz eden planın ilki 1963- 1967 yıllarını kapsamaktadır (Altay, 2000: 55). 1960-1980 dönemi kamusal müdahalelerin ve kamu harcamalarının altın dönemi olarak adlandırılabilir. Çünkü

bu dönem, sosyal refah devleti, sosyal güvenlik ve sosyal sigorta sistemlerinin en revaçta olduğu dönemdir. Kamu harcaması / GSMH oranı ortalama olarak 1960'ta %28 iken, 1980 yılında %43 olmuştur. Hiçbir gelişmiş ülkede bu oran %30'un altına düşmezken, İsveç, Belçika gibi bazı ülkelerde %50'yi aşmıştır (Durmuş, 2006: 254).

Türkiye 1960'lı yıllardan itibaren dünyada yaşanan silahlanma yarışından etkilenmiş ve silah sanayine gereken önemi vermiştir. Özellikle de 1970'li yıllardan itibaren savunma harcamaları sürekli artmıştır (Önder, 2012: 5). Ekonomide yaşanan darboğazla birlikte sosyal ve siyasal huzursuzluklar sokağa taşmaya başlamış ve 12 Mart 1971 muhtırası gerçekleşmiş ve savunma harcamalarında %45'lik bir artış görülmüştür (Saka, 2007: 85).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Truman doktrini ve Marshall Yardımı ile başlayan ve NATO ittifakına girmemizle artış gösteren askeri yardımlar, Türk savunma sanayinin gelişimini bir ölçüde yavaşlatmıştır. Ancak, savunma ihtiyaçlarımızın karşılanmasında yabancı ülkelere bağımlı kalınmasının sakıncaları, 1963 ve 1967 yıllarındaki Kıbrıs buhranları ile fark edilmiştir (Taner, 2006: 48). 1974 Kıbrıs Barış Harekatı ve harekatı izleyen dönemde Türkiye'ye karşı silah ambargosu uygulanmış olması savunma sanayini öncelikli ilgi alanı haline getirmiştir. Bu dönemde barışın adaya götürülebilmesi için hem ihtiyaç duyulan silah, malzeme, araç, gereç ve teçhizatın eksikliği ve yetersizliği önemli ölçüde hissedilmiş, hem de harekette kullanılan silahların ikili anlaşmalarla ABD ve kısmen Almanya'dan sağlanmış olması nedeniyle, harekatı takiben Türkiye kendi silah sanayini kurma ve mevcutları geliştirme kararı almıştır.

Yaşanan bu gelişmelerden alınan en önemli ders şu olmuştur: "Dünya üzerinde her ne kadar küreselleşme, globalleşme ve birbiri ile dayanışma gibi ilkeler gün geçtikçe önem kazanıyor olsa dahi, özellikle savunma alanında ülkeler öncelikle kendi özüne inmeli, savunmasının temel direklerini kendi ülkesinde kurmalıdır." Bu anlayışla 1974 silah ambargosundan sonra önce Silahlı Kuvvetler Vakıfları aracılığıyla, daha sonra Milli Savunma Bakanlığı'na bağlı olarak kurulan Savunma Sanayi Destekleme İdaresi (SSDİ) yerli savunma sanayini güçlendirme çalışmaları başlatılmıştır. Aynı zamanda oluşturulan Savunma Sanayi Destekleme Fonu'nu da kullanan SSDİ daha sonra Savunma Sanayi Müsteşarlığı'na (SSM) dönüştürülmüştür (Tübitak, 2003: 3).

Yine bu dönemde, 1973 yılında çıkarılan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Yasası eğitim açısından önemli bir yere sahiptir. Bu yasayla milli eğitimin temel ilkeleri saptanmış, eğitim sisteminin yapısı; okulöncesi eğitim temel eğitim, ortaöğretim ve yükseköğretim olarak belirlenmiştir. Yasa ilköğretimi 8 yıl olarak düzenlemiştir (Gültekin, 2011: 125).

2.3.1. Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının Konsolide Bütçe İçindeki Paylarındaki Gelişmeler

1960 yılından ANAP'ın iktidara geldiği 1983 yılına kadar Türkiye koalisyon hükümetleri tarafından yönetilmiştir. Koalisyon hükümetleri döneminde kamu kaynaklarının ilgili harcama kalemlerine dağılımı istikrarsız bir görüntü sergilemektedir.

1962- 1975 yılları içinde savunma harcamalarının konsolide bütçeden aldığı payın en fazla olduğu yıl 1962 yılıdır. 1962'de % 26,4 olan bu oran, 1967 yılına kadar azalmış, 1967 yılında %19,9'a kadar düşükten sonra 1968'de %20,4 çıkmış ve tekrar düşmeye başlamıştır.

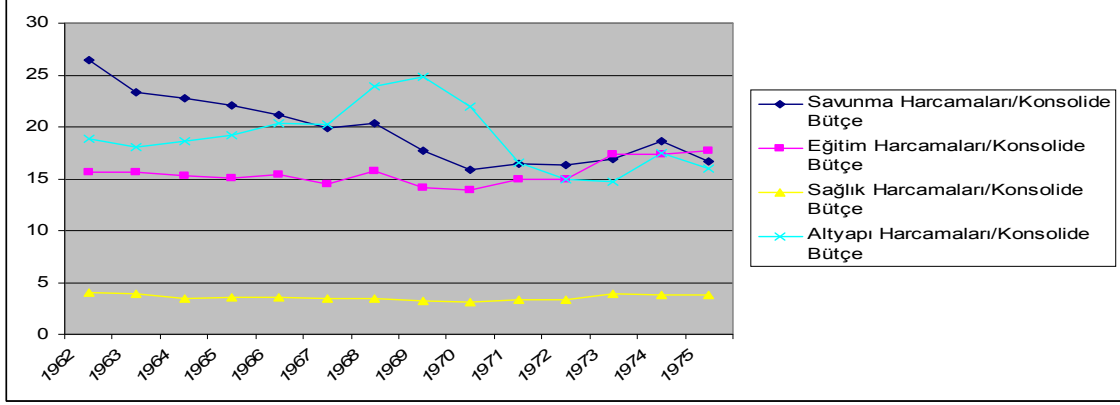
Eğitim harcamalarının konsolide bütçeden aldığı paya bakıldığında bu payın bir önceki döneme kıyasla arttığı görülmektedir. 1962 yılında %15,6 olan oran 1973 yılında %17,4'e yükselmiş, 1974 ve 1975'te %17'ler seviyesini bir miktar yükselerek korumuştur.

Sağlık harcamalarının konsolide bütçeden aldığı paya bakıldığında 1962'de %4 ile inceleme döneminin en yüksek seviyesinde olduğu hemen akabinde düşerek 1964'te %3,5'e gerilediği ele alınan dönem içinde inişli çıkışlı bir seyir izlemekle birlikte 1975'te %3,8 olduğu görülmektedir.

Altyapı harcamalarının konsolide bütçe içindeki payının özellikle 1963'te %18 iken 1969 yılına kadar artarak bu yılda %24,8'e kadar ulaştığı 1974 yılına kadar düşme sürecine girip 1974'te %17,5 seviyelerine ulaştıktan sonra 1975'te %16'ya gerilediği anlaşılmaktadır.

1962-1975 yılları arasında savunma, eğitim, sağlık ve altyapı harcamalarının konsolide bütçe içerisindeki payı Grafik 6'da görülmektedir.

Grafik 6: 1962-1975 Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının Konsolide Bütçe İçerisindeki Payı (%)

Kaynak: Ek-1’de yer alan verilerden derlenmiştir.

2.3.2. Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının GSMH İçindeki Paylarındaki Gelişmeler

Savunma harcamalarının GSMH içindeki payına bakıldığında 1962 yılında %4,5 olduğu 1968 yılına kadar %4’ler düzeyinde seyrettikten sonra 1968 yılıyla %2,9’lara düştüğü 1971 yılında tekrar yükselerek %3,1’e ulaştığı ilgili grafikten görülmektedir.

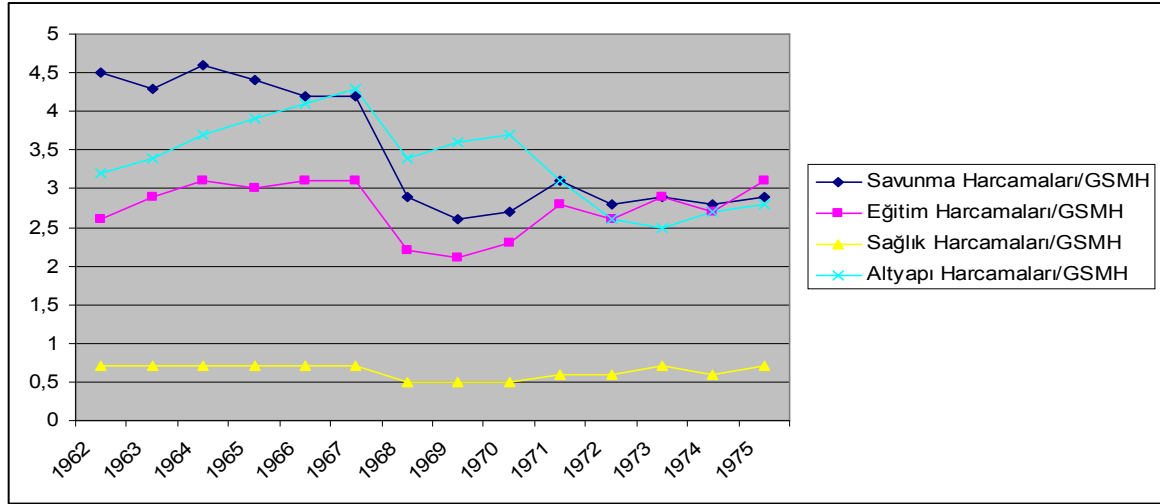
Eğitim harcamalarının da GSMH içinde aldığı pay 1962 yılında %2,6 iken takip eden yıllar boyunca bir miktar yükselmiş, 1966 ve 1967 yıllarında %3,1 ile yükseldikten sonra inişe geçmiş, 1969 yılında %2,1 ile dönemin minimum değerini aldıktan sonra tekrar yükselişe geçmiştir.

Sağlık harcamalarının GSMH içindeki oranı diğer harcama türlerinin yine oldukça altında olup, dönem aralığında %0,5 ila %0,7 arasında değişmektedir.

Altyapı harcamalarına bakıldığında altyapı harcamalarının GSMH’ye oranının 1967 yılına kadar savunma harcamalarının GSMH’ye oranının altında olduğu, 1967-1971 yılında altyapı harcamaları oranının savunma harcamaları oranını geçtiğini, 1971 yılından sonra düşüşe geçerek yeniden savunma harcamaları payının altında kaldığını grafik-7’den görülebilmektedir.

1962 -1975 yılları arasında savunma, eğitim, sağlık ve altyapı harcamalarının GSMH içerisindeki payı Grafik 7’de görülmektedir.

Grafik 7: Gayri Safi Milli Hasıla İçerisinde Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamaları (%)

Kaynak: Ek-1’de yer alan verilerden derlenmiştir.

2.4. 1976-1981 Döneminde

1970’li yılların başında ortaya çıkan petrol krizi ve 1974’te Kıbrıs askeri müdahalesi ve ardından Türkiye’ye uygulanan ambargo ülkenin hesapta olmayan önemli bir döviz kaybına neden olmuştur. Özellikle 1970’li yılların sonuna doğru, özel sektör yatırımlarının yanı sıra kamu yatırımları da nerdeyse durma noktasına gelmiştir (<http://w2.anadolu.edu.tr/aos/kitap/IOLTP/1269/unite09.pdf>). 1978-1979’a gelindiğinde artık ekonomi, daha önce rastlanılmadığı kadar ağır bir bunalıma sürüklenmiş ve ekonomideki gelişmeler planı etkisiz ve anlamsız kılmıştır. Ekonomik bunalımdan çıkmak için 1978 ve 1979’da bir dizi ekonomik tedbirler uygulanmıştır. Fakat bu tedbirler sorunun özüne inmediği, bir iç bütünlük arz etmedikleri ve dönemin iç ve dış koşulları bunların uygulanmalarına imkan vermediği için başarılı olamamıştır (Şahin, 2002: 179-180). 1979’un sonlarında ekonomide bunalımın boyutları genişlediği bir sırada Hükümet el değiştirmiş, yeni hükümet ekonomiyi bunalımdan çıkarmak için 24 Ocak 1980’de 24 Ocak kararlarını uygulamaya koymuştur. 24 Ocak 1980 istikrar programı, Eylül 1980’e kadar bir azımlık hükümeti tarafından, Eylül 1980-Aralık 1983 döneminde ise demokrasinin askıya

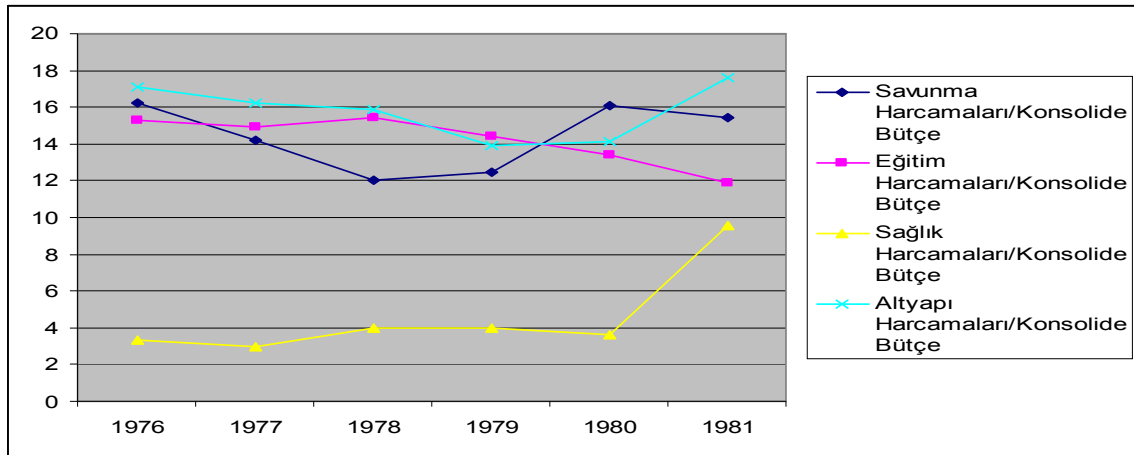
alındığı bir ortamda, askerlerin yönetimindeki bir hükümet tarafından uygulanmıştır (Şahin, 2002: 196).

1976-1981 döneminde 1983 yılı sonbaharında Türkiye’de seçim yapılmış ve ekonomide daha fazla liberalleşmeyi ve dışa açılmayı savunan ANAP iktidara gelmiştir. 24 Ocak Programının mimarı sayılan Özal başbakan olmuştur. ANAP, seçim programında enflasyonu düşüreceğini, orta direği güçlendireceğini, kapsamlı bir özelleştirme ve liberalleştirme programı uygulayacağını vaat etmiştir. Bu dönem, ekonomide serbestleşme dönemi olarak nitelendirilmektedir (Şahin, 2002: 199).

2.4.1. Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının Konsolide Bütçe İçindeki Paylarındaki Gelişmeler

1976- 1981 yılları arasında savunma, eğitim, sağlık ve altyapı harcamalarının konsolide bütçe içerisindeki payı Grafik 8’de görülmektedir.

Grafik 8: 1976-1981 Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının Konsolide Bütçe İçerisindeki Payı (%)

Kaynak: Ek-1’de yer alan verilerden derlenmiştir.

Savunma harcamalarının konsolide bütçeden aldığı pay bu dönemde de bir önceki dönemdeki gibi düşmeye devam etmektedir. 1976 yılında %16,2 payı ile 1976-1981 döneminin en yüksek seviyesine ulaşmış, takip eden yıllar da bir düşüş yaşamıştır. Dönem sonunda yaşanan 12 Eylül 1980 askeri darbesi ve akabinde yaşanan terör olayları ülkenin savunma giderlerini arttırmıştır (Erkan, 2012: 313) .

Bu dönemde eğitim harcamalarının konsolide bütçeye oranı inişli çıkışlı bir seyir izlerken konsolide bütçeden aldığı pay %11,9 ile %15,4 arasında değişmektedir. Özellikle 1979 yılından sonra eğitim harcamaları oranı düşmüştür.

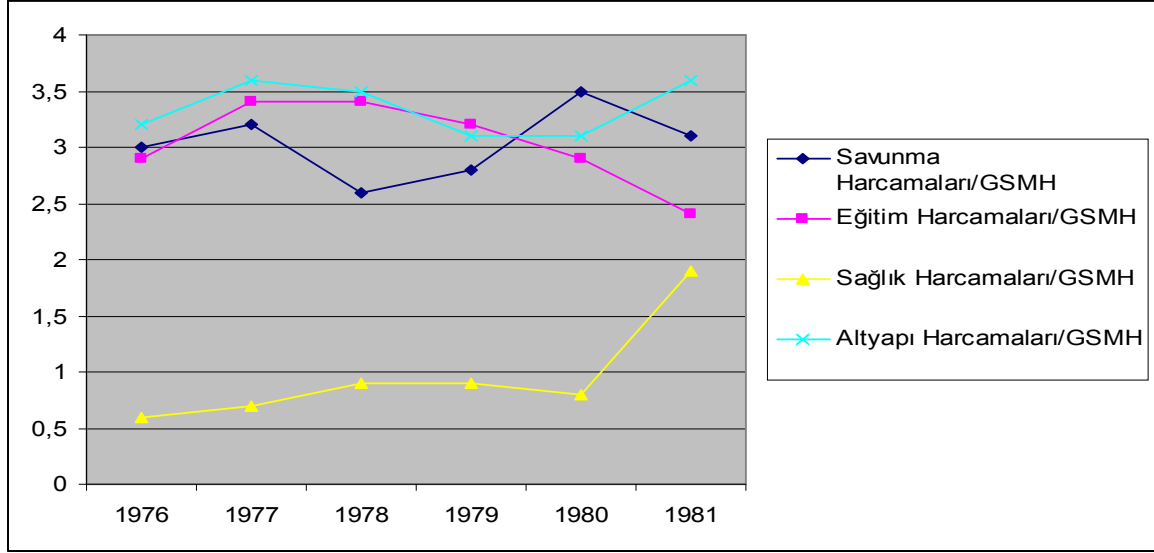
Sağlık harcamalarının konsolide bütçeye oranında bu dönemde önceki döneme kıyasla yükselme olmuştur. 1981 yılında %9,6'lara ulaşarak hem bu dönemin hem de önceki dönemlerin en üst seviyesine çıkmıştır.

Altyapı harcamalarına bakıldığında, altyapı harcamalarının konsolide bütçeye oranı 1976 yılında %17,1 iken 1979 yılına kadar sürekli düşerek 1979 yılında %13,9 değerine ulaşmıştır. Bu değer altyapı harcamalarının Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana konsolide bütçe gerçekleştirmelerinden aldığı en düşük değer olmuştur. Bu düşüşün sebebi 1970'li yılların sonuna doğru yaşanan bunalım nedeniyle ekonominin neredeyse durma noktasına gelmesi olmuştur. Altyapı harcamaları sonra yeniden yükselmeye başlamış ve 1981 yılında %17,6 değerini almıştır. Altyapı harcamalarının oranı inceleme dönemi içinde 1980 yılına gelinceye kadar savunma harcamaları oranının üzerinde seyretmiş, 1980 yılında yaşanan darbenin de etkisiyle savunma harcamaları artmış, 1980 yılından sonra yeniden altyapı harcamaları oranı savunma harcamaları oranını geçmiştir.

2.4.2. Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının GSMH İçindeki Paylarındaki Gelişmeler

1976-1981 yılları arasında savunma, eğitim, sağlık ve altyapı harcamalarının GSMH içerisindeki payı Grafik 9'da görülmektedir.

Grafik 9: 1976-1981 Gayri Safi Milli Hasıla İçerisinde savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamaları (%)

Kaynak: Ek-1’de yer alan verilerden derlenmiştir.

Savunma harcamalarının GSMH içindeki payı 1976 yılında %3 iken 1978 yılında %2,6 ile incelenen dönemdeki en düşük seviyesine inmiştir. Bu dönemde savunma harcamalarının GSMH içindeki en yüksek payı % 3,5 ile 1980 yılında almıştır.

Bu dönemde eğitim harcamalarının GSMH içindeki payına bakıldığında %3,4 ile 1977 ve 1978 yıllarında en yüksek payı aldığı görülür. 1978 yılından sonra sürekli düşerek 1981 yılında eğitim harcamalarının GSMH’den aldığı pay %2,4 olmuştur.

Sağlık harcamalarının GSMH içindeki payı düşük düzeylerde olup, ilgili dönemin ilk yılı olan 1976’da %0,6 ile en düşük seviyede olan harcama oranı, 1981 yılında GSMH’nin % 1,9’una tekabül ederek incelenen dönemin en yüksek değerine ulaşmıştır.

Altyapı harcamalarının GSMH içindeki payı %3,1 ile %3,6 arasında değişmekte olup 1979, 1980 yıllarında %3,1 ile en düşük değerlerini almıştır.

2.5. 1982 – 1993 Döneminde

1980’li yılların kamu harcama politikası, kamu tüketiminin azaltılması ilkesini amaçlamıştır. Ancak tüm harcamaları kısıcıcı tedbirler önerilmesi ve büyük bir kısmının da uygulanmasına rağmen, kamu harcamaları gerek artan nüfus, gerekse devletin kalkınma

çabasındaki aktif rolü nedeniyle sürekli artan ve giderek büyüyen bir seyir izlemiştir (Ağcakaya, 2003: 216). 1983 yılından 1984 yılına kadar bütçe açığı yaklaşık olarak üç katına yükselmiştir. 1984 sonrası yıllarda da Cumhuriyet tarihinin rekor seviyedeki bütçe açıkları gerçekleşmiştir (Çöğürçü, 2012: 97). Hükümet artan harcamaları finanse edebilmek için yoğun şekilde borçlanmaya başvurmuştur. Kamu kesimi harcamaları sürekli artarken, birleşimi de esaslı biçimde değişmiştir. İç ve dış borç faizlerinin sürekli artması sonucu transfer harcamalarının toplam kamu harcamaları içindeki oransal payı sürekli yükselerek, 1981'deki %19,3 düzeyinden, 1989'da %37,7'ye 1991'de %40,5'e ulaşmıştır (Şahin, 2002: 200).

Yine bu dönemde, ülkemizin Doğu ve Güneydoğu bölgelerini içine alacak şekilde Suriye, İran ve Irak toprakları üzerinde Marksist-Leninist ilkeler doğrultusunda bağımsız birleşik bir Kürdistan devleti kurmayı hedefleyen PKK terör örgütü, 1984 yılından itibaren yoğun terör faaliyetlerine başlamış, güvenlik güçleri yanında başta bölge insanı olmak üzere birçok hedefe yönelik silahlı şiddet eylemleri gerçekleştirmiştir (Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu [USAK], 2008: 8).

1991'de yaşanan Körfez Krizi de Türk ekonomisini etkilemiştir. Türkiye'nin savunma harcamaları büyük ölçüde yükselmiş, Irak'lı sığınmacılar için önemli harcamalar yapılmıştır (Özbek, 2003: 5). Körfez Savaşı sonrası Kuzey Irak'taki otorite boşluğu Güneydoğu'da terörün tırmanmasına neden olmuştur. Terör Türkiye'nin sosyal, siyasi dengeleri gibi ekonomik dengelerini de ciddi biçimde etkilemiştir. Terör nedeniyle Ortadoğu ülkeleri ile ekonomik ilişkilerimiz aksamıştır (Şahin, 2002: 221). Artan terör eylemlerini önlemek için bütçede savunmaya ayrılan pay artırılmıştır. Savunma harcamalarında meydana getirdiği artışla birlikte kamu kesimi borçlanma gereğinin GSMH'ye oranının bir yıl öncesine göre 1991'de %10,3'e yükseldiği, enflasyon oranlarını artırdığı, ekonomik büyüme hızının 0,3 oranındaki düşük büyüme ile bir yıl öncesine göre büyük ölçüde azaldığı kaydedilmiştir (Özbek, 2003: 5).

Savunma alanında bu dönemde önemli bir atılım da 15 Mayıs 1984'te TUSAŞ'ın kurulması olmuştur. 1984'te TUSAŞ'ın kurulmasından sonra, Türk Hava Kuvvetleri'nin savaş uçağı ihtiyacını karşılamak amacıyla, General Dynamics tarafından üretilmekte olan F-6 uçağının Türkiye'de üretimine karar verilmiş, bu kararı takiben TUSAŞ'ın da iştiraki

ile önce F-16'nın gövdesini imal etmek üzere TAI ve daha sonra motorların üretimi için TEI kurulmuştur (Tübitak, 2003: 3).

1980 sonrası dönemde devlet geniş çaplı ve büyük ölçekli yoğun altyapı yatırımlarına girişmiş, enerji ve ulaştırma alanında büyük harcamalar yapmıştır. Yapılan bu harcamalar bu dönemdeki kamu açıklarının da bir nedeni olmuştur (Çöğür, 2012: 97).

2.5.1. Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının Konsolide Bütçe İçindeki Paylarındaki Gelişmeler

DP'den sonra ANAP 1983-1991 yılları arasında tek başına iktidar olmuştur. Bu dönemde özellikle grafikten de görüleceği üzere 1982-1988 yılları boyunca altyapı harcamalarının konsolide bütçeden aldığı pay savunma harcamalarından fazla olmuştur. 1988 yılından sonra altyapı harcamalarında düşüş yaşanmıştır. Bu düşüşte 1988-1989 yıllarında yaşanan krizin etkili olduğu söylenebilir.

Savunma harcamalarının konsolide bütçeden aldığı pay 1982'de %15,3 ile dönemin en yüksek seviyesini oluşturmuş, 1982 yılını takip eden yıllarda düşmüş, 1986 yılında % 14,9 ile tekrar artmış, ufak dalgalanmalarla birlikte 1993 yılında konsolide bütçeden aldığı pay %10,9 ile dönemin en düşük seviyesini görmüştür. Ancak bu durum savunma harcamalarında reel bir düşüş olarak yorumlanmamalıdır. Konsolide bütçenin faizlerden ötürü şişmesi paydayı büyütmektedir. Bu gerçeği göz ardı ederek varılacak böyle bir yargı ciddi bir yanılgıdır. Devletin, güvenlik, refah, altyapı vb. sağlama işlevlerine yaptığı harcamaların boyutunu değerlendirmede faiz dışı yani birincil bütçe önemlidir ve birincil bütçe içinde savunmanın payında, konsolide bütçedekine benzer bir azalış gözlemlenmemektedir (Günlük-Şenesen, 2002: 20). 1985'ten sonra başlayan ve 1990'larda hızlanarak artan bütçe açıklarının borçlanmayla kapatılması sonucu yükselen faiz oranları faiz şeklindeki ödeme tutarlarını artırmıştır. Geleneksel bütçe tanımında faiz ödemeleri "harcama" olarak kabul edildiğinden, konsolide bütçe rakamları aşırı şekilde büyümüştür. 2001 yılında borç faiz ödemelerinin konsolide bütçe içindeki payı yaklaşık olarak %51 olmuştur. Konsolide bütçeden faiz ödemeleri düşüldükten sonra bulunan faiz dışı bütçe rakamları yani birincil bütçe içinde, savunma harcamaları payının 1994 ve 1995 yıllarında %18'e yükseldiği, 2001 yılında ise %16 olarak gerçekleştiği görülmektedir (Giray, 2004: 194). Bu dönemde savunma harcamaları oranının özellikle yükselişe geçtiği iki dönem

olmuştur. Bunlardan birincisi 1984 sonrası PKK terör örgütünün terör eylemlerini artırdığı dönem, ikincisi ise 1991 Körfez savaşı sonrasıdır.

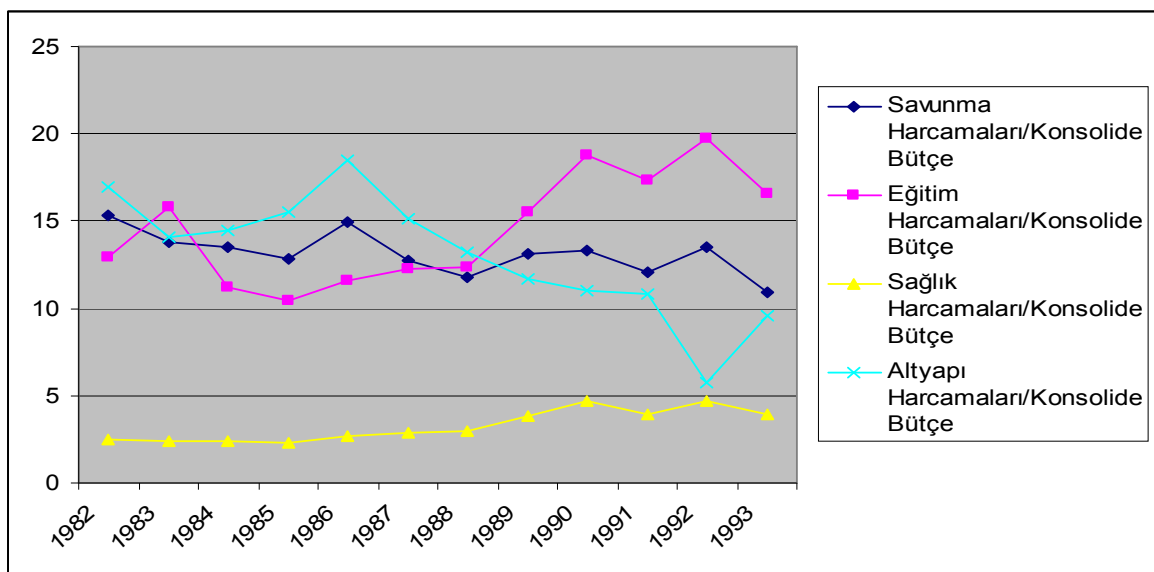
Eğitim harcamalarının konsolide bütçeden aldığı pay 1992 yılında %19,7 ile incelenen dönemin en yüksek seviyesini görmüşken 1985 yılında %10,4 ile en düşük seviyesine inmiştir. ANAP döneminde 1988 yılından sonra eğitim harcamaları oranı hep savunma harcamaları oranının üzerinde seyretmiştir.

Sağlık harcamalarının konsolide bütçeden aldığı pay 1981 yılındaki %9,6 değerinden sonra keskin bir düşüş yaşamış ve 1982 yılında %2,5'lere kadar gerilemiştir. Bu dönemde sağlık harcamalarının konsolide bütçeden en fazla pay aldığı yıllar %4,7 değeriyle 1990 ile 1992 yılları olmuştur.

1986 yılında %18,5 ile incelenen dönemin en üst seviyesine ulaşan altyapı harcamaları bu yıldan sonra sürekli düşmüş, 1992 yılında %5,7'lere kadar gerileyip 1993 yılında %9,6'lara kadar çıkmıştır.

1982-1993 yılları arasında savunma, eğitim, sağlık ve altyapı harcamalarının konsolide bütçe içerisindeki payı Grafik 10'da görülmektedir.

Grafik 10: 1982-1993 Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının Konsolide Bütçe İçerisindeki Payı (%)

Kaynak: Ek-1'de yer alan verilerden derlenmiştir.

2.5.2. Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının GSMH İçindeki Paylarındaki Gelişmeler

Bu dönem içinde savunma harcamalarının GSMH içindeki payı %2 ile %2,9 arasında değişmekte olup 1983'te %2,9 iken, sürekli düşerek 1988'de %2 ile dönemin minimum değerini almış ve tekrar yükselmeye başlamıştır.

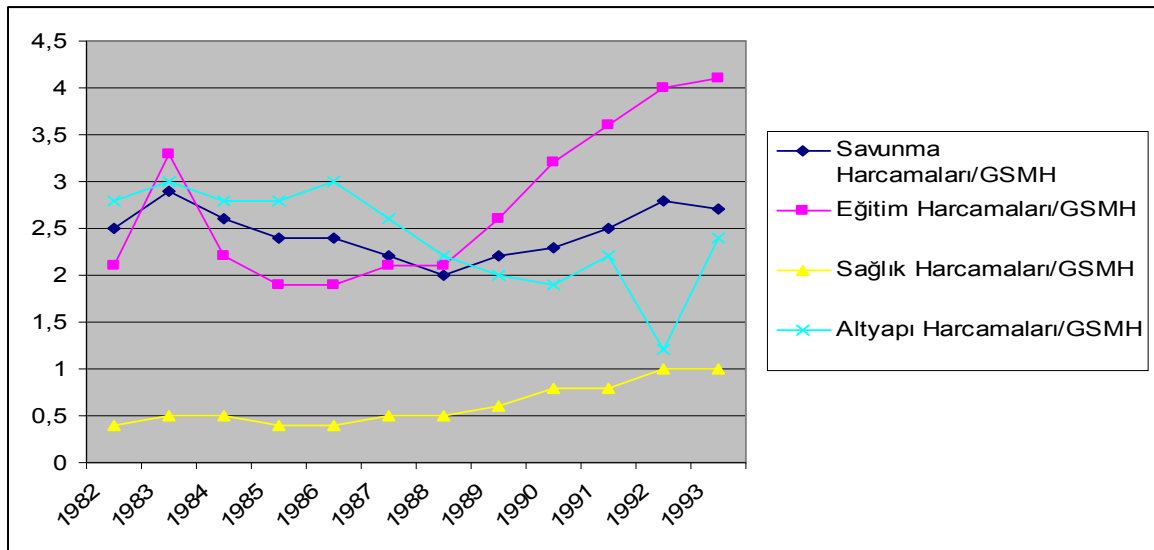
Eğitim harcamalarının GSMH içindeki payı 1985 ve 1986 yıllarındaki %1,9'luk değerlerinden sonra sürekli yükselmiş, inceleme döneminin son yılı olan 1993 yılını %4,1 ile en yüksek değeriyle kapatmıştır.

Sağlık harcamalarının GSMH içindeki payı 1981 yılındaki %1,9'luk değerinden sonra hep düşük düzeylerde seyretmiş, inceleme döneminin sonu olan son iki yılda 1992 ve 1993'te %1'i görebilmiştir.

Altyapı harcamalarının GSMH'ye oranı da %3 ile %1,2 arasında değişen dalgalı bir seyir yaşamıştır.

1982-1993 yılları arasında savunma, eğitim, sağlık ve altyapı harcamalarının GSMH içerisindeki payı Grafik 11'de görülmektedir.

Grafik 11: 1982-1993 Gayri Safi Milli Hasıla İçerisinde Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamaları (%)

Kaynak: Ek-1'de yer alan verilerden derlenmiştir.

2.6. 1994 - 2000 Döneminde

1994 yılında Türkiye yeniden bir ekonomik krizle karşılaşmıştır. Bu krizin ardında dış dünyadaki gelişmeler değil de toplumsal açıdan farklı etmenler rol oynamıştır. 1994 ekonomik krizini popülist politikalar tetiklemiştir (Güneş, 2010: 7). 1994 krizini hazırlayan en önemli teknik etmen ise 1988-1989 yıllarında Özal tarafından gerçekleştirilen mali liberasyon yani faizlerin serbest bırakılmasının zamansızlığı olmuştur. Bütçe açıkları kontrol edilmeden başlatılan bu borçlanma modeli reel faizlerin hızla yükselerek bütçeyi esir almasına neden olmuş ve daha sonra oluşacak ekonomik ve mali krizlerin de temelini oluşturmuştur.

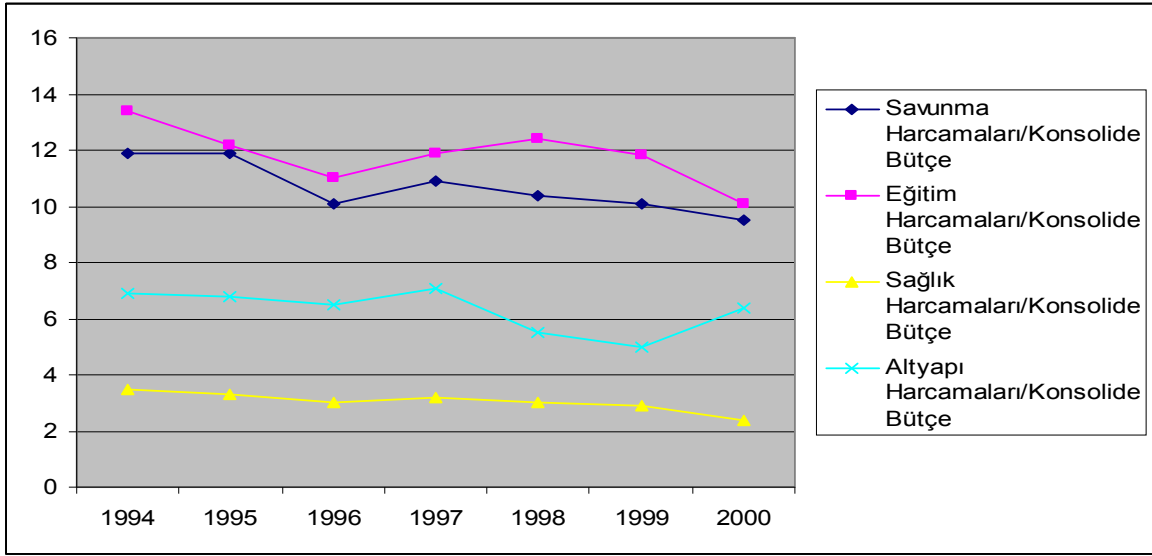
Çiller başkanlığında iki azınlık hükümeti denemesi, ardından CHP ile bir koalisyon denemesi olmuş fakat bunlar da sürdürülemez olarak Aralık 1995'te erken seçimlere gidilmiştir. 1999 genel seçimlerine kadar tam beş koalisyon hükümeti kurulmuştur. Diğer bir deyimle, 1994 krizi ve 5 Nisan kararlarının en önemli sonucu çok önemli bir siyasal istikrarsızlık dönemi yaratmış olmasıdır (Güneş, 2010: 8). Koalisyon hükümetlerini siyasi istikrarsızlığın göstergesi olarak kabul eden Eren ve Bildirici 1980-2001 dönemine ait Türkiye ekonomisini inceleyen çalışmalarında, koalisyon hükümetlerinin ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediğini ortaya koymuştur (Takım, 2012: 161). Yaşanan istikrarsızlıklar koalisyon hükümetlerinin kısa ömürlü olmasına ve radikal istikrar tedbirlerinin alınamamasına neden olmuştur (Güneş, 2010: 9).

1994 krizini aşmak için devlet bütçesinde geniş kapsamlı ve katı bir tasarruf uygulamasına gidilmiştir. Kamu kuruluşlarının savunma ve güvenlik hariç, cari harcamalarda %30 oranında kısıtlamaya gidilmiştir. Kamu yatırım programına yeni proje eklenmemesi, ihalelerin bir bölümünün ertelenmesi ve altyapı projelerinin yap-işlet-devret yöntemi ile gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır (Şahin, 2002: 229). 1994 krizinin konsolide bütçe üzerindeki yansımalarına baktığımızda savunma harcamaları hariç eğitim, sağlık ve altyapı harcamalarının konsolide bütçeye oranlarında düşmelere sebep olduğunu görmek mümkündür.

2.6.1. Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının Konsolide Bütçe İçindeki Paylarındaki Gelişmeler

1994-2000 yılları arasında savunma, eğitim, sağlık ve altyapı harcamalarının GSMH içerisindeki payı Grafik 12’de görülmektedir.

Grafik 12: 1994-2000 Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının Konsolide Bütçe İçerisindeki Payı (%)

Kaynak: Ek-1’de yer alan verilerden derlenmiştir.

1994-2000 dönemi Türkiye’nin koalisyon hükümetleri tarafından yönetildiği bir dönem olmuştur ve bu durum bütçe üzerine yansımıştır. 1994 yılında yaşanan kriz özellikle altyapı ve eğitim harcamalarının düşmesine neden olmuştur. 1997, 1998 ve 1999 yıllarında eğitim harcamalarının GSMH ve konsolide bütçe içerisindeki payında önceki yıllara göre artışlar vardır. Bu artışların nedeni, belirtilen dönemde Türkiye’de temel eğitimin 8 yıla çıkartılmış olması (Gülcan, 2008: 56) ve bunun bir sonucu olarak, eğitim görececek birey sayısında artış yaşanmasıdır (Özker ve Esener, 2009: 5). 1980-1981 döneminde ilköğretim ve ortaokul kademelerinde okullaşma oranları, sırasıyla yüzde 97,7 ve yüzde 40,6 iken sekiz yıllık zorunlu ilköğretimin (ilkokul+ortaokul) 1997-1998 öğrenim döneminde uygulamaya konulmasıyla birlikte bu kademedeki okullaşma oranı 2000-2001 döneminde yüzde 100,7’ye yükselmiştir. Lise ve dengi okul ile yükseköğretimdeki okullaşma oranları yüzde 28,4 ve yüzde 6,4 düzeylerinden yüzde 64 ve yüzde 28’e yükselmiştir. Eğitim hizmetlerine ayrılan kaynaklarda da iyileşme sağlanmıştır (DPT,

2002:4). 1999 yılında grafik-12'den de görüleceği üzere altyapı harcamalarına ayrılan kaynağın artmasının nedeni 17 Ağustos 1999 tarihinde, başta Sakarya ve Kocaeli olmak üzere Richter ölçeğine göre 7,4 şiddetinde yaşanan depremdir. Deprem nedeniyle konut, ticari ve sınai yapı, yol, otoyol, köprü, diğer altyapı, ulaşım aracı, makine-teçhizat, mamul, yarı mamul mal stoklarında önemli kayıplar meydana gelmiştir. Depremi neden olduğu maliyetlerin büyük kısmı devlet tarafından üstlenilmiş, bu maliyetleri karşılayabilmek için birçok ek vergilere ihdas edilmiştir (Karagöz, 2007: 426-430).

Soğuk Savaş sonrası pek çok ülkenin tersine Türkiye'nin savunma harcamaları azalmamıştır. Bir yandan içeride yaşanan terörist faaliyetler, diğer yandan ülkemizin içinde bulunduğu jeopolitik konum bunda etkilidir. Ayrıca Doğu Bloğu'nun çöküşü sonrası, NATO'nun sağladığı altyapı desteği büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Bu boşluk ulusal kaynaklarla doldurulmaya başlamıştır. Ayrıca Türkiye'de savunma harcamaları kendi içinde sağlık (42 askeri hastane ve GATA) ve eğitim (Askeri liseler, Kara Harp Okulu, Askeri Harp Akademileri) harcamalarını da önemli ölçüde barındırmaktadır (Özbaran, 2004: 15).

Silahlı kuvvetlerin ihtiyaç duyduğu harp silah, araç gereç ve mühimmatının mümkün olan azami ölçüde Türk savunma sanayinin imkan ve kabiliyetleri içerisinde üretimine ilişkin hedefleri, bu hedeflere ulaşılabilmesi için Türk savunma sanayinin geliştirilmesinde kısa, orta ve uzun vadeli planlamalara yönelik esasları ve dış pazara açılmaya ilişkin genel prensipleri belirlemek maksadıyla Türk Savunma Sanayi Politikası ve Stratejisi Esasları'nın yürürlüğe konulması, yine bu dönem aralığında 25 Mayıs 1998 tarihinde kabul edilmiştir (Tübitak, 2003: 3).

1994-2000 döneminde sağlık harcamalarına son derece sınırlı kaynak ayrılmış olup sağlık harcamalarının konsolide bütçeden aldığı pay 2000 yılı için sadece %2,4 olmuştur.

2.6.2. Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının GSMH İçindeki Paylarındaki Gelişmeler

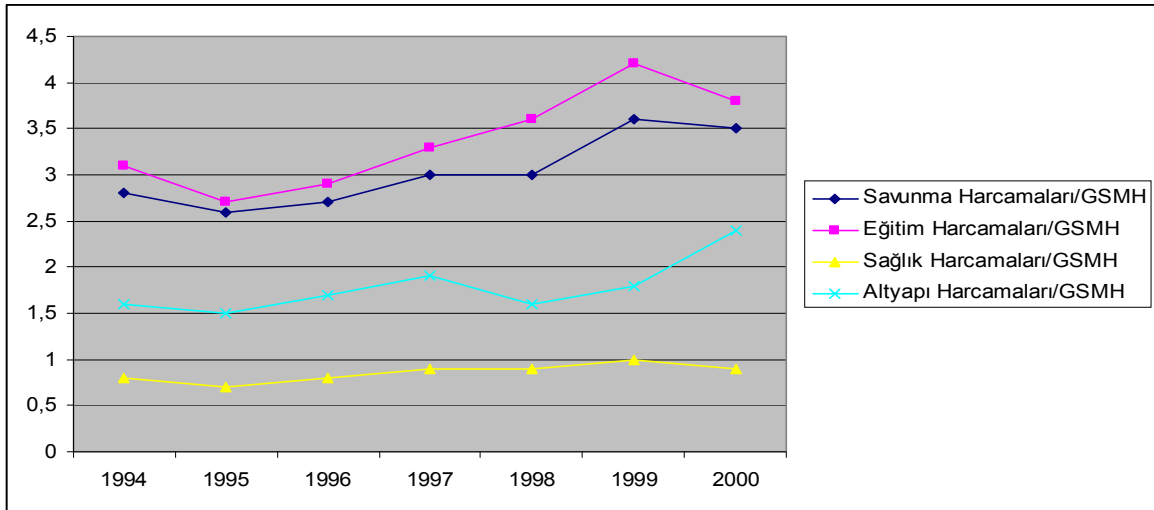
1994-2000 döneminde savunma harcamalarının GSMH içindeki payına bakıldığında %2,6 ila %3,6 arasında değişmekte olduğu görülmektedir.

Eğitim harcamalarının GSMH içindeki payı 1995 yılında %2,7 değerinden yükselerek 1999’da %4,2 düzeyine ulaştıktan sonra 2000 yılında %3,8’e düşmüştür.

Sağlık harcamalarının GSMH içindeki payı 1994-2000 döneminde %0,7 ila %1 arasında değişmektedir. Altyapı harcamalarının GSMH içindeki payı ise 2000 yılında %2,4’e ulaşarak ilgili dönemin en yüksek düzeyini görmüştür.

1994-2000 yılları arasında savunma, eğitim, sağlık ve altyapı harcamalarının GSMH içerisindeki payı Grafik 13’te görölmektedir.

Grafik 13: 1994-2000 Gayri Safi Milli Hasıla İçerisinde Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamaları (%)

Kaynak: Ek-1’de yer alan verilerden derlenmiştir.

2.7. 2001- 2011 Döneminde

Bu dönemde Türkiye Kasım 2000, Şubat 2001 krizlerini yaşamış, bu krizler yabancı kaynaklı fonların ülkeyi hızla terk etmesiyle başlamış, önce finans piyasaları arkasından reel sektör üzerinde yarattığı sarsıntı sonucunda tüm ülkeyi etkisi altına almıştır (Koyuncu ve Şenses, 2004: 19). Hükümetin krizden birkaç ay sonra uygulamaya koyduğu istikrar ve yapısal uyum programının da etkisiyle ülke derin bir durgunluk dönemine girmiştir. 1994-2002 dönemi, Türkiye ekonomisinin en çalkantılı dönemlerinden birisi olmuştur. Büyüme oranlarının değişkenliği, yüksek borç-faiz dinamiği ve çeşitli istikrar programlarına karşın direnen yüksek oranlı ve değişken enflasyon bu dönemin ana

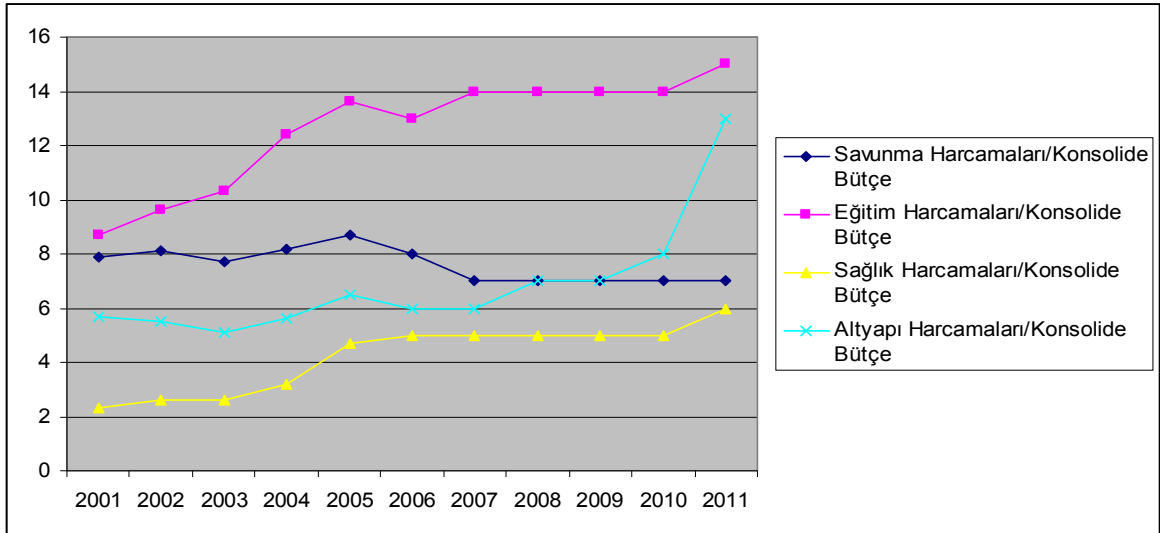
özellikleri olmuştur. 2000-2001 krizi sonucunda bu durum daha da kötüleşmiş, 2001 yılında GSMH %10 civarında küçülürken enflasyon oranı %65'e fırlamıştır (Koyuncu ve Şenses, 2004: 22-24).

1994 krizinde olduğu gibi 2000- 2001 krizine karşı oluşan toplumsal tepki krizin bir yıl sonrasında yapılan Kasım 2002 seçimlerinin sonuçlarına yansımıştır. Kriz döneminde yasamadaki partilerden hiçbiri Meclis'e girememiş, oyların %34'ünü alarak seçim kampanyalarında yoksulluk ve gelir eşitsizliğine yaptığı vurguyla dikkat çeken Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) tek başına iktidara gelmiştir (Koyuncu ve Şenses, 2004: 35).

2.7.1. Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının Konsolide Bütçe İçindeki Paylarındaki Gelişmeler

2001-2011 yılları arasında savunma, eğitim, sağlık ve altyapı harcamalarının konsolide bütçe içerisindeki payı Grafik 14'te görülmektedir.

Grafik 14: 2001-2011 Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının Konsolide Bütçe İçerisindeki Payı (%)

Kaynak: Ek-1'de yer alan verilerden derlenmiştir.

2003 yılında başlayan ABD'nin Irak'ı işgali genel olarak düşme eğilimi gösteren savunma harcamaları oranını bir miktar artırmış ve 2003 yılında %7,7 olan oranın 2004'te %8,2'ye 2005'te %8,7'ye çıkmasına neden olmuştur. Savunma harcamalarının konsolide

bütçeden aldığı pay 1994 ve 1995 yıllarındaki %11,9'luk değerlerinden sonra genel olarak bir azalış seyrine girmiş, 2007 yılı ve sonrasındaki yıllarda da %7 düzeyinde istikrarını korumuştur. Türkiye Cumhuriyeti'ni kurulduğundan bu yana bütçe üzerinde büyük yük oluşturan savunma harcamaları payının bu denli düşmesi kamu kaynaklarının diğer harcama kalemlerine kanalize edilebilmesine imkan vermiştir.

1996, 2000, 2001 ve 2002 yılları konsolide bütçe içerisinde eğitim harcamalarına ayrılan payların en az olduğu yıllar olmuştur. Yaşanan ekonomik krizlerden çıkmak için hazırlanan maliye politikalarında kamunun tasarruf etme ihtiyacı doğmuştur. Kriz dönemlerinde bütçenin büyük kısmı faiz ödemelerine gitmiş, ayrıca savunma harcamaları ve personel giderleri gibi zorunlu harcamaların da etkisiyle eğitime bütçeden yeterli kaynak aktarılamamıştır. Ayrıca böyle bir ortamda mali disiplinin bir göstergesi olan faiz dışı fazlanın yaratılması amacıyla sosyal harcamalar ve özellikle eğitim harcamaları kısılmıştır (Özker ve Esener, 2009: 5).

Eğitim harcamalarının konsolide bütçeden aldığı pay 2001 yılına kadar dalgalı bir seyir izlemekle birlikte 2001 yılında %8,7 ile minimum düzeyi gördükten sonra savunma harcamalarının azalan seyri aksine sürekli artmıştır. 2001 krizi öncesinde Türkiye'deki sorunlu alanlardan biri olan eğitim sisteminin, nicel ve nitel sorunlarını çözmek için 2002 yılından itibaren önemli adımlar atılmıştır. Tüm kademelerde okullaşma oranlarının artırılması, müfredat değişikliği ve mesleki eğitimin restorasyonu gibi birçok alanda çalışmalar yürütülmüştür. Ayrıca okulların teknolojik ve fiziki altyapısı, öğretmen sayısı, sınıfların büyüklüğü, öğretmen/öğrenci oranları konularında ciddi bir reform süreci başlatılmıştır. Bu reform süreci bütçede eğitime ayrılan paydaki artışı beraberinde getirmiş (Karagöl, 2013: 62) ve eğitime bütçeden verilen pay 2011 yılında %15 ile söz konusu dönemin en yüksek seviyesine çıkmıştır.

2000'li yıllardan sonra savunma harcamaları Türkiye Cumhuriyeti tarihi boyunca konsolide bütçeden en düşük payı alırken, eğitim harcamalarının da konsolide bütçeden aldığı pay istikrarlı bir şekilde artış eğilimine girmiştir. Grafikten de görüleceği üzere özellikle 2002 yılından itibaren konsolide bütçe gerçekleştirmeleri içinde eğitim ve sağlık harcamalarının payı artma yönünde ivme kazanmıştır. Ak Parti hükümetleri, Türkiye'de kronik sorunlardan biri olan sağlık alanında çok ciddi düzenlemeler yapmıştır. Ekonomik göstergelerdeki iyileşmeye paralel olarak artan satın alma gücü ile daha nitelikli sağlık

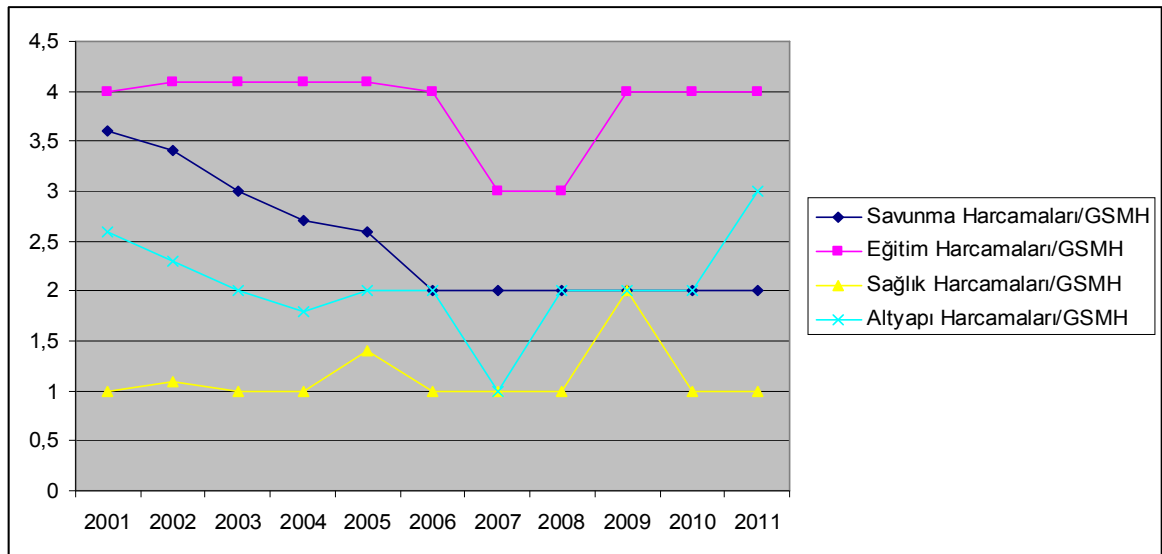
kuruluşların yaygınlaştırılması ve daha geniş nüfusa ulaştırılması için çalışmalar başlatılmıştır. Avrupa Birliği üyeliği kapsamında sağlık hizmeti standartlarının artması sağlık harcamalarını da artırmıştır. 2003 yılında başlatılan Sağlıkta Dönüşüm Programı ile birlikte sağlık sistemi değişim sürecine girmiştir. Hastanelerin idari ve mali açıdan özerk bir yapıya kavuşturulması hedeflenmiş ve özel sektörün de sağlık alanında yatırım yapması özendirilmiştir. Yine sağlık alanı iyileştirmeleri bağlamında ilk defa Aile Hekimliği uygulaması başlatılmış ve kalkınmada öncelikli bölgelerde yaşanan sağlık personeli eksikliğinin giderilmesine çalışılmıştır. Türkiye’de sağlık hizmetleri ağırlıklı olarak kamu tarafından karşılanmaktadır. Bu nedenle 2002 yılından bu yana kamu sağlık harcamalarının bütçe içindeki payı artmıştır (Karagöl, 2013: 64).

2008 yılında yaşanan küresel ekonomik krize rağmen eğitim, sağlık ve altyapı harcamalarının konsolide bütçe içindeki oranı istikrarını korumuştur.

2.7.2. Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının GSMH İçindeki Paylarındaki Gelişmeler

2001-2011 yılları arasında savunma, eğitim, sağlık ve altyapı harcamalarının GSMH içerisindeki payı Grafik 15’te görülmektedir.

Grafik 15: 2001-2011 Gayri Safi Milli Hasıla İçerisinde Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamaları (%)

Kaynak: Ek-1’de yer alan verilerden derlenmiştir.

Grafikten de görüleceği üzere savunma harcamalarının GSMH içindeki payı 2001 yılından itibaren hızlı bir azalış seyrine girmiştir.

Eđitim harcamalarının GSMH içindeki payı 2000 yılı sonrası artış trendine girmiş 2008’de yaşanan krizle bir miktar dūřmūř, son üç yıl %4 düzeyinde istikrarını korumuştur.

Sağlık harcamalarının GSMH içindeki payı 2009’daki %2’lik değerini dışında 2006 yılı ve sonrası %1 düzeyindeki istikrarını korumuştur.

Altyapı harcamalarının GSMH içindeki payı 2011 yılında %3’le inceleme döneminin en üst değerini almıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. 2000-2010 DÖNEMİNDE TÜRKİYE’NİN KOMŞU ÜLKELERİ, DÜNYADA EN ÇOK SAVUNMA HARCAMASI YAPAN ÜLKELER VE G-20 ÜLKELERİNDE SAVUNMA HARCAMALARI İLE EĞİTİM VE SAĞLIK HARCAMALARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye’nin komşu ülkeleri, dünyada en çok savunma harcaması yapan ülkeler ile G-20 ülkelerinin savunma harcamalarıyla, kamu eğitim ve kamu sağlık harcamalarının karşılaştırması yapılacaktır. Söz konusu ülkelerin savunma, eğitim, sağlık harcamalarına ulaşmada yaşanan güçlük nedeniyle ilgili ülkeler hakkında yapılan çalışmaya 2000-2010 dönemi esas alınmıştır. Özellikle altyapı harcamalarının hesaplanmasındaki teknik güçlükler nedeni ile bu bölümde altyapı harcamaları çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır. 2000-2010 dönemi için söz konusu ülkelerle ilgili veriler savunma harcamaları için <http://databanksearch.worldbank.org> erişim ağından, eğitim harcamaları için <http://data.worldbank.org> erişim ağından, sağlık harcamaları için www.indexmundi.com erişim ağından edinilmiştir. Yapılan araştırmalara rağmen başta Irak ve Suriye olmak üzere bazı ülkelerin bazı yıllarına ilişkin verilere ulaşılamamıştır.

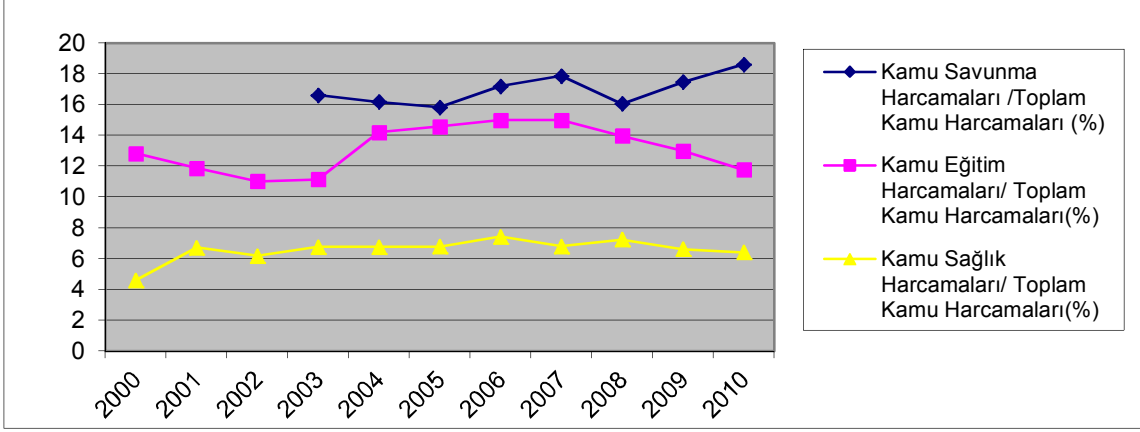
3.1. Türkiye’nin Komşu Ülkelerinde Savunma Harcamalarının Kamu Eğitim ve Kamu Sağlık Harcamalarıyla Karşılaştırılması

Türkiye’nin komşu ülkelerinde savunma harcamalarının, kamu eğitim ve kamu sağlık harcamalarıyla karşılaştırılacağı bu bölümde Ermenistan, İran, Irak, Suriye, Yunanistan, Bulgaristan, Romanya, Ukrayna, Rusya ve Gürcistan’ın 2000-2010 dönem aralığındaki kamu eğitim, kamu sağlık ve savunma harcamalarının toplam kamu harcamalarında aldığı pay ile ilgili ülkelerin GSYİH değerleri içindeki payları üzerinde durulacaktır.

3.1.1. Ermenistan

Ermenistan’da kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının kamu harcamaları içindeki payı Grafik 16’daki gibidir.

Grafik 16: 2000-2010 Ermenistan Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)

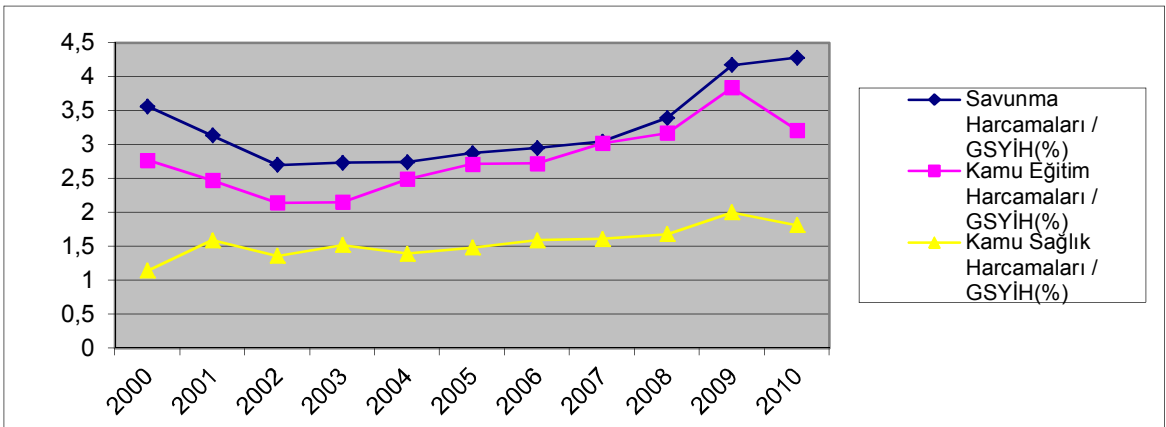

Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

Grafikten de görüleceği üzere Ermenistan’da kamu harcamaları içerisinde en fazla payı savunma harcamaları almakta bunu sırasıyla eğitim harcamaları ve sağlık harcamaları izlemektedir. 2010 yılı itibariyle harcamaların toplam kamu harcamaları içindeki payına bakıldığında savunma harcamaları toplam kamu harcamalarının %18,60’ını, eğitim harcamaları toplam kamu harcamalarının %11,78’ini sağlık harcamaları da toplam kamu harcamalarının %6,42’sini oluşturmaktadır.

Ermenistan’da GSYİH içerisinde kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının aldığı pay Grafik 17’deki gibidir.

Grafik 17: 2000-2010 Ermenistan GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)

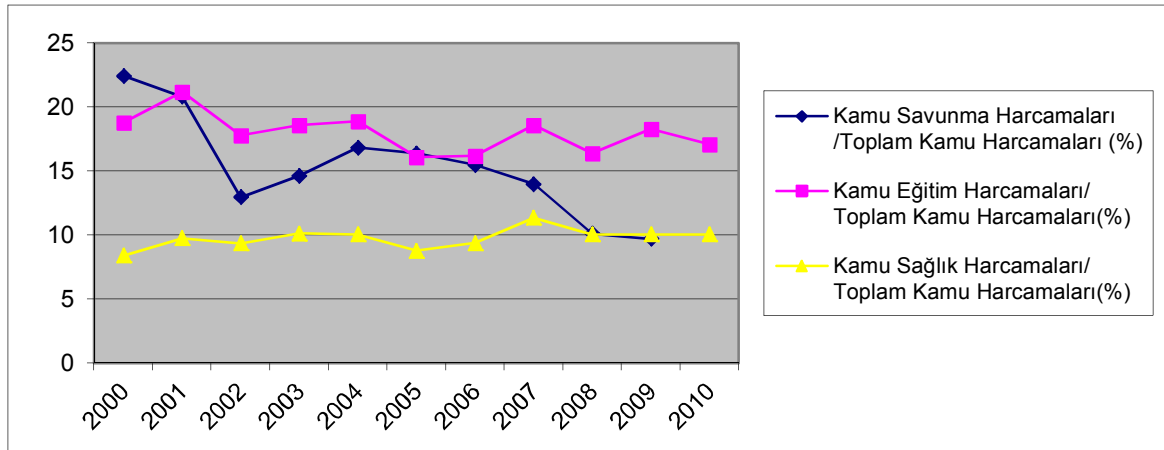
Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

Grafikte görüleceği üzere GSYİH içerisinde kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının aldığı paya bakıldığında ilk sırada savunma harcamaları gelmekte bunu sırasıyla eğitim ve sağlık harcamaları takip etmektedir. 2010 yılı itibariyle GSYİH içerisinde kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının payına bakıldığında savunma harcamalarının payı %4,28, eğitim harcamalarının payı %3,21, sağlık harcamalarının payı da %1,81 olmaktadır.

3.1.2. İran

İran'da kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının kamu harcamaları içindeki payı Grafik 18'deki gibidir.

Grafik 18: 2000-2010 İran Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)

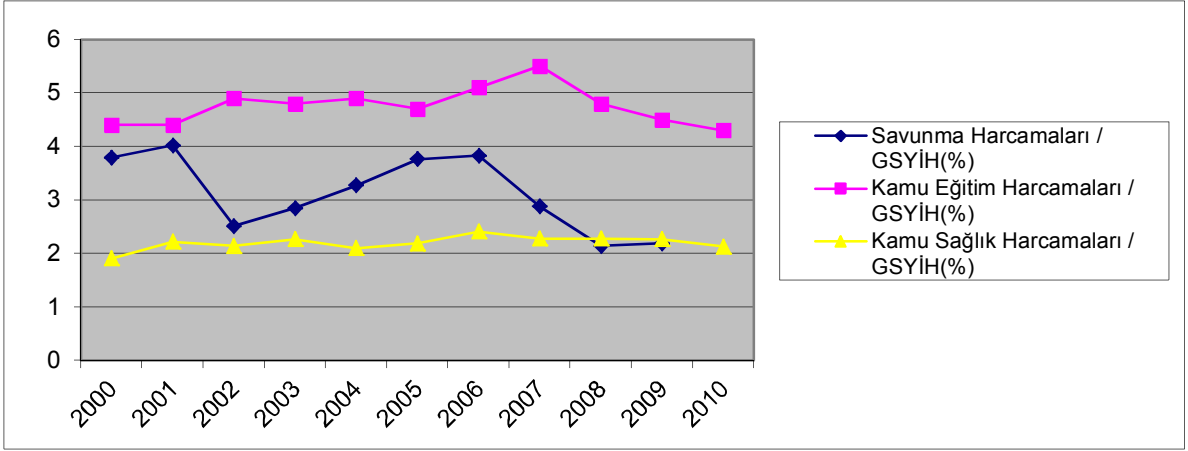

Kaynak: Ek-2'de yer alan verilerden derlenmiştir.

Grafikten de görüleceği üzere İran'da kamu harcamaları içerisinde en fazla payı 2001 yılından itibaren eğitim harcamaları almakta bunu 2008 yılına kadar savunma harcamaları izlerken 2008 yılından itibaren sağlık harcamaları savunma harcamalarını geçmektedir.

İran'da GSYİH içerisinde kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının aldığı pay Grafik 19'daki gibidir.

Grafik 19: 2000-2010 İran GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)

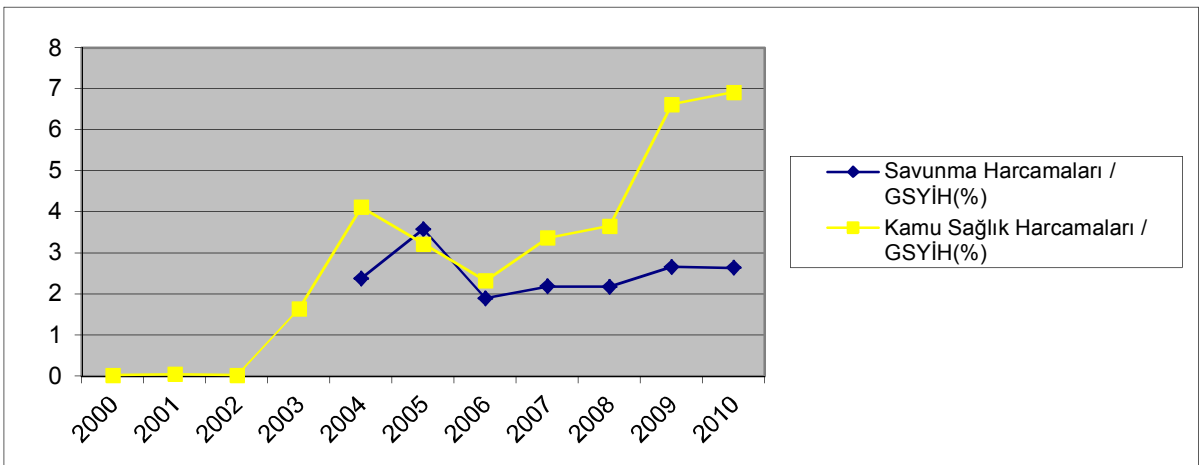
Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

2010 yılı itibariyle GSYİH içerisinde ilgili harcamaların payına bakıldığında eğitim harcamalarının payı %4,3, sağlık harcamalarının payı da %2,13 olmaktadır.

3.1.3. Irak

Üçüncü bölümün başında da belirtildiği gibi Irak’la ilgili söz konusu harcama kalemlerine dair sınırlı veriye ulaşılabilmektedir. Eldeki veriler dahilinde Irak’ta kamu sağlık ve savunma harcamalarının GSYİH içindeki payı Grafik 20’deki gibidir.

Grafik 20: 2000-2010 Irak GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)

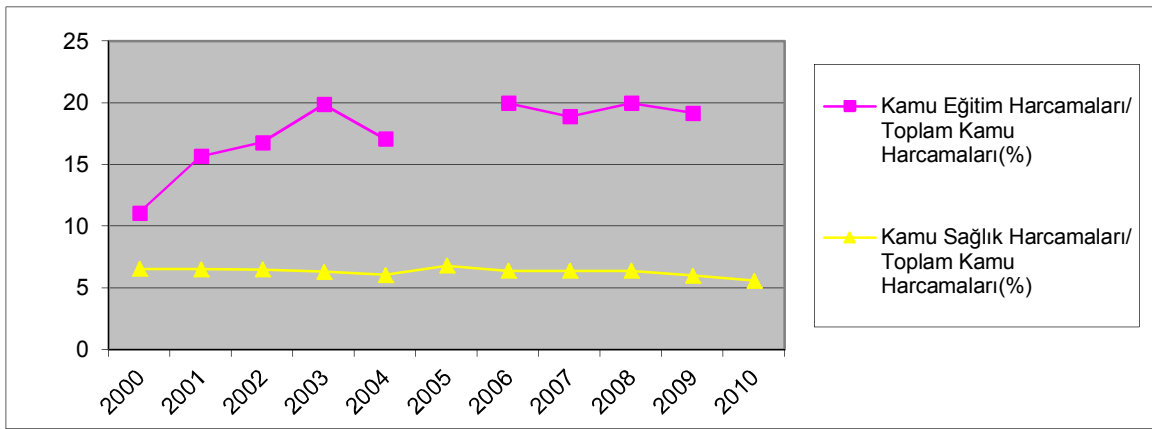
Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

2010 yılı itibariyle Irak'ta savunma harcamaları GSYİH'nin %2,64'üne tekabül ederken, sağlık harcamaları %6,92'sine denk gelmektedir.

3.1.4. Suriye

Suriye'de kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının kamu harcamaları içindeki payı Grafik 21'deki gibidir.

Grafik 21: 2000-2010 Suriye Kamu Eğitim ve Sağlık Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)

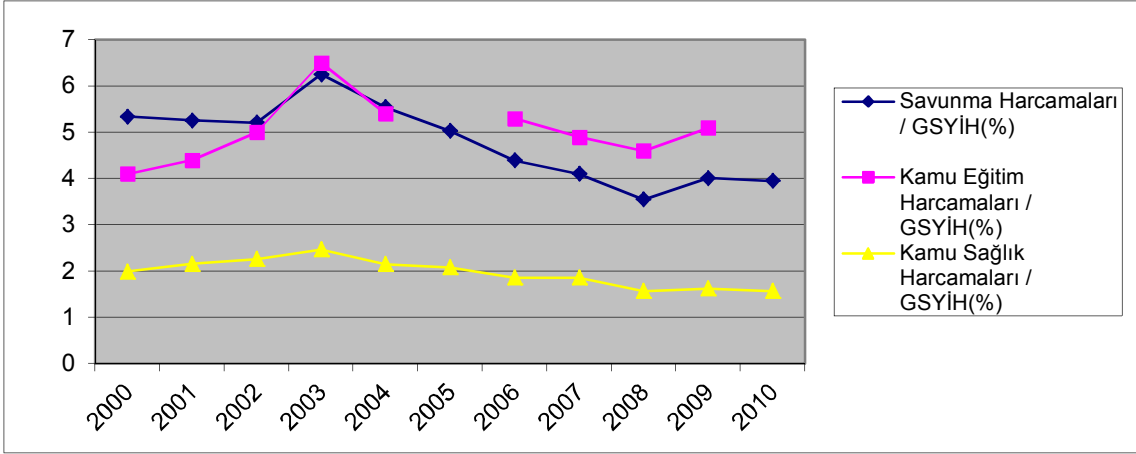

Kaynak: Ek-2'de yer alan verilerden derlenmiştir.

Üçüncü bölümün başında da belirtildiği gibi Suriye ile ilgili sınırlı veriye ulaşılabilmektedir. Eldeki veriler dahilinde Suriye'de 2009 yılı itibariyle eğitim harcamaları toplam kamu harcamalarının %19,2'sine, sağlık harcamaları toplam kamu harcamalarının %6'sına denk gelmektedir.

Suriye'de GSYİH içerisinde kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının aldığı pay Grafik 22'deki gibidir.

Grafik 22: 2000-2010 Suriye GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)

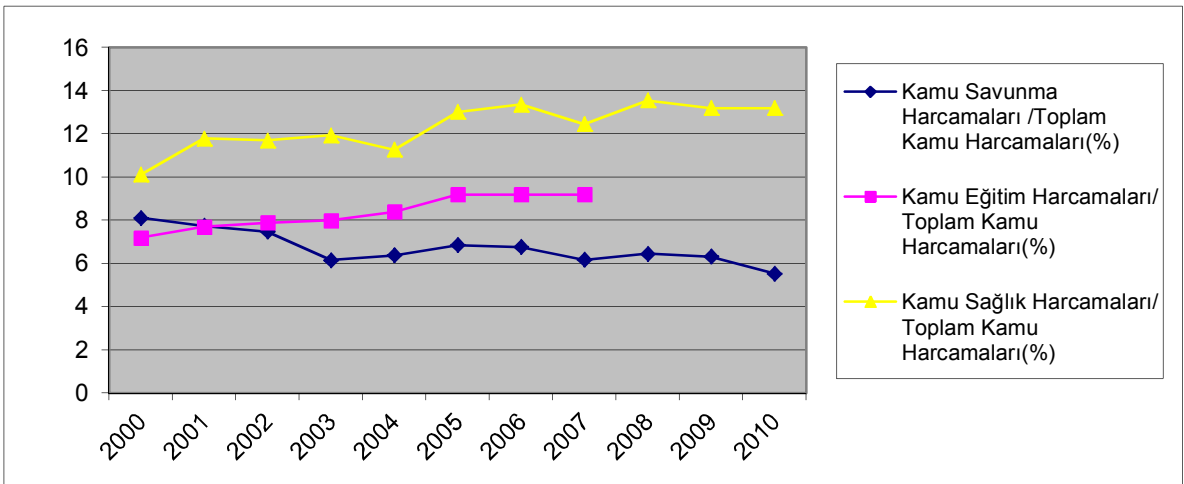
Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

Suriye’de 2009 yılı itibariyle kamu eğitim harcamaları GSYİH’nin %5,1’ine, savunma harcamaları GSYİH’nin %4,01’ine, kamu sağlık harcamaları da GSYİH’nin %1,63’üne denk gelmektedir.

3.1.5. Yunanistan

Yunanistan’da kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının kamu harcamaları içindeki payı Grafik 23’teki gibidir.

Grafik 23: 2000-2010 Yunanistan Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)

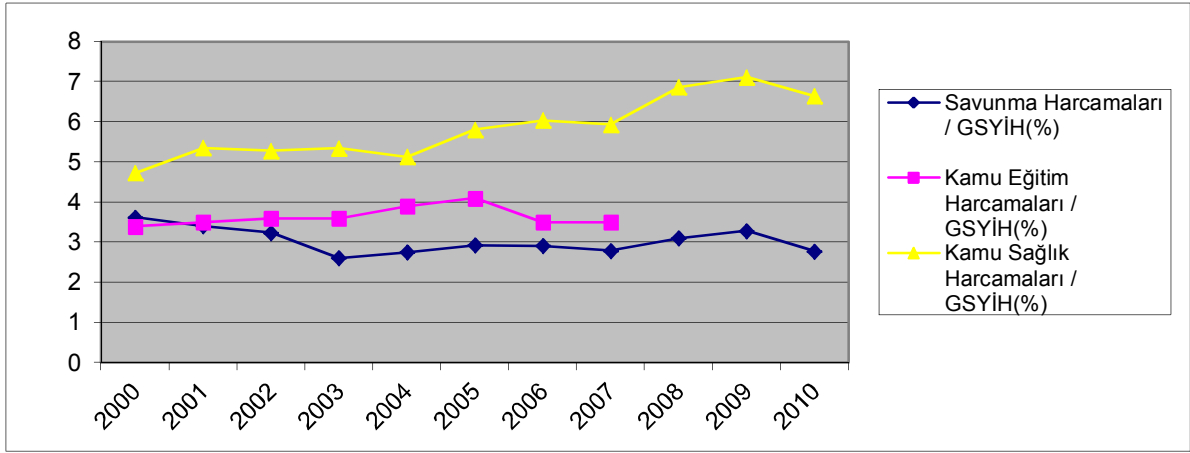

Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

Yunanistan’da kamu harcamaları içerisinde ilk sırayı sağlık harcamaları almakta bunu eğitim harcamalarıyla savunma harcamaları takip etmektedir.

Yunanistan’da GSYİH içerisinde kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının aldığı pay Grafik 24’deki gibidir.

Grafik 24: 2000-2010 Yunanistan GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)

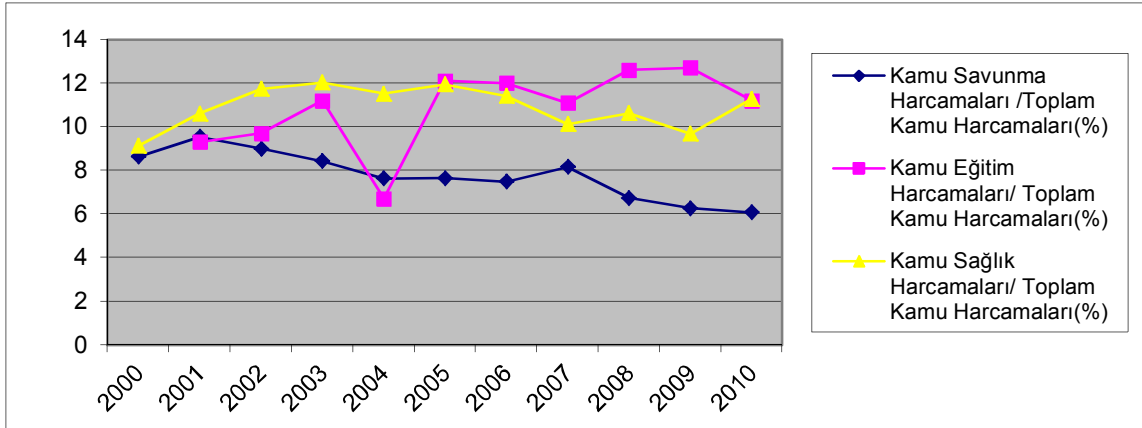
Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

Yunanistan’da 2010 yılı itibariyle GSYİH içerisinde sırasıyla kamu sağlık harcamalarının payı %6,64, kamu savunma harcamalarının payı %2,78’dir.

3.1.6. Bulgaristan

Bulgaristan’da kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının kamu harcamaları içindeki payı Grafik 25’teki gibidir.

Grafik 25: 2000-2010 Bulgaristan Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)

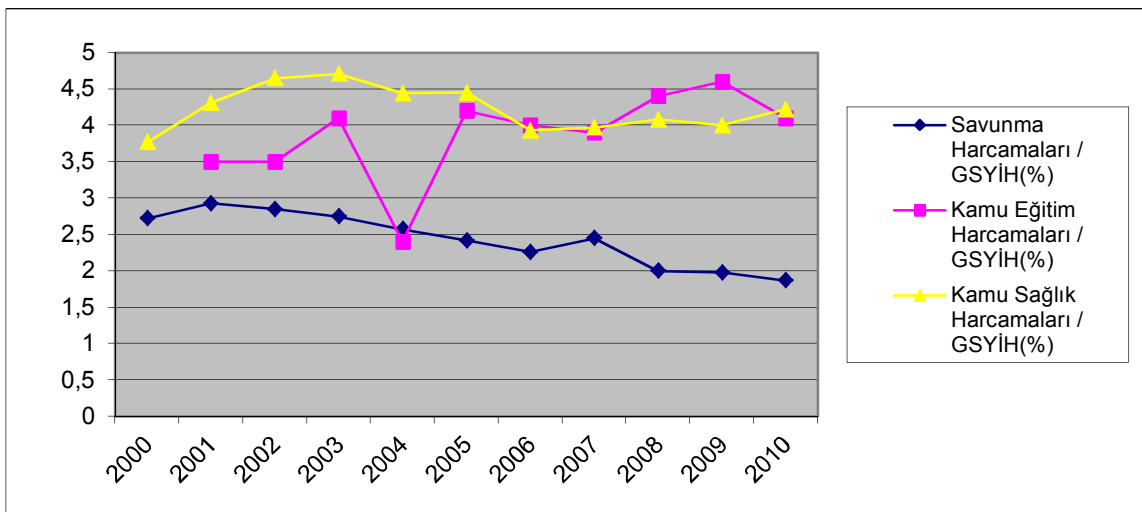

Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

Bulgaristan’da kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının toplam kamu harcamaları içerisindeki payına bakıldığında 2010 yılı eğitim harcamaları oranı %11,2, sağlık harcamaları oranı %11,28, savunma harcamaları oranı da %6,07’dir.

Bulgaristan’da GSYİH içerisinde kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının aldığı pay Grafik 26’daki gibidir.

Grafik 26: 2000-2010 Bulgaristan GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)

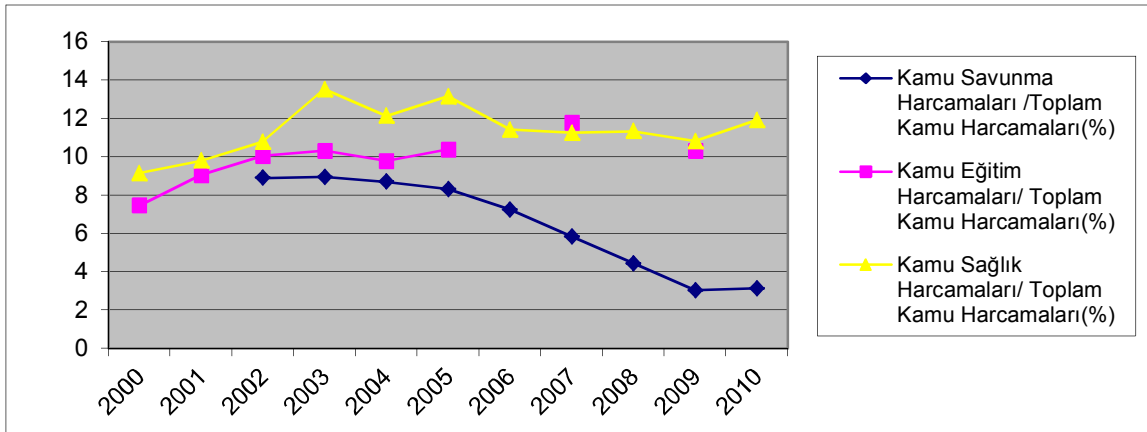
Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

Bulgaristan’da 2010 yılı itibariyle GSYİH içerisinde sırasıyla kamu sağlık harcamalarının payı %4,22, kamu eğitim harcamalarının payı %4,1, savunma harcamalarının payı da %1,87’dir.

3.1.7. Romanya

Romanya’da kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının kamu harcamaları içindeki payı Grafik 27’deki gibidir.

Grafik 27: 2000-2010 Romanya Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)

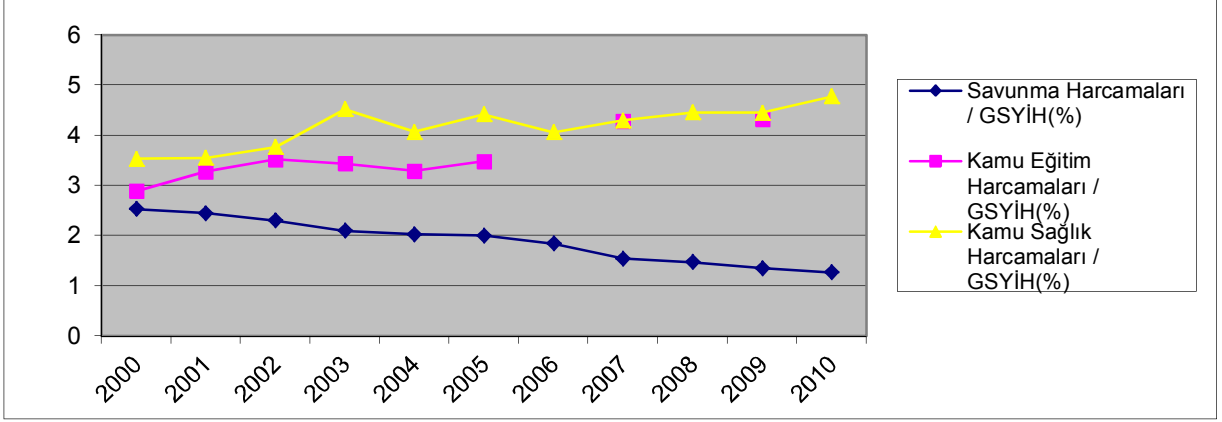

Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

Romanya’da kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının toplam kamu harcamaları içerisindeki payına bakıldığında 2009 yılı eğitim harcamaları oranı %10,31, sağlık harcamaları oranı %10,82, savunma harcamaları oranı da %3,03’tür.

Romanya’da GSYİH içerisinde kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının aldığı pay Grafik 28’deki gibidir.

Grafik 28: 2000-2010 Romanya GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)

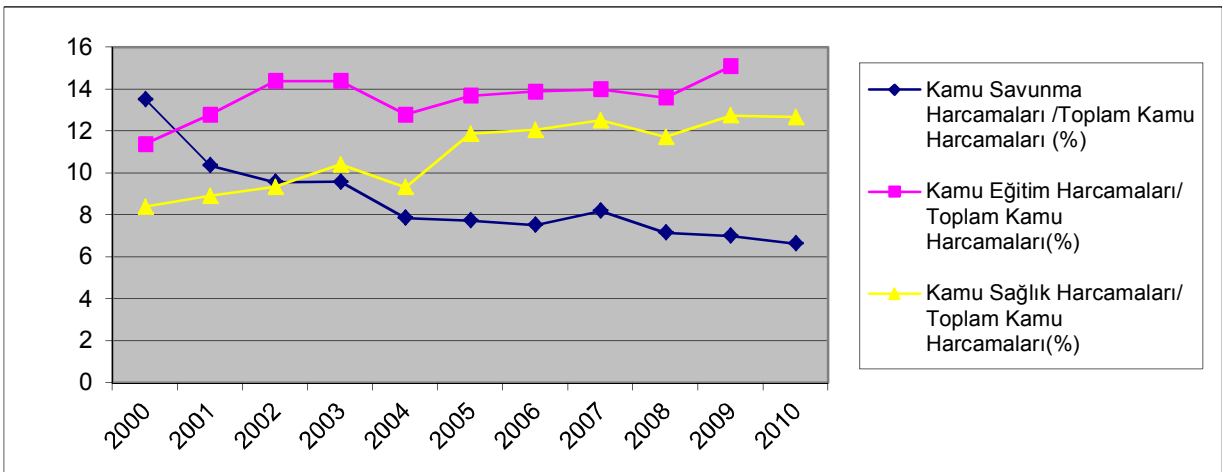
Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

Romanya’da 2009 yılı itibariyle GSYİH içerisinde sırasıyla kamu sağlık harcamalarının payı %4,45, kamu eğitim harcamalarının payı %4,32, savunma harcamalarının payı da %1,35’tir.

3.1.8. Ukrayna

Ukrayna’da kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının kamu harcamaları içindeki payı Grafik 29’daki gibidir.

Grafik 29: 2000-2010 Ukrayna Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam kamu harcamaları içerisindeki Payı (%)

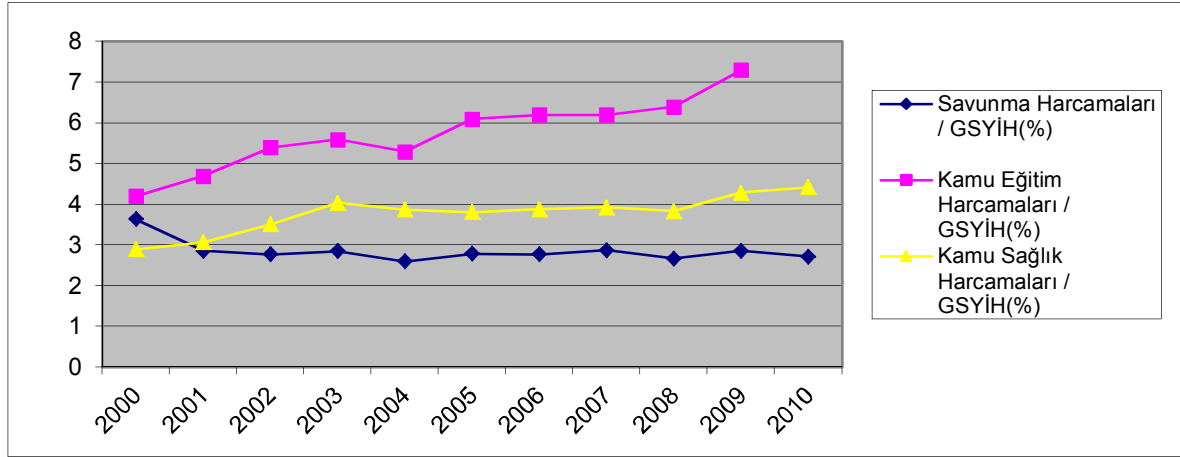

Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

Ukrayna'da kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının toplam kamu harcamaları içerisindeki payına bakıldığında ilk sırada kamu eğitim harcamaları gelmekte, bunu kamu sağlık harcamaları izlemekte son sırayı savunma harcamaları almaktadır. İlgili harcamaların 2009 yılındaki toplam kamu harcamaları içerisindeki oranına bakıldığında eğitim harcamaları oranı %15,1, sağlık harcamaları oranı %12,75, savunma harcamaları oranı %7,01'dir.

Ukrayna'da GSYİH içerisinde kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının aldığı pay Grafik 30'daki gibidir.

Grafik 30: 2000-2010 Ukrayna GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)

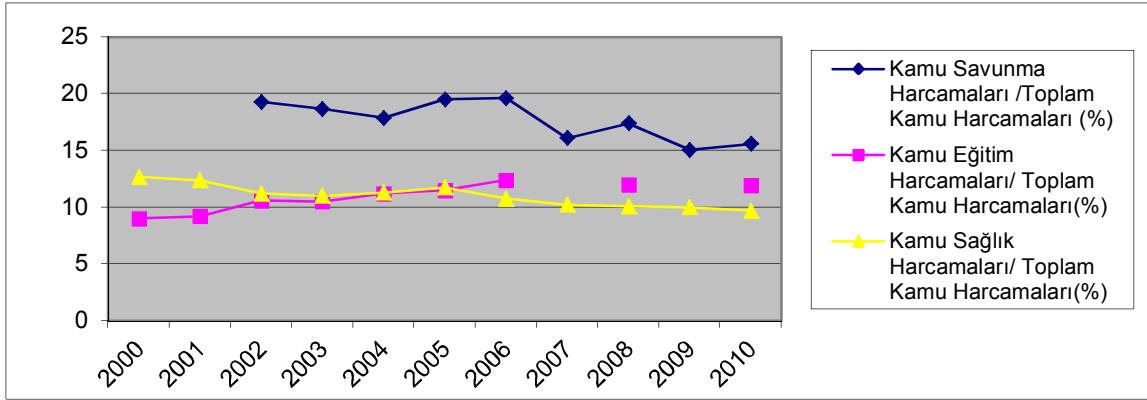
Kaynak: Ek-2'de yer alan verilerden derlenmiştir.

2009 yılı itibariyle Ukrayna'da kamu eğitim harcamaları GSYİH'nin %7,3'üne, kamu sağlık harcamaları %4,29'una, savunma harcamaları da GSYİH'nin %2,86'sına denk gelmektedir.

3.1.9. Rusya

Rusya'da kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının kamu harcamaları içindeki payı Grafik 31'deki gibidir.

Grafik 31: 2000-2010 Rusya Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)

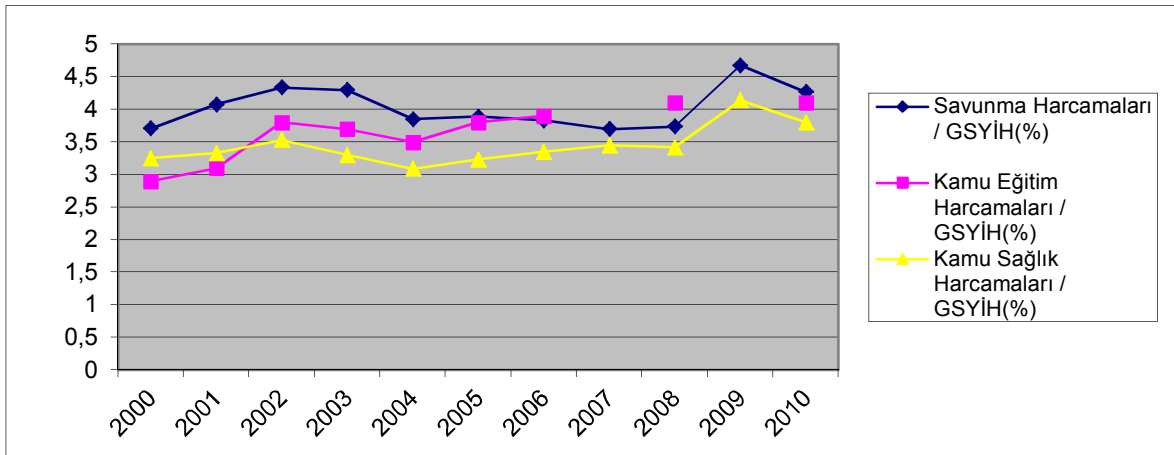

Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

Rusya’da toplam kamu harcamaları içerisinde ilk sırayı savunma harcamaları almaktadır. 2010 yılı itibariyle savunma harcamalarının toplam kamu harcamalarından aldığı pay %15,59, eğitim harcamalarının payı %11,9, sağlık harcamalarının payı da %9,69’dur.

Rusya’da GSYİH içerisinde kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının aldığı pay Grafik 32’deki gibidir.

Grafik 32: 2000-2010 Rusya GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)

Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

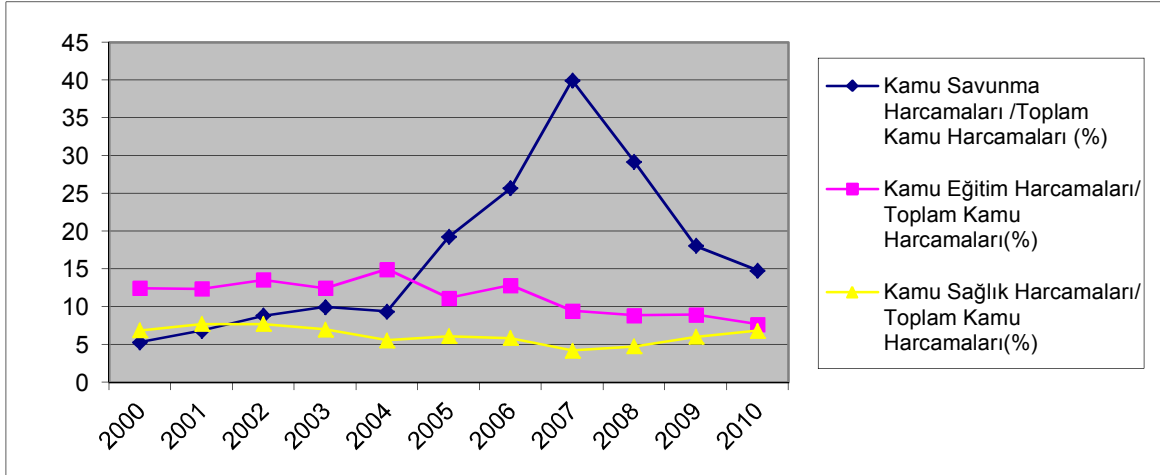
2010 yılı itibariyle Rusya’da kamu eğitim harcamaları GSYİH’nin %4,1’ine, kamu sağlık harcamaları %3,8’ine, savunma harcamaları da GSYİH’nin %4,27’sine denk gelmektedir.

3.1.10. Gürcistan

Gürcistan’da toplam kamu harcamaları içerisinde ilk sırayı savunma harcamaları almaktadır. 2010 yılı itibariyle savunma harcamalarının toplam kamu harcamalarından aldığı pay %14,82, eğitim harcamalarının payı %7,7, sağlık harcamalarının payı da %6,87’dir.

Gürcistan’da kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının kamu harcamaları içindeki payı Grafik 33’teki gibidir.

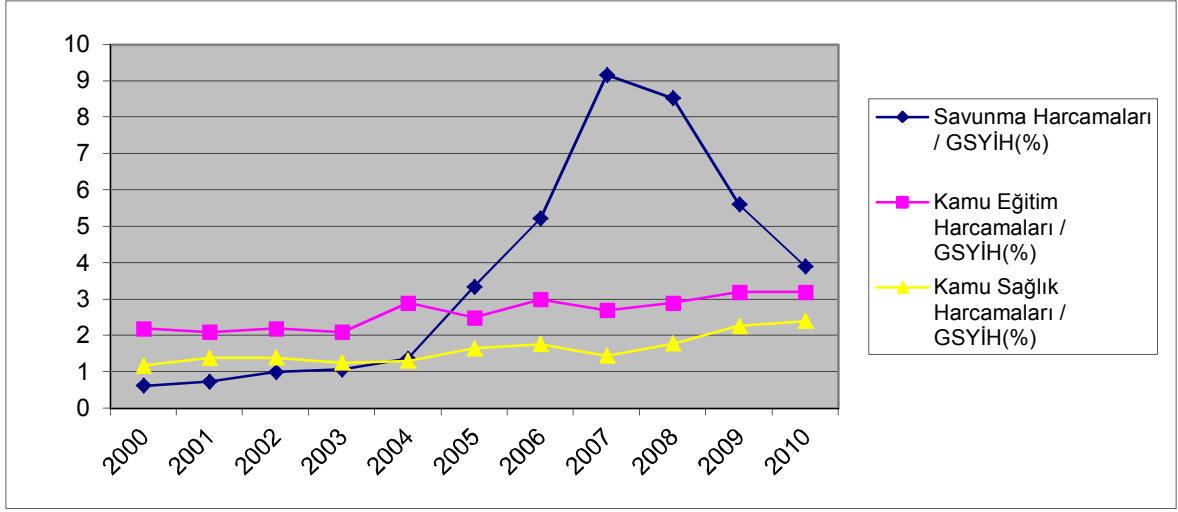
Grafik 33: 2000-2010 Gürcistan Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)

Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

Gürcistan’da GSYİH içerisinde kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının aldığı pay Grafik 34 ’teki gibidir.

Grafik 34: 2000-2010 Gürcistan GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)

Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

2010 yılı itibariyle Gürcistan’da kamu eğitim harcamaları GSYİH’nin %3,2’sine, kamu sağlık harcamaları %2,4’üne, savunma harcamaları da GSYİH’nin %3,9’una denk gelmektedir.

3.2. Dünyada En Çok Savunma Harcaması Yapan Ülkelerde Savunma Harcamaları ile Kamu Eğitim ve Sağlık Harcamalarının Karşılaştırılması

Çalışmanın bu başlığı altında dünyada en çok savunma harcaması yapan ülkelerde savunma harcamalarıyla kamu eğitim harcamaları ile kamu sağlık harcamalarının toplam kamu harcamaları ve ilgili ülkelerin GSYİH içindeki payları üzerinde durulacaktır.

SIPRI 2011 verilerine göre dünyada en çok savunma harcaması yapan ilk 10 ülke Tablo 9’daki gibidir.

Tablo 9: Savunma Harcamalarında İlk 10 Ülke

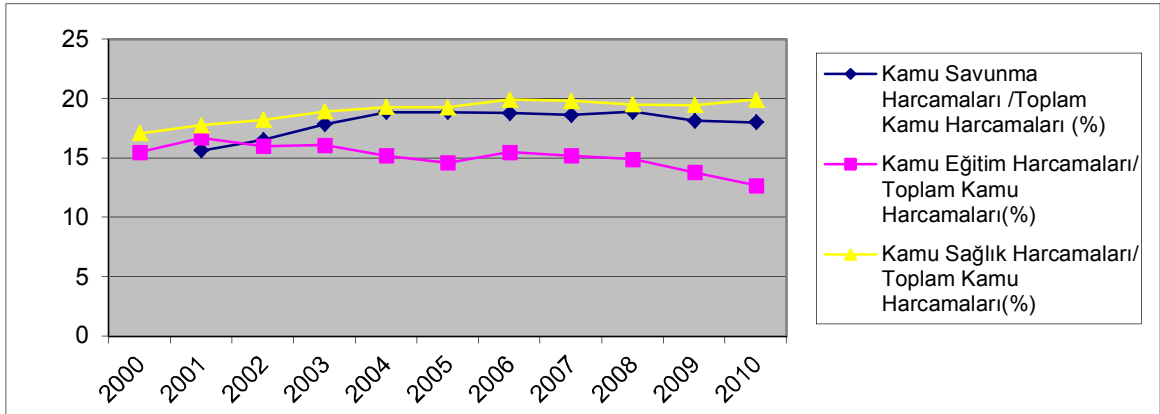
	ÜLKE	SAVUNMA HARCAMASI (milyar \$)	TOPLAM SAVUNMA HARCAMALARINDAKİ PAYI (%)
1	ABD	698	43
2	ÇİN	119	7,3
3	İNGİLTERE	59,6	3,7
4	FRANSA	59,3	3,6
5	RUSYA	58,7	3,6
6	JAPONYA	54,5	3,3
7	SUUDİ ARABİSTAN	45,2	2,8
8	ALMANYA	45,2	2,8
9	HİNDİSTAN	41,3	2,5
10	İTALYA	37,0	2,3

Kaynak: TOBB, 2012: 22

3.2.1. ABD

ABD’de kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının kamu harcamaları içindeki payı Grafik 35’teki gibidir.

Grafik 35: 2000-2010 ABD Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)

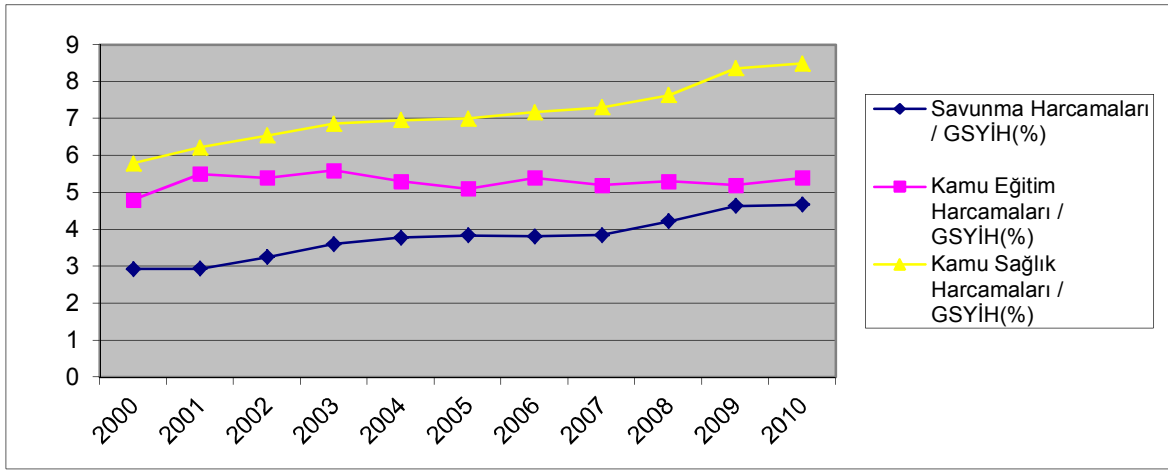
Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

2010 yılı itibariyle ABD’de kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının toplam kamu harcamaları içerisindeki payına bakıldığında sağlık harcamaları %19,92 ile ilk sırada

gelmekte, savunma harcamaları %18,02 ile sağlık harcamalarını takip etmekte, eğitim harcamaları da %12,7 ile son sırada yer almaktadır.

ABD’de GSYİH içerisinde kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının aldığı pay Grafik 36’daki gibidir.

Grafik 36: 2000-2010 ABD GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)

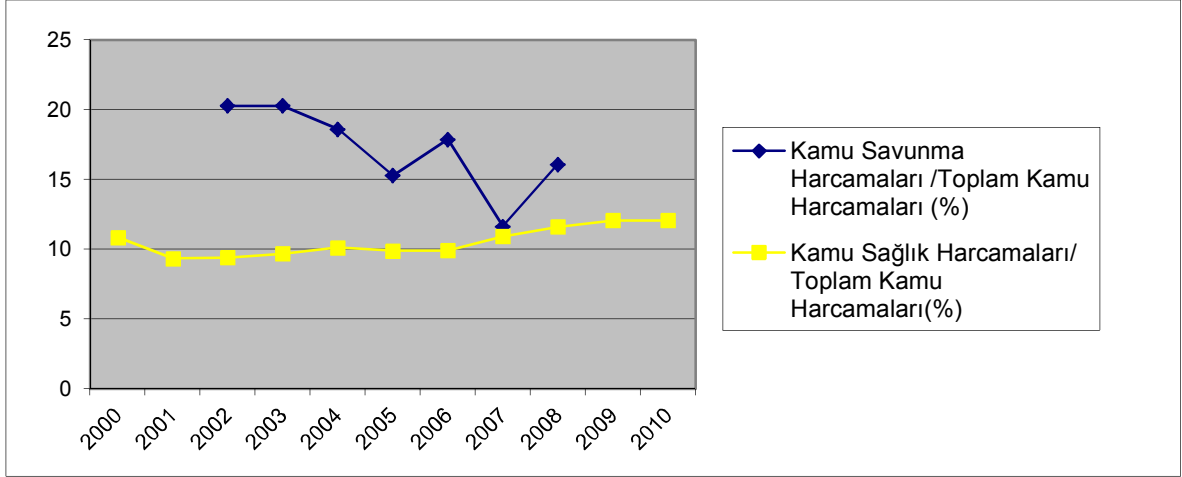
Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

GSYİH içerisinde kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarına bakıldığında 2010 yılı itibariyle sağlık harcamaları oranı %8,49, eğitim harcamaları oranı %5,4, savunma harcamaları oranı da %4,67’dir. İlgili harcamaların toplam kamu harcamalarına oranlamasında sıralama sağlık, savunma, eğitim yönüdeyken aynı harcamaların GSYİH oranlamasında sıralamanın değişmesi akla verilerin güvenilirliği sorununu getirmektedir. Çalışmanın birinci bölümünde belirtildiği üzere savunma harcamaları hakkında veri toplanması son derece zordur. Bu zorluk, bu tür harcamaların kritik mahiyetinden kaynaklanmaktadır. Demokratik parlamenter sisteme sahip ülkelerde bile savunma harcamalarının düzeyi ve kompozisyonu devlet sırrı olarak görülmekte bu da savunma harcamaları verilerinin güvenilirliğine gölge düşürmektedir.

3.2.2. Çin

Çin’de kamu sağlık ve savunma harcamalarının kamu harcamaları içindeki payı Grafik 37’deki gibidir.

Grafik 37: 2000-2010 Çin Kamu Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)

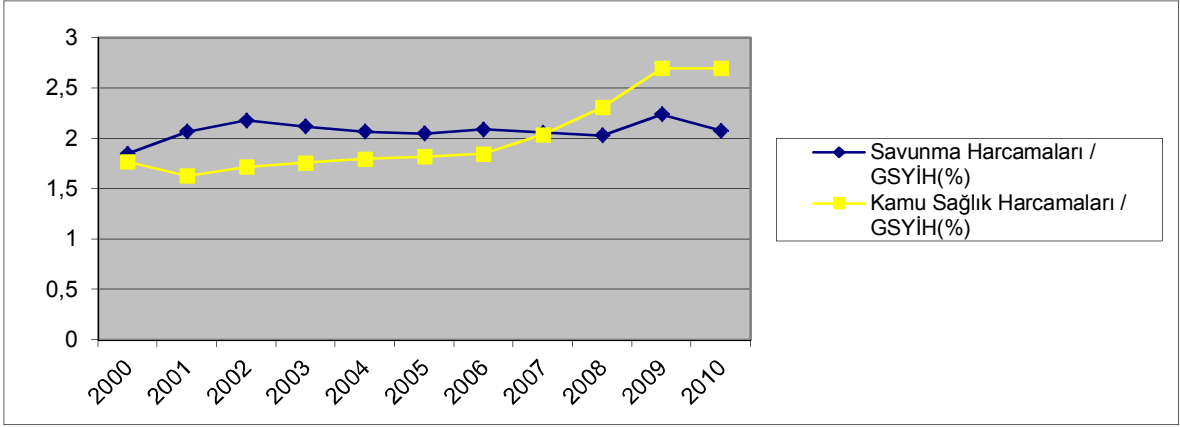

Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

Grafikten de görüleceği üzere Çin’de kamu sağlık ve savunma harcamalarının toplam kamu harcamaları içerisindeki payına bakıldığında 2008 yılı itibariyle sağlık harcamaları toplam kamu harcamalarının %11,6’sını oluştururken savunma harcamaları %16,08’ini oluşturmaktadır.

Çin’de GSYİH içerisinde kamu sağlık ve savunma harcamalarının aldığı pay Grafik 38’deki gibidir.

Grafik 38: 2000-2010 Çin GSYİH İçerisinde Kamu Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)

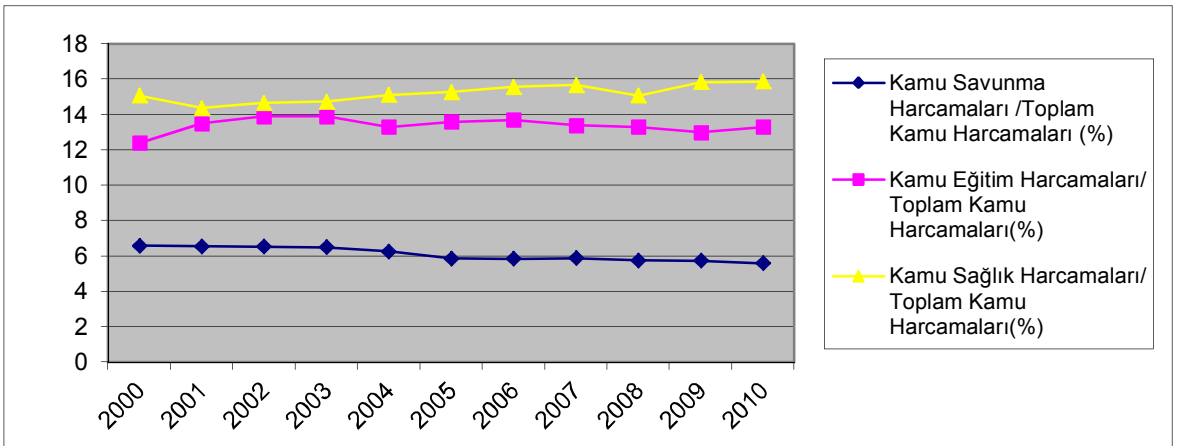
Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

2010 yılı itibariyle Çin’de kamu sağlık harcamaları GSYİH’nin %2,7’ine, kamu savunma harcamaları da GSYİH’nin %2,08’ine denk gelmektedir.

3.2.3. İngiltere

İngiltere’de kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının kamu harcamaları içindeki payı Grafik 39’daki gibidir.

Grafik 39: 2000-2010 İngiltere Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu harcamaları içerisindeki Payı (%)

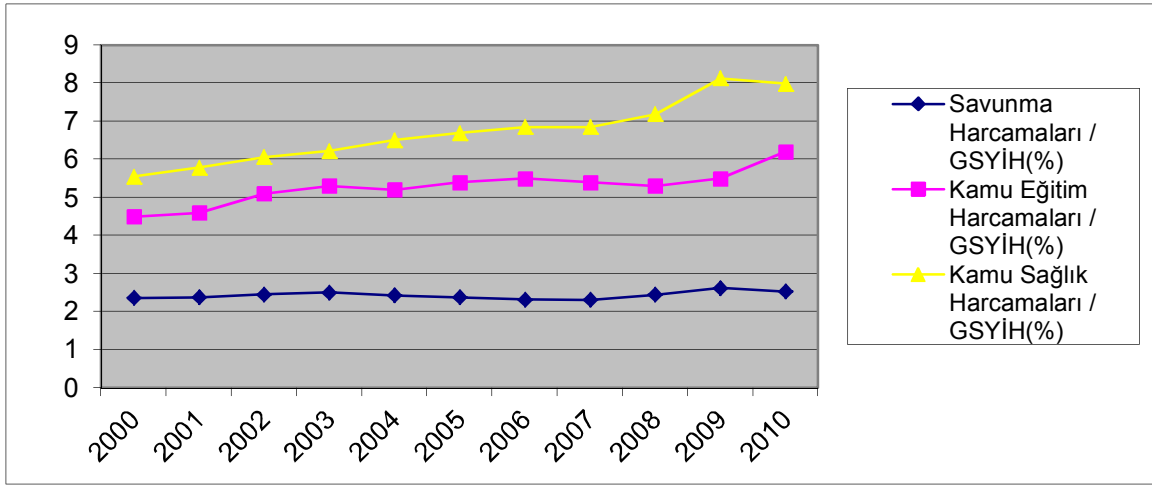
Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

İngiltere’de kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının toplam kamu harcamaları içerisindeki payına bakıldığında ilk sırada sağlık harcamaları gelmekte bunu

sırasıyla eğitim harcamaları ve savunma harcamaları takip etmektedir. 2010 yılı itibariyle ilgili harcamaların toplam kamu harcamaları içindeki oranlarına bakıldığında sağlık harcamaları oranı %15,87, eğitim harcamaları oranı %13,3, savunma harcamaları oranı da %5,6'dır.

İngiltere'de GSYİH içerisinde kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının aldığı pay Grafik 40'daki gibidir.

Grafik 40: 2000-2010 İngiltere GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)

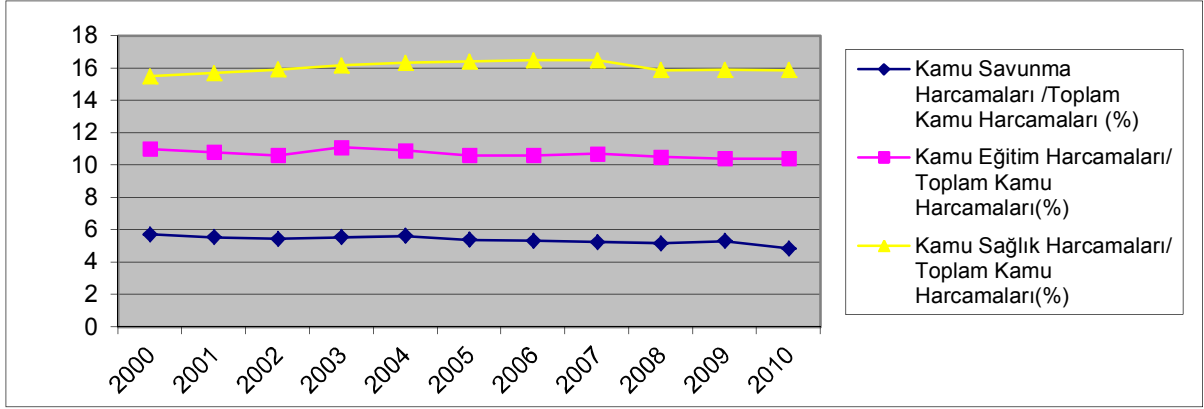
Kaynak: Ek-2'de yer alan verilerden derlenmiştir.

2010 yılı itibariyle İngiltere'de kamu sağlık harcamalarının GSYİH'ye oranı %7,99, kamu eğitim harcamalarının GSYİH'ye oranı %6,2, savunma harcamalarının GSYİH'ye oranı da %2,53'tür.

3.2.4. Fransa

Fransa'da kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının kamu harcamaları içindeki payı Grafik 41'deki gibidir.

Grafik 41: 2000-2010 Fransa Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)

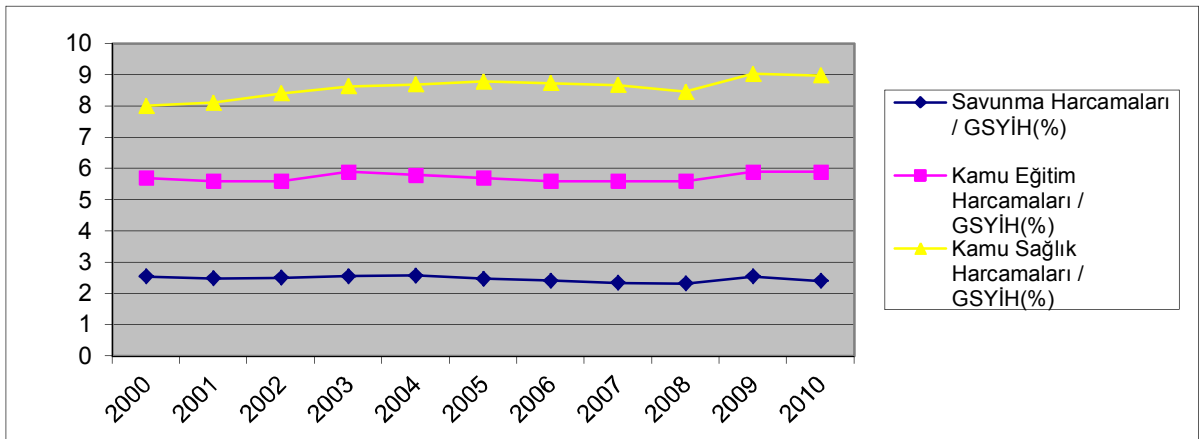

Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

Fransa’da kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının toplam kamu harcamaları içerisindeki payına bakıldığında ilk sırada sağlık harcamaları gelmekte bunu sırasıyla eğitim harcamaları ve savunma harcamaları takip etmektedir. 2010 yılı itibariyle ilgili harcamaların toplam kamu harcamaları içindeki oranlarına bakıldığında sağlık harcamaları oranı %15,87, eğitim harcamaları oranı %10,4, savunma harcamaları oranı %4,84’tür.

Fransa’da GSYİH içerisinde kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının aldığı pay Grafik 42’deki gibidir.

Grafik 42: 2000-2010 Fransa GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)

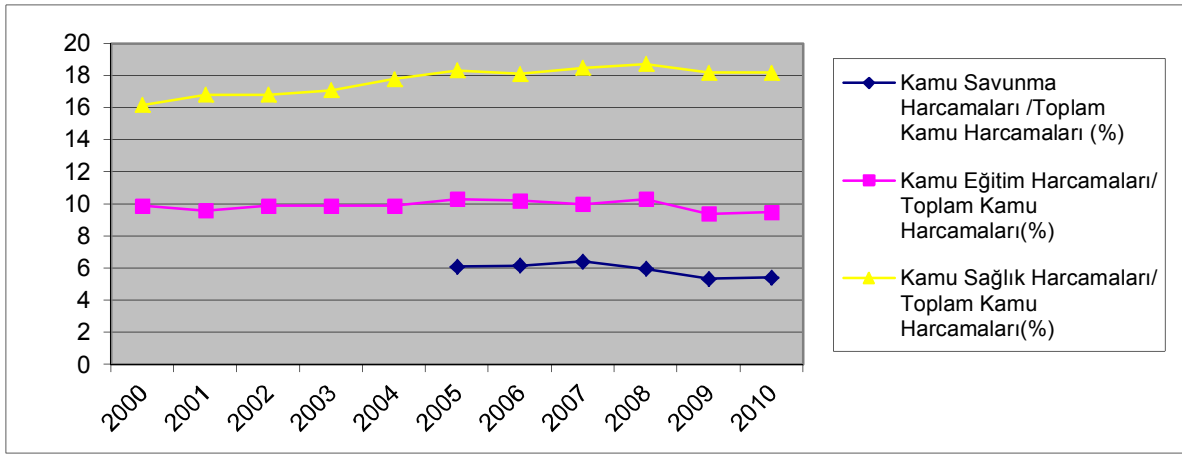
Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

2010 yılı itibariyle Fransa’da kamu sağlık harcamalarının GSYİH’ye oranı %8,98, kamu eğitim harcamalarının GSYİH’ye oranı %5,9 savunma harcamalarının GSYİH’ye oranı da %2,41’dir.

3.2.5. Japonya

Japonya’da kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının kamu harcamaları içindeki payı Grafik 43’teki gibidir.

Grafik 43: 2000-2010 Japonya Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)

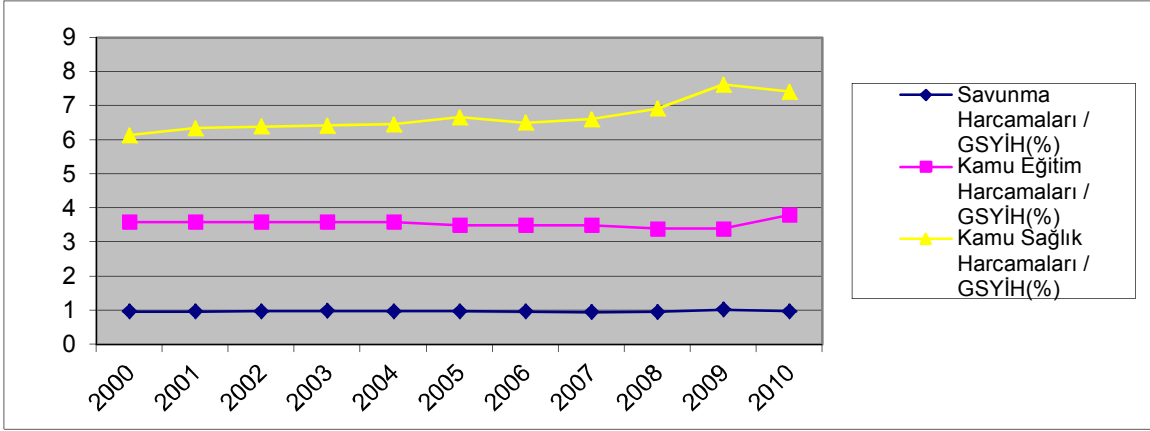

Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

Japonya’da kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının toplam kamu harcamaları içerisindeki payına bakıldığında ilk sırada sağlık harcamaları gelmekte bunu sırasıyla eğitim harcamaları ve savunma harcamaları takip etmektedir. 2010 yılı itibariyle ilgili harcamaların toplam kamu harcamaları içindeki oranlarına bakıldığında sağlık harcamaları oranı %18,18, eğitim harcamaları oranı %9,5, savunma harcamaları oranı %5,42’dir.

Japonya’da GSYİH içerisinde kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının aldığı pay Grafik 44’teki gibidir.

Grafik 44: 2000-2010 Japonya GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)

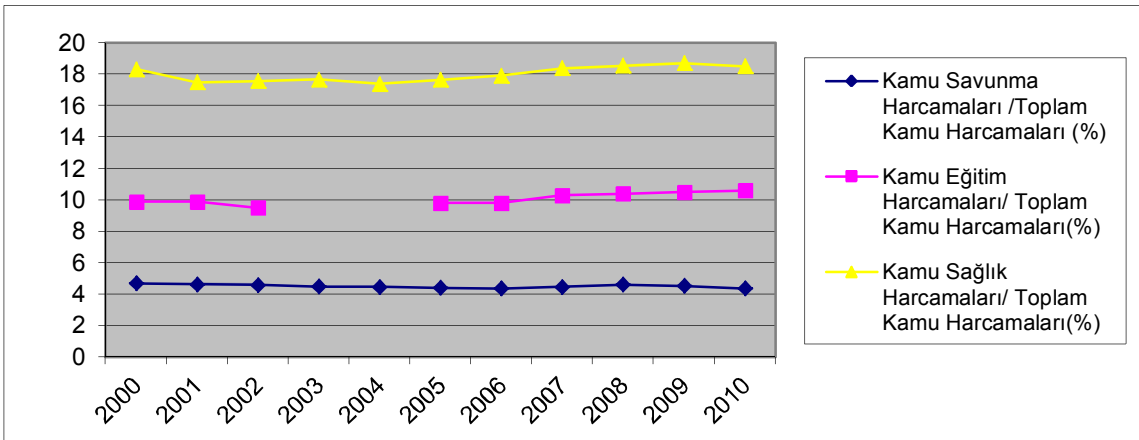
Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

2010 yılı itibariyle Japonya’da kamu sağlık harcamalarının GSYİH’ye oranı %7,42, kamu eğitim harcamalarının GSYİH’ye oranı %3,8, savunma harcamalarının GSYİH’ye oranı da %0,98’dir.

3.2.6. Almanya

Almanya’da kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının kamu harcamaları içindeki payı Grafik 45’teki gibidir.

Grafik 45: 2000-2010 Almanya Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)

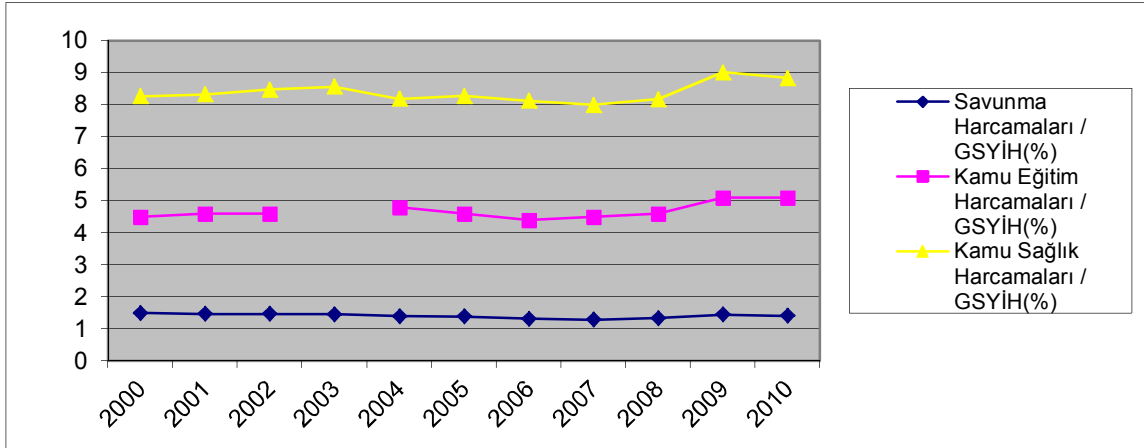

Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

Almanya’da kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının toplam kamu harcamaları içerisindeki payına bakıldığında ilk sırada sağlık harcamaları gelmekte bunu sırasıyla eğitim harcamaları ve savunma harcamaları takip etmektedir. 2010 yılı itibariyle ilgili harcamaların toplam kamu harcamaları içindeki oranlarına bakıldığında sağlık harcamaları oranı %18,52, eğitim harcamaları oranı %10,6, savunma harcamaları oranı %4,36’dır.

Almanya’da GSYİH içerisinde kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının aldığı pay Grafik 46’daki gibidir.

Grafik 46: 2000-2010 Almanya GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)

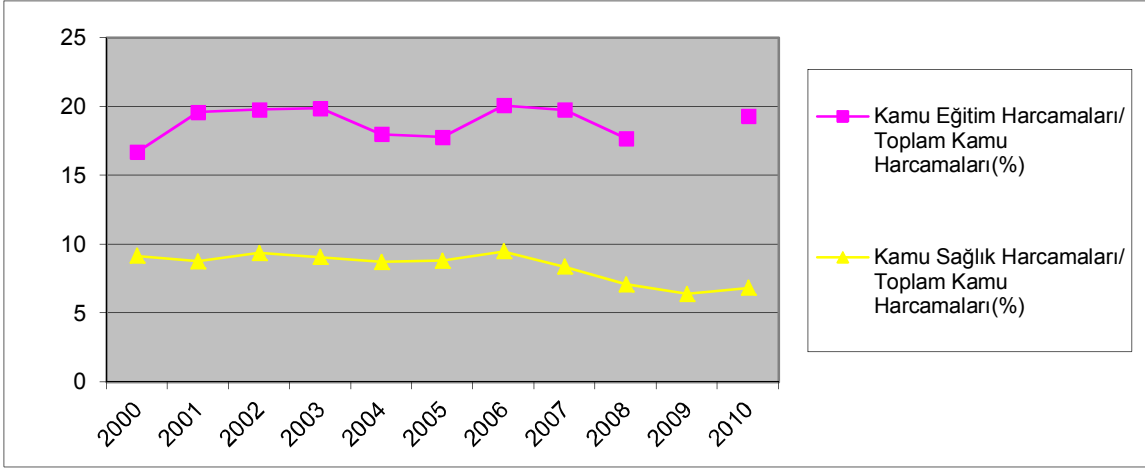
Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

2010 yılı itibariyle Almanya’da kamu sağlık harcamalarının GSYİH’ye oranı %8,84, kamu eğitim harcamalarının GSYİH’ye oranı %5,1, savunma harcamalarının GSYİH’ye oranı da %1,4’tür.

3.2.7. Suudi Arabistan

Suudi Arabistan’da kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının kamu harcamaları içindeki payı Grafik 47’deki gibidir.

Grafik 47: 2000-2010 Suudi Arabistan Kamu Eğitim ve Sağlık Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)

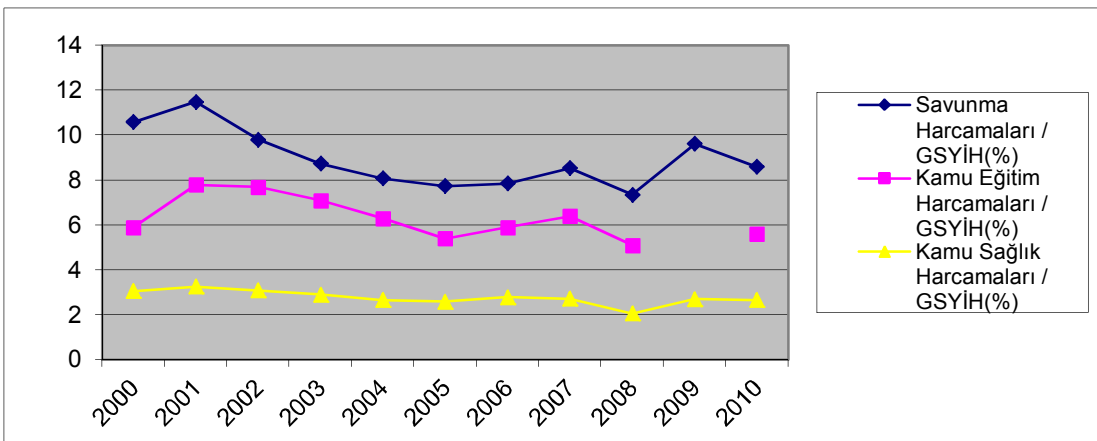

Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

2010 yılı itibariyle ilgili harcamaların toplam kamu harcamaları içindeki oranlarına bakıldığında sağlık harcamaları oranı %6,84, eğitim harcamaları oranı %19,3’tür.

Suudi Arabistan’da GSYİH içerisinde kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının aldığı pay Grafik 48’deki gibidir.

Grafik 48: 2000-2010 Suudi Arabistan GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)

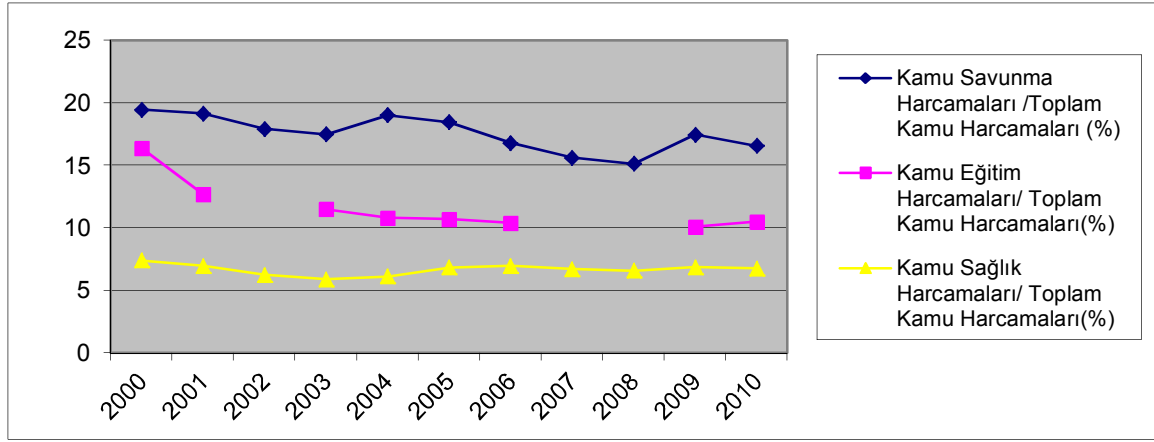
Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

2010 yılı itibariyle Suudi Arabistan'da kamu sağlık harcamalarının GSYİH'ye oranı %2,65, kamu eğitim harcamalarının GSYİH'ye oranı %5,6, savunma harcamalarının GSYİH'ye oranı da %8,59'dur.

3.2.8. Hindistan

Hindistan'da kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının kamu harcamaları içindeki payı Grafik 49'daki gibidir.

Grafik 49: 2000-2010 Hindistan Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)

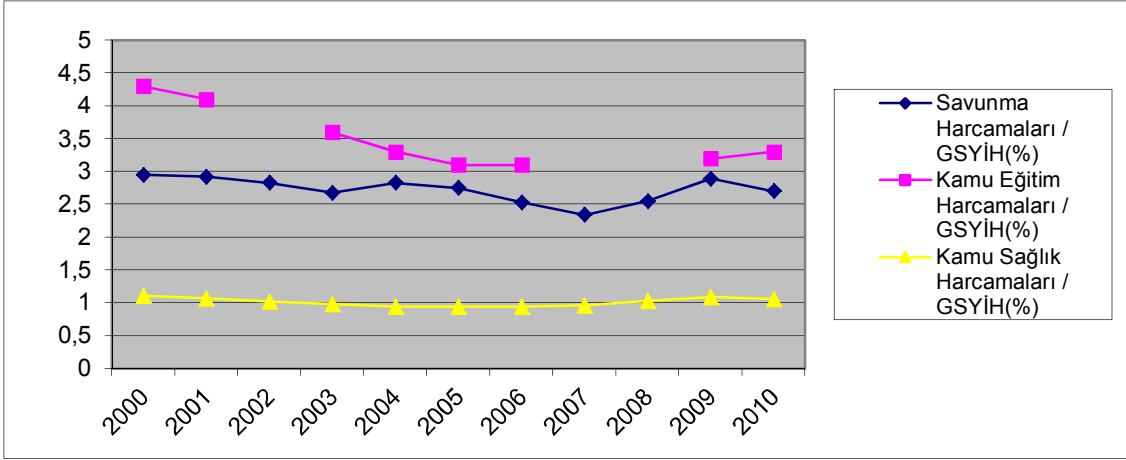

Kaynak: Ek-2'de yer alan verilerden derlenmiştir.

Hindistan'da kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının toplam kamu harcamaları içerisindeki payına bakıldığında ilk sırada savunma harcamaları gelmekte bunu sırasıyla eğitim harcamaları ve sağlık harcamaları takip etmektedir. 2010 yılı itibariyle ilgili harcamaların toplam kamu harcamaları içindeki oranlarına bakıldığında sağlık harcamaları oranı %6,76 eğitim harcamaları oranı %10,5, savunma harcamaları oranı %16,57'dir.

Hindistan'da GSYİH içerisinde kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının aldığı pay Grafik 50'deki gibidir.

Grafik 50: 2000-2010 Hindistan GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)

Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

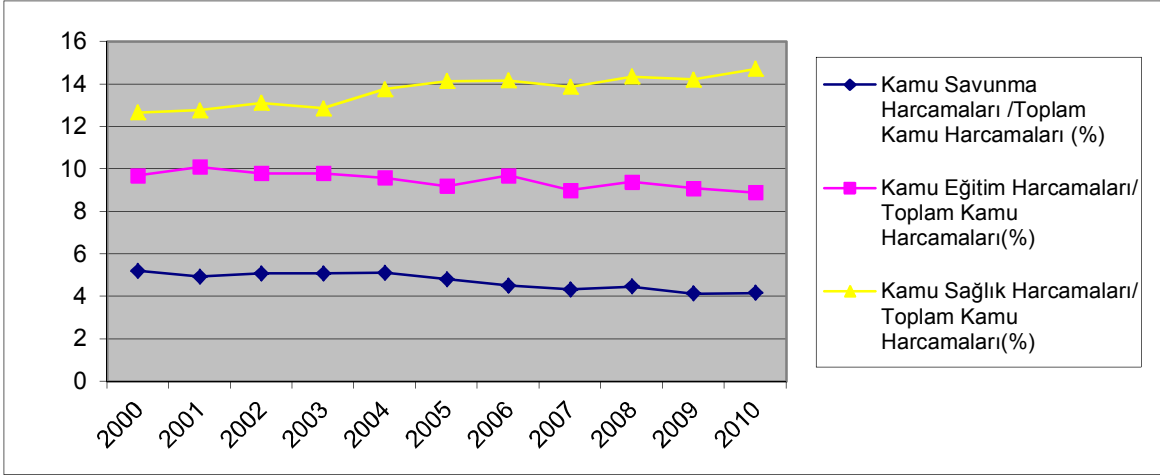
2010 yılı itibariyle Hindistan’da kamu sağlık harcamalarının GSYİH’ye oranı %1,06, kamu eğitim harcamalarının GSYİH’ye oranı %3,3, savunma harcamalarının GSYİH’ye oranı da %2,7’dir.

İlgili harcamaların toplam kamu harcamaları cinsinden sıralanmasında savunma harcamaları ilk sırada yer alırken GSYİH cinsinden sıralanmasında savunma harcamalarının ikinci sırada yer alması bir kez daha savunma harcamalarının güvenilirliği sorununu akla getirmektedir.

3.2.9. İtalya

İtalya’da kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının kamu harcamaları içindeki payı Grafik 51’deki gibidir.

Grafik 51: 2000-2010 İtalya Kamu Eğitim, sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)

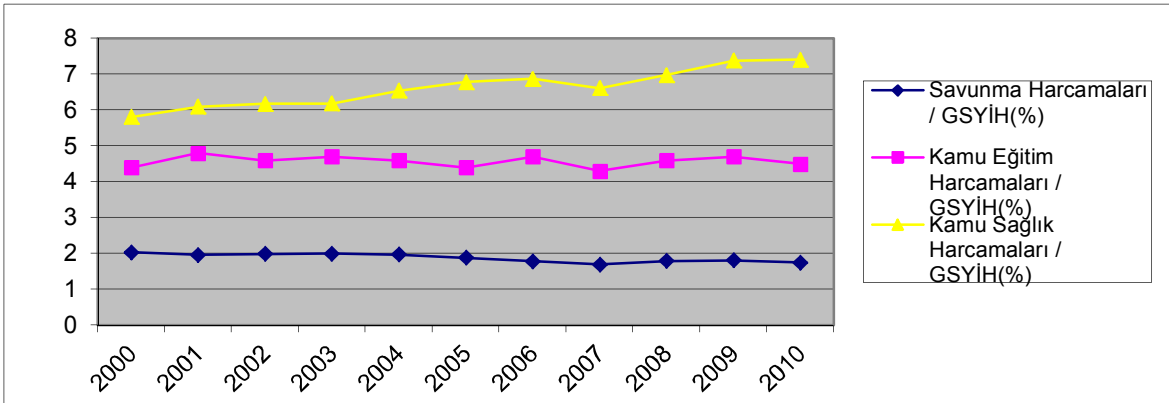

Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

İtalya’da kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının toplam kamu harcamaları içerisindeki payına bakıldığında ilk sırada sağlık harcamaları gelmekte bunu sırasıyla eğitim harcamaları ve savunma harcamaları takip etmektedir. 2010 yılı itibariyle ilgili harcamaların toplam kamu harcamaları içindeki oranlarına bakıldığında sağlık harcamaları oranı %14,72 eğitim harcamaları oranı %8,9, savunma harcamaları oranı %4,16’dır.

İtalya’da GSYİH içerisinde kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının aldığı pay Grafik 52’deki gibidir.

Grafik 52:2000-2010 İtalya GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, sağlık ve Savunma Harcamaları (%)

Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

2010 yılı itibariyle İtalya’da kamu sağlık harcamalarının GSYİH’ye oranı %7,41, kamu eğitim harcamalarının GSYİH’ye oranı %4,5, savunma harcamalarının GSYİH’ye oranı da %1,75’tir.

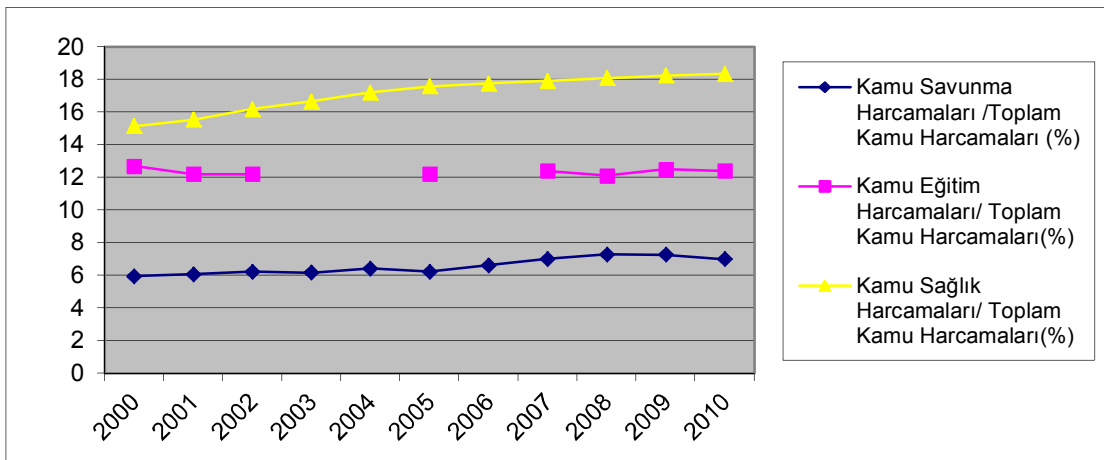
3.3. G20 Ülkelerinde Savunma Harcamaları ile Kamu, Eğitim ve Sağlık Harcamalarının Karşılaştırılması

G20 ülkeleri, dünyanın en büyük ekonomileri arasında yer alan 19 ülkeden ve Avrupa Birliği Komisyonu’ndan oluşmaktadır. Bu 19 ülke İngiltere, Japonya, Kanada, Almanya, Fransa, İtalya, Rusya, Avustralya, Brezilya, Arjantin, Hindistan, Çin, Endonezya, Meksika, Suudi Arabistan, Güney Afrika, Güney Kore, ABD ve Türkiye’dir (www.tr.wikipedia.org/wiki/G20). Rusya, ABD, Çin, İngiltere, Fransa, Japonya, Almanya, Suudi Arabistan, Hindistan ve İtalya’nın savunma harcamalarının kamu eğitim ve sağlık harcamalarıyla ilgili karşılaştırmalı analizi önceki bölümlerde yapıldığından burada tekrar yer verilmemiştir. Diğer G20 ülkelerinin savunma harcamalarıyla kamu eğitim ve sağlık harcamalarının karşılaştırmalı analizi aşağıdaki gibidir.

3.3.1. Kanada

Kanada’da kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının kamu harcamaları içindeki payı Grafik 53’teki gibidir.

Grafik 53: 2000-2010 Kanada Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)

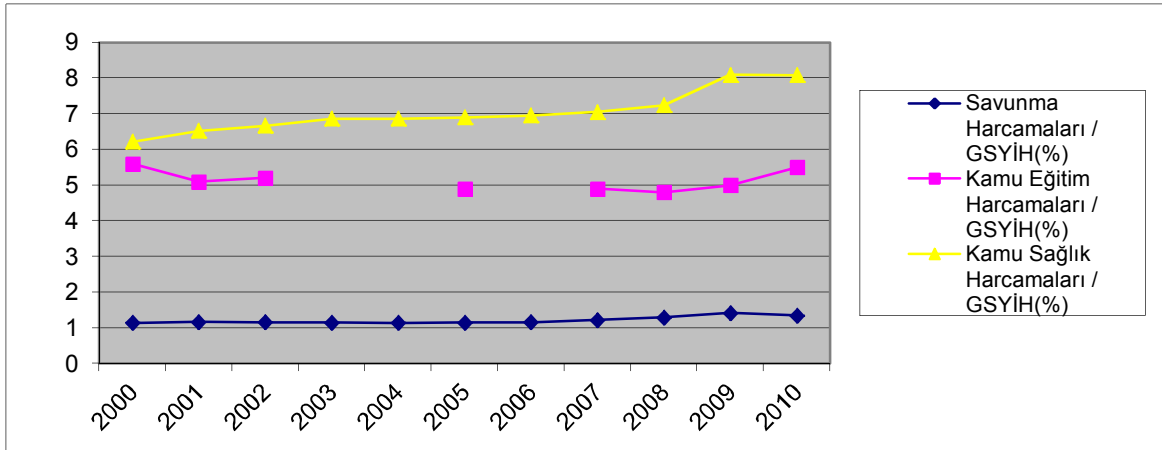

Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

Kanada’da kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının toplam kamu harcamaları içerisindeki payına bakıldığında ilk sırada sağlık harcamaları gelmekte bunu sırasıyla eğitim harcamaları ve savunma harcamaları takip etmektedir. 2010 yılı itibariyle ilgili harcamaların toplam kamu harcamaları içindeki oranlarına bakıldığında eğitim harcamaları oranı %12,4, savunma harcamaları oranı %7, sağlık harcamaları oranı %18,34’tür.

Kanada’da GSYİH içerisinde kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının aldığı pay Grafik 54’deki gibidir.

Grafik 54: 2000-2010 Kanada GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)

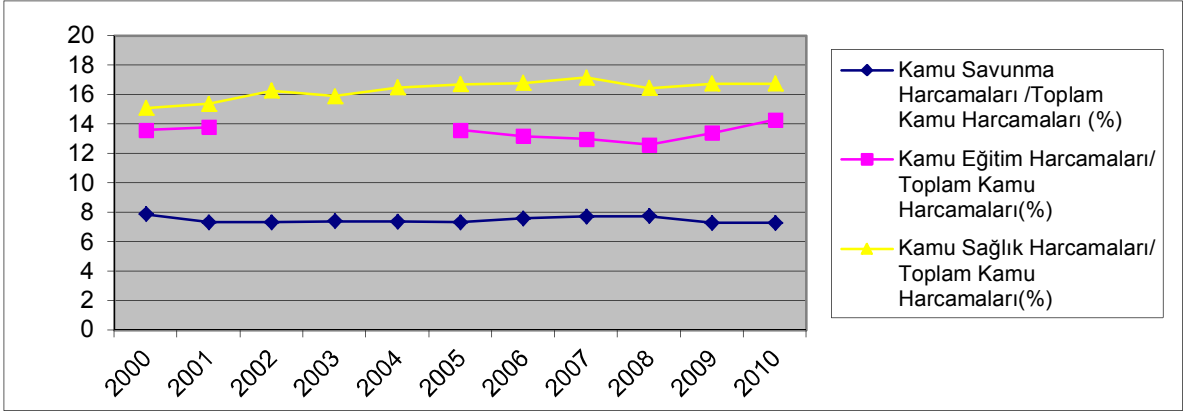
Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

2010 yılı itibariyle Kanada’da kamu sağlık harcamalarının GSYİH’ye oranı %8,08, kamu eğitim harcamalarının GSYİH’ye oranı %5,5, savunma harcamalarının GSYİH’ye oranı da %1,35’tir.

3.3.2. Avustralya

Avustralya’da kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının kamu harcamaları içindeki payı Grafik 55’teki gibidir.

Grafik 55: 2000-2010 Avustralya Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)

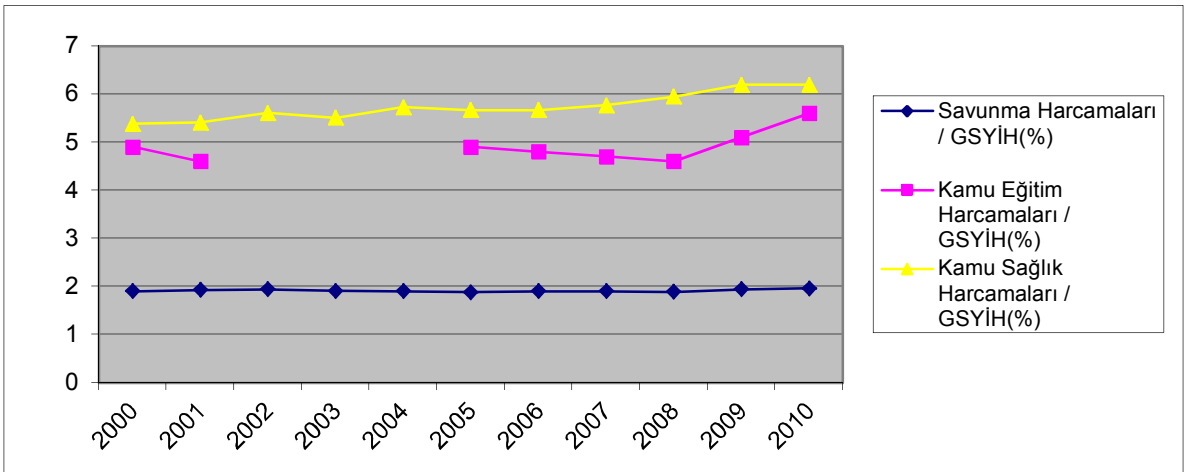

Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

Avustralya’da kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının toplam kamu harcamaları içerisindeki payına bakıldığında ilk sırada sağlık harcamaları gelmekte bunu sırasıyla eğitim harcamaları ve savunma harcamaları takip etmektedir. 2010 yılı itibariyle ilgili harcamaların toplam kamu harcamaları içindeki oranlarına bakıldığında sağlık harcamaları oranı %16,76, eğitim harcamaları oranı %14,3, savunma harcamaları oranı %7,29’dur.

Avustralya’da GSYİH içerisinde kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının aldığı pay Grafik 56’daki gibidir.

Grafik 56: 2000-2010 Avustralya GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)

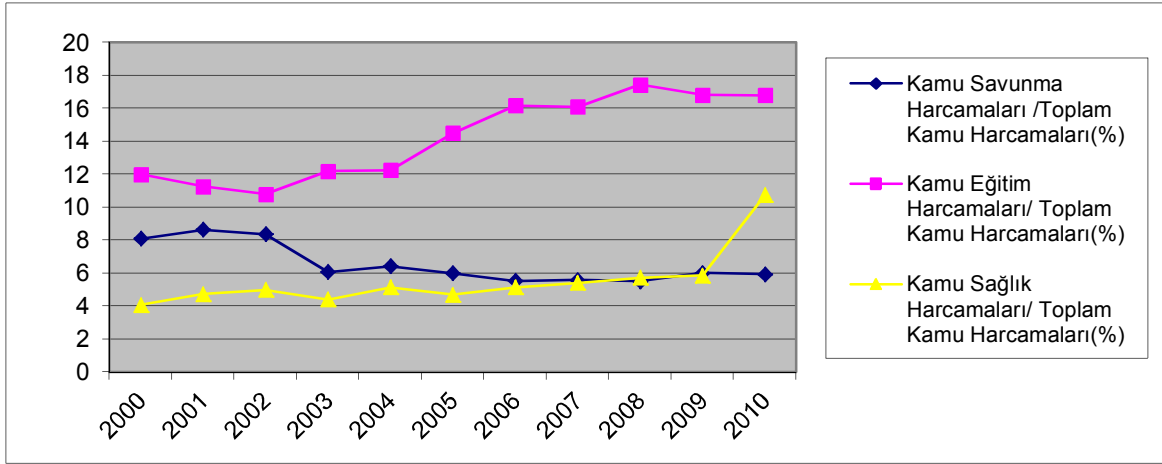
Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

2010 yılı itibariyle Avustralya’da kamu sağlık harcamalarının GSYİH’ye oranı %6,19, kamu eğitim harcamalarının GSYİH’ye oranı %5,6, savunma harcamalarının GSYİH’ye oranı da %1,96’dır.

3.3.3. Brezilya

Brezilya’da kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının kamu harcamaları içindeki payı Grafik 57’deki gibidir.

Grafik 57: 2000-2010 Brezilya Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)

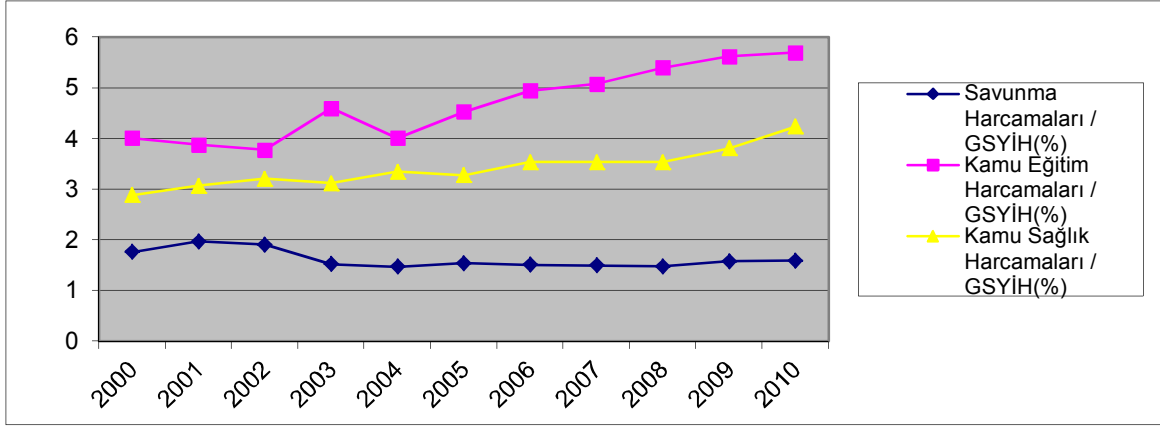

Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

Brezilya’da kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının toplam kamu harcamaları içindeki payına bakıldığında ilk sırada eğitim harcamaları gelmektedir. 2010 yılı ilgili harcamaların toplam kamu harcamaları içindeki oranlarına bakıldığında sağlık harcamaları oranı %10,74, eğitim harcamaları oranı %16,8, savunma harcamaları oranı %5,95’tir.

Brezilya’da GSYİH içerisinde kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının aldığı pay Grafik 58’deki gibidir.

Grafik 58: 2000-2010 Brezilya GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)

Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

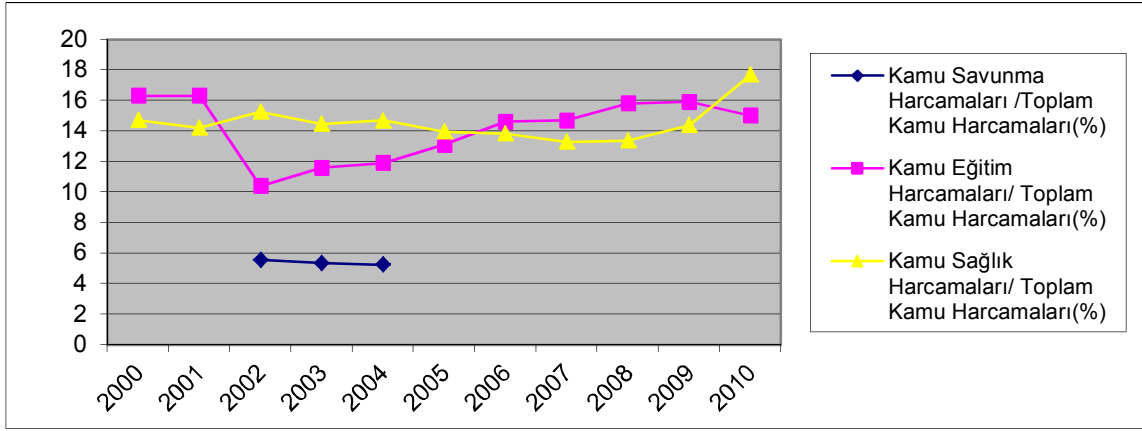
2010 yılı itibariyle Brezilya’da kamu sağlık harcamalarının GSYİH’ye oranı %4,24, kamu eğitim harcamalarının GSYİH’ye oranı %5,7, savunma harcamalarının GSYİH’ye oranı da %1,59’dur.

İlgili harcamaların toplam kamu harcamaları cinsinden sıralanmasında savunma harcamaları 2008 yılına kadar sağlık harcamalarının üzerinde seyrederken GSYİH cinsinden sıralanmasında savunma harcamalarının son sırada yer alması yine savunma harcamalarının güvenilirliği sorununu hatırlatmaktadır.

3.3.4. Arjantin

Arjantin’de kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının kamu harcamaları içindeki payı Grafik 59’daki gibidir.

Grafik 59: 2000-2010 Arjantin Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)

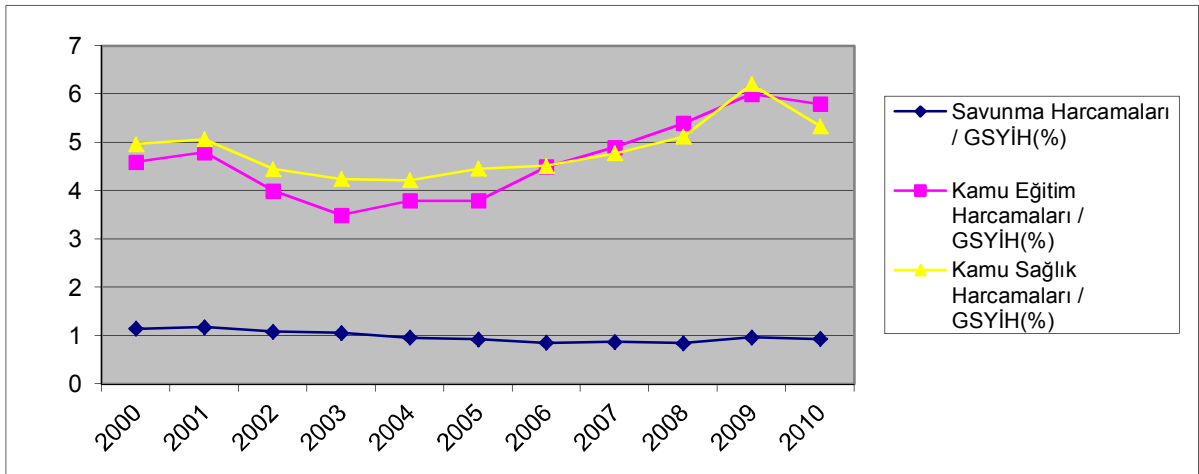

Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

2010 yılı ilgili harcamaların toplam kamu harcamaları içindeki oranlarına bakıldığında sağlık harcamaları oranı %17,69, eğitim harcamaları oranı %15’tir.

Arjantin’de GSYİH içerisinde kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının aldığı pay Grafik 60’daki gibidir.

Grafik 60: 2000-2010 Arjantin GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)

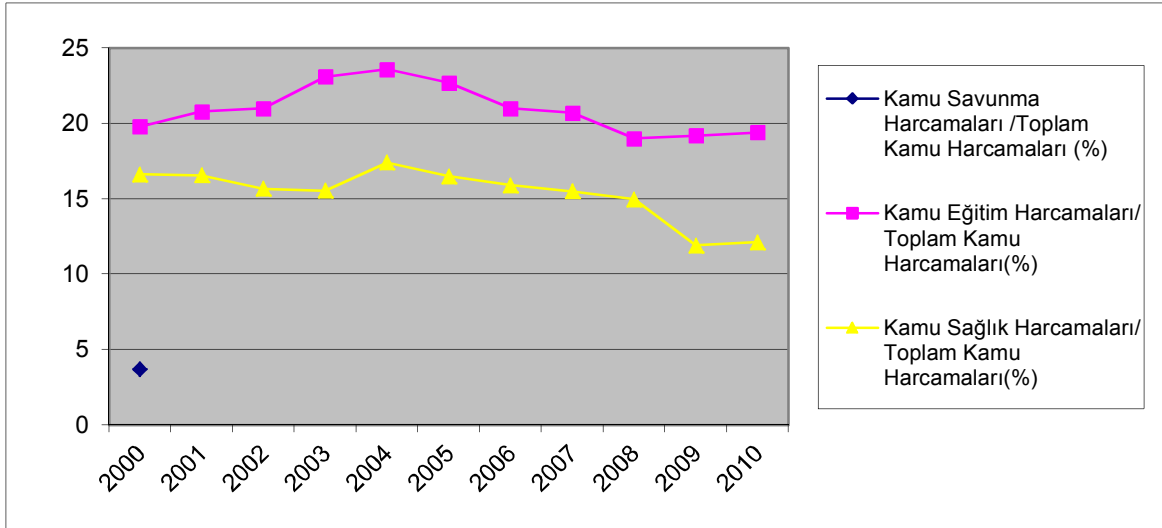
Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

2010 yılı itibariyle Arjantin’de kamu sağlık harcamalarının GSYİH’ye oranı %5,34, kamu eğitim harcamalarının GSYİH’ye oranı %5,8, savunma harcamalarının GSYİH’ye oranı da %0,94’tür.

3.3.5. Meksika

Meksika’da kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının kamu harcamaları içindeki payı Grafik 61’deki gibidir.

Grafik 61: 2000-2010 Meksika Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)

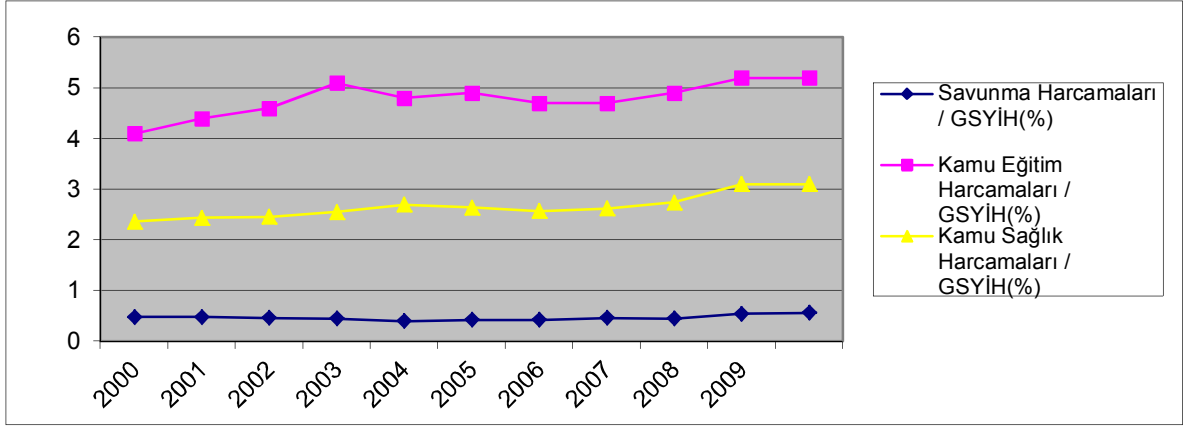

Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

2010 yılı ilgili harcamaların toplam kamu harcamaları içindeki oranlarına bakıldığında sağlık harcamaları oranı %12,13, eğitim harcamaları oranı %19,4’tür.

Meksika’da GSYİH içerisinde kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının aldığı pay Grafik 62’deki gibidir.

Grafik 62: 2000-2010 Meksika GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)

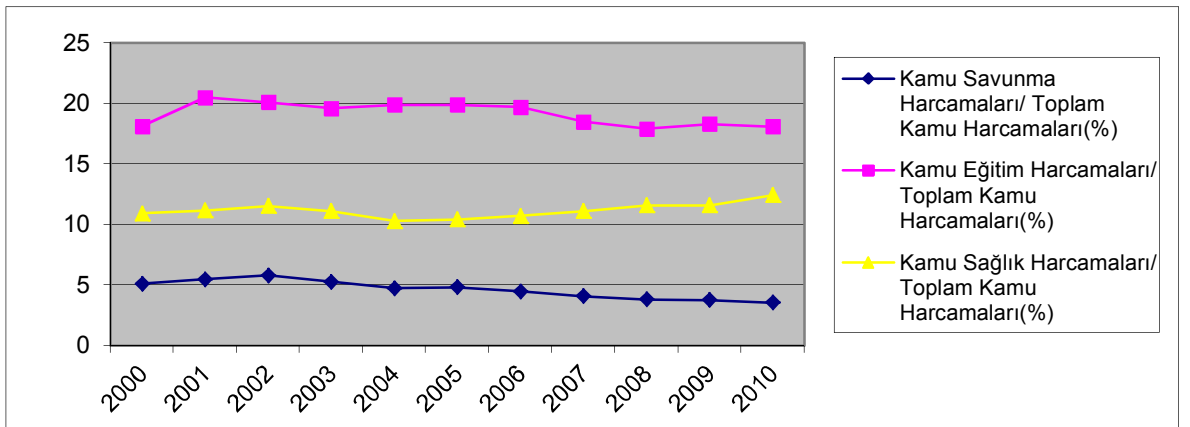
Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

2010 yılı itibariyle Meksika’da kamu sağlık harcamalarının GSYİH’ye oranı %3,1, kamu eğitim harcamalarının GSYİH’ye oranı %5,2, savunma harcamalarının GSYİH’ye oranı da %0,56’dır.

3.3.6. Güney Afrika

Güney Afrika’da kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının kamu harcamaları içindeki payı Grafik 63’teki gibidir.

Grafik 63: 2000-2010 Güney Afrika Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)

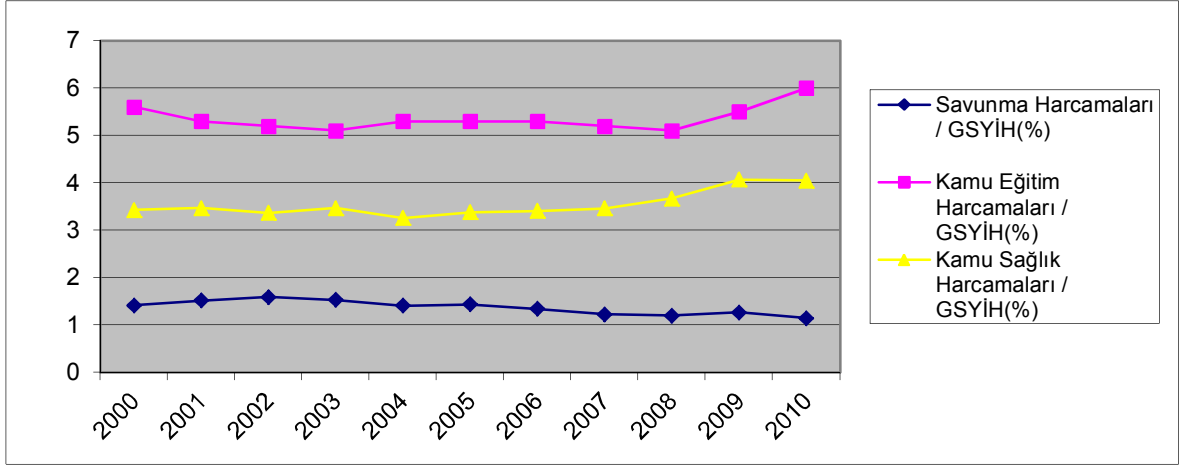

Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

Güney Afrika'da kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının toplam kamu harcamaları içerisindeki payına bakıldığında ilk sırada eğitim harcamaları gelmekte bunu sırasıyla sağlık harcamaları ve savunma harcamaları takip etmektedir. 2010 yılı itibariyle ilgili harcamaların toplam kamu harcamaları içindeki oranlarına bakıldığında sağlık harcamaları oranı %12,42 eğitim harcamaları oranı %18,1, savunma harcamaları oranı %3,54'tür.

Güney Afrika'da GSYİH içerisinde kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının aldığı pay Grafik 64'teki gibidir.

Grafik 64: 2000-2010 Güney Afrika GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)

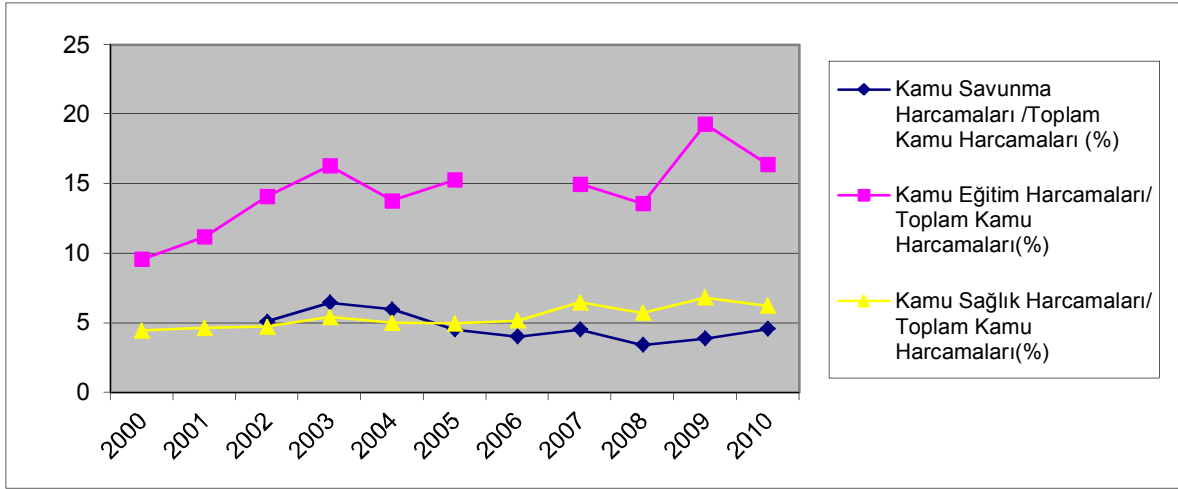
Kaynak: Ek-2'de yer alan verilerden derlenmiştir.

2010 yılı itibariyle Güney Afrika'da kamu sağlık harcamalarının GSYİH'ye oranı %4,05, kamu eğitim harcamalarının GSYİH'ye oranı %6, savunma harcamalarının GSYİH' ye oranı da %1,15'tir.

3.3.7. Endonezya

Endonezya'da kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının kamu harcamaları içindeki payı Grafik 65'teki gibidir.

Grafik 65: 2000-2010 Endonezya Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki Payı (%)

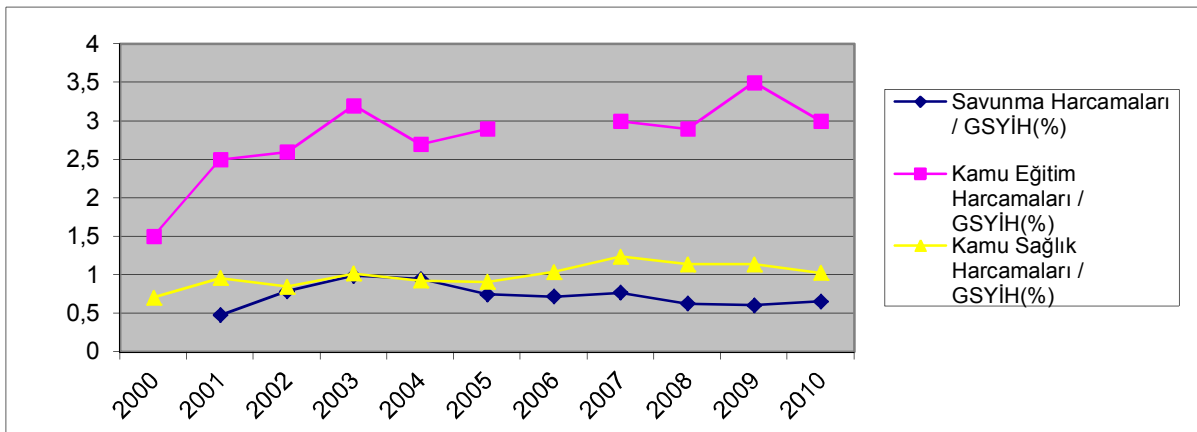

Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

2010 yılı itibariyle Endonezya’da toplam kamu harcamaları içinde eğitim harcamalarının payı %16,4, kamu sağlık harcamalarının payı %6,23, savunma harcamalarının payı da %4,57’dir.

Endonezya’da GSYİH içerisinde kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının aldığı pay Grafik 66’daki gibidir.

Grafik 66: 2000-2010 Endonezya GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)

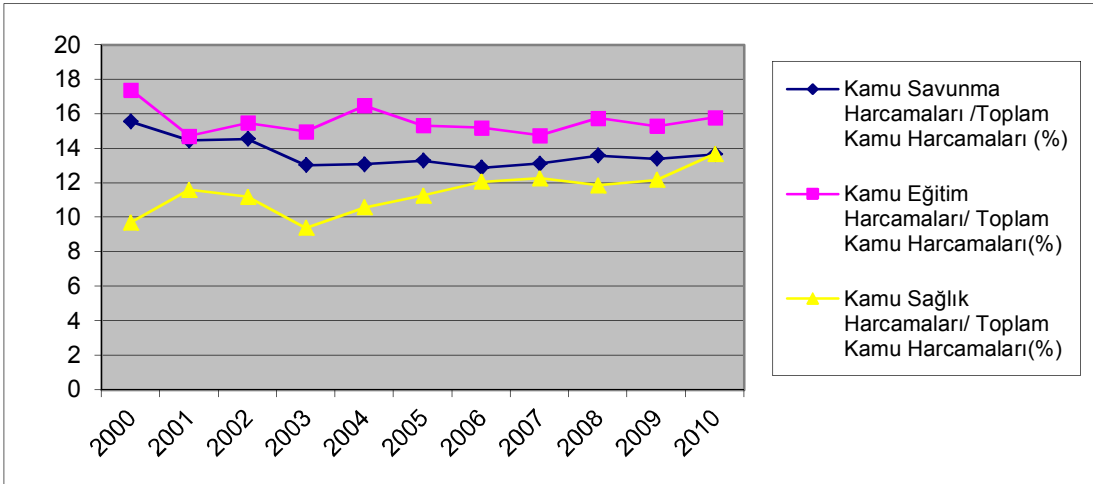
Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

2010 yılı itibariyle Endonezya’da kamu eğitim harcamalarının GSYİH’ye oranı %3, kamu sağlık harcamalarının GSYİH’ye oranı %1,03, savunma harcamalarının GSYİH’ye oranı da %0,66’dır.

3.3.8. Güney Kore

Güney Kore’de kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının kamu harcamaları içindeki payı Grafik 67’deki gibidir.

Grafik 67: 2000-2010 Güney Kore Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamalarının Toplam Kamu Harcamaları İçerisindeki payı (%)

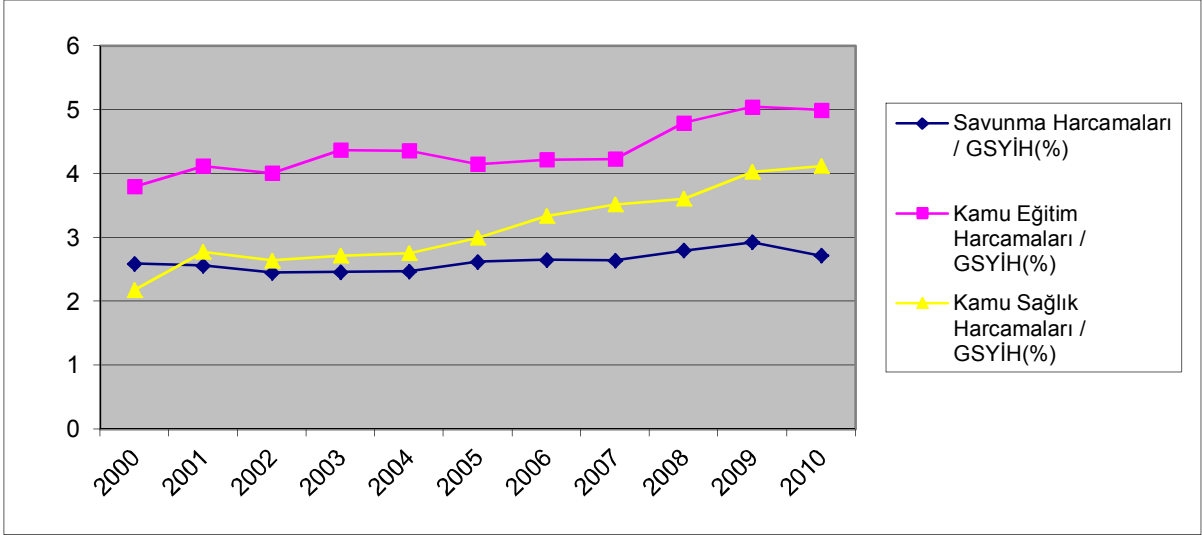

Kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

Güney Kore’de kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının toplam kamu harcamaları içerisindeki payına bakıldığında ilk sırada eğitim harcamaları gelmekte bunu sırasıyla savunma harcamaları son olarak da sağlık harcamaları takip etmektedir.

Güney Kore’de GSYİH içerisinde kamu eğitim, sağlık ve savunma harcamalarının aldığı pay Grafik 68’deki gibidir.

Grafik 68: 2000-2010 Güney Kore GSYİH İçerisinde Kamu Eğitim, Sağlık ve Savunma Harcamaları (%)

kaynak: Ek-2’de yer alan verilerden derlenmiştir.

2010 yılı itibariyle Güney Kore’de kamu eğitim harcamalarının GSYİH’ye oranı %5, kamu sağlık harcamalarının GSYİH’ye oranı %4,12, savunma harcamalarının GSYİH’ye oranı da %2,72’dir.

İlgili harcamaların toplam kamu harcamaları cinsinden sıralanmasında savunma harcamaları ikinci sırada yer alırken GSYİH cinsinden sıralanmasında savunma harcamalarının son sırada yer alması bir kez daha savunma harcamalarının güvenilirliği sorununu gündeme getirmektedir.

SONUÇLAR

Türkiye’de Cumhuriyet’in kuruluşundan yakın bir tarihe kadar kamu kaynaklarından savunma harcamalarına birinci sırada ve yüksek oranda kaynak ayrılmıştır. Konsolide bütçenin büyük kısmının savunma harcamalarına ayrılması eğitim, sağlık ve altyapı harcamaları gibi bütçenin diğer önemli harcama kalemlerine daha sınırlı oranda kaynak ayrılmasına neden olmuştur. Cumhuriyet’in ilk kurulduğu yıllarda Kurtuluş Savaşı’nın yeni bitmiş olması, ayaklanmalar, savaşa girilmemiş olmasına rağmen İkinci Dünya Savaşı nedeniyle askere alınan kişi sayısında artış ve onların savaşa hazır şekilde tutulmasının yarattığı maliyet nedeniyle bütçenin hemen hemen yarısı savunma harcamalarına ayrılmıştır. Zaman içinde 1960 askeri müdahalesi, 1974 Kıbrıs Barış Harekatı, 12 Eylül 1980 askeri darbesi ve akabinde yaşanan terör olayları, 1991 Körfez Krizi ve yine Körfez Savaşı sonrası Kuzey Irak’ta otorite boşluğu nedeniyle Güneydoğu’da terörün tırmanması savunma harcamalarına ayrılan kaynağın artmasına neden olmuştur. Son yıllarda nispeten azalan savunma harcamaları özellikle 2002 yılında tek başına iktidar olan AKP döneminde belirgin şekilde azalmış ve 2007 yılından itibaren %7’lik değeriyle istikrarlı bir yapı kazanmıştır. Bütçeden savunma harcamalarına ayrılan payın azalması kaynakların diğer harcama kalemlerine aktarılabilmesine imkan vermiş ve eğitim harcamaları oranı ilk kez savunma harcamalarının iki katı olacak şekilde artmıştır. Sağlık harcamaları da 2002 yılında %2,6 değerini ikiye katlayarak 2010 yılında %5’e ulaşmış, 2011 yılında %6’yı bulmuştur. Altyapı harcamaları oranı da sürekli artarak savunma harcamaları oranını aşmıştır. Kamu kaynaklarının tahsisinde öncelikli payın savunma harcamalarına değil de eğitim ve sağlık harcamaları gibi diğer harcama kalemlerine verilmesi çalışmanın üçüncü bölümünde görüldüğü üzere İngiltere, Fransa, Japonya, Almanya, İtalya, Kanada, Avustralya gibi gelişmiş ülkelere has bir durumdur. Türkiye son on yılda kamu kaynaklarının harcamalara dağılımı konusunda gelişmiş ülkelere benzer yapı sergilemiştir.

Türkiye’de savunma, eğitim, sağlık ve altyapı harcamalarının konsolide bütçe ve GSMH içindeki paylarının son on yıldaki durumu Tablo10’daki gibidir.

Tablo 10: 2000-2010 Türkiye Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamalarının Konsolide Bütçe ve GSMH İçindeki Payları

Yıllar	Savunma Harcamaları/ Konsolide Bütçe	Eğitim Harcamaları/ Konsolide Bütçe	Sağlık Harcamaları/ Konsolide Bütçe	Altyapı Harcamaları/ Konsolide Bütçe	Savunma Harcamaları/ GSMH	Eğitim Harcamaları/ GSMH	Sağlık Harcamaları/ GSMH	Altyapı Harcamaları/ GSMH
2000	9,50%	10,10%	2,40%	6,40%	3,50%	3,80%	0,90%	2,40%
2001	7,90%	8,70%	2,30%	5,70%	3,60%	4,00%	1,00%	2,60%
2002	8,10%	9,60%	2,60%	5,50%	3,40%	4,10%	1,10%	2,30%
2003	7,70%	10,30%	2,60%	5,10%	3,00%	4,10%	1,00%	2,00%
2004	8,20%	12,40%	3,20%	5,60%	2,70%	4,10%	1,00%	1,80%
2005	8,70%	13,60%	4,70%	6,50%	2,60%	4,10%	1,40%	2,00%
2006	8%	13%	5%	6%	2%	4%	1%	2%
2007	7%	14%	5%	6%	2%	3%	1%	1%
2008	7%	14%	5%	7%	2%	3%	1%	2%
2009	7%	14%	5%	7%	2%	4%	2%	2%
2010	7%	14%	5%	8%	2%	4%	1%	2%

Kaynak: Ek-1'deki verilerden derlenmiştir.

Türkiye'nin komşu ülkelerinde savunma, eğitim ve sağlık harcamalarına bakıldığında İran'da toplam kamu harcamalarında ilk sırayı eğitim harcamalarının aldığı, 2009 yılı itibariyle kamu eğitim harcamalarının GSYİH'nin %4,5'ine, kamu sağlık harcamalarının %2,27'sine, savunma harcamalarının %2,19'una denk geldiği, Suriye'de birinci sırada eğitim harcamalarına kaynak aktarıldığı 2009 yılı itibariyle kamu eğitim harcamalarının GSYİH'nin %5,1'ine, savunma harcamalarının %4,01'ine, kamu sağlık harcamalarının %1,63'üne ulaştığı, Yunanistan'da ilgili harcama kalemleri içinde ilk sırada sağlık harcamalarına kaynak aktarıldığı, 2007 yılı itibariyle kamu sağlık harcamalarının GSYİH'nin %5,93'üne, kamu eğitim harcamalarının %3,5'ine, savunma harcamalarının da %2,79'una denk geldiği, Bulgaristan'da toplam kamu harcamaları içinde 2010 yılı itibariyle kamu sağlık harcamaları GSYİH'nin %4,22'sine, kamu eğitim harcamaları GSYİH'nin %4,1'ine, savunma harcamaları da GSYİH'nin %1,87'sine denk gelmektedir. Romanya'da ilgili harcama kalemlerine bakıldığında 2009 yılı itibariyle kamu sağlık harcamaları GSYİH'nin %4,45'ini, kamu eğitim harcamaları %4,32'sini, savunma harcamaları da GSYİH'nin %1,35'ini oluşturmaktadır. Ermenistan için 2010 yılı dahilinde

savunma harcamaları GSYİH'nin %4,28'ine, kamu eğitim harcamaları %3,21'ine, kamu sağlık harcamaları da GSYİH'nin %1,81'ine denk gelmektedir. Ukrayna için 2009 yılında kamu eğitim harcamaları GSYİH'nin %7,3'ünü, kamu sağlık harcamaları %4,29'unu, savunma harcamaları da %2,86'sını oluşturmaktadır. Rusya'da 2010 yılı itibariyle kamu eğitim harcamaları GSYİH'nin %4,1'ine, savunma harcamaları %4,27'sine, kamu sağlık harcamaları da %3,8'ine denk düşmektedir. Irak'la ilgili son derece sınırlı veriye ulaşılmış olup elde edilen veriler dahilinde 2010 yılı itibariyle savunma harcamaları GSYİH'nin %2,64'üne, kamu sağlık harcamaları da GSYİH'nin %6,92'sine denk gelmektedir. Gürcistan için ise 2010 yılı itibariyle savunma harcamaları GSYİH'nin 3,9'una, eğitim harcamaları GSYİH'nin %3,2'sine, sağlık harcamaları da GSYİH'nin %2,4'üne tekabül etmektedir.

Dünyada en çok savunma harcaması yapan ilk on ülkeden birincisi olan ABD'de 2010 yılı itibariyle ilk sırada kamu sağlık harcamalarına kaynak aktarıldığı kamu sağlık harcamalarının GSYİH'nin %8,49'una, kamu eğitim harcamalarının GSYİH'nin %5,4'üne savunma harcamalarının GSYİH'nin %4,67'sine denk düştüğü görülmüştür. 2010 yılında en çok savunma harcaması yapan ülkelerin ikinci sırasında yer alan Çin'de kamu sağlık harcamalarının GSYİH içindeki değeri %2,7 iken savunma harcamalarının GSYİH içindeki değerinin %2,08 olduğu görülmektedir. Üçüncü sıradaki İngiltere'de 2010 yılında GSYİH'nin %7,99'una denk gelen kamu sağlık harcamaları önceliği almakta onu sırasıyla %6,2'lik değeriyle kamu eğitim harcamaları ve %2,53'lük değeriyle de savunma harcamaları takip etmektedir. Dördüncü sıradaki Fransa'da 2010 yılında kamu sağlık harcamaları GSYİH'nin %8,98'ine, kamu eğitim harcamaları %5,9'una, savunma harcamaları da %2,41'ine denk gelmektedir. Altıncı sırada yer alan Japonya'da 2010 yılı itibariyle kamu sağlık harcamaları GSYİH'nin %7,42'sine, kamu eğitim harcamaları GSYİH'nin %3,8'ine, savunma harcamaları da GSYİH'nin %0,98'ine denk gelmektedir. Yedinci sırada yer alan Suudi Arabistan'da 2010 yılında savunma harcamaları GSYİH'nin %8,59'una, kamu eğitim harcamaları %5,6'sına, kamu sağlık harcamaları da %2,65'ine denk gelmektedir. Sekizinci sırada yer alan Almanya'da 2010 yılında kamu sağlık harcamaları GSYİH'nin %8,84'üne, kamu eğitim harcamaları %5,1'ine, savunma harcamaları da %1,4'üne denk gelmektedir. Dokuzuncu sırada yer alan Hindistan'da 2010 yılında kamu eğitim harcamaları GSYİH'nin %3,3'üne, savunma harcamaları %2,7'sine, kamu sağlık harcamaları da %1,06'sına denk gelmektedir. Son sırada yer alan İtalya'da

2010 yılında kamu sağlık harcamaları GSYİH'nin %7,41'ine denk gelerek ilk sırada yer almakta olup kamu sağlık harcamalarını sırasıyla %4,5 ve %1,75'lik değerleriyle kamu eğitim harcamaları ve savunma harcamaları takip etmektedir.

G20 ülkelerinde savunma, eğitim ve sağlık harcamalarına bakıldığında Güney Kore'de 2010 yılı için kamu eğitim harcamalarının ilk sırada geldiğini ve buna ayrılan kaynağın GSYİH'nin %5'ine denk geldiği, kamu sağlık harcamalarının GSYİH'nin %4,12'sine, savunma harcamalarının da GSYİH'nin %2,72'sine denk geldiği görülmektedir. 2010 yılı için Endonezya'da kamu eğitim harcamaları GSYİH'nin %3'üne, kamu sağlık harcamaları %1,03'üne, savunma harcamaları da %0,66'sına denk gelmektedir. 2010 yılında Güney Afrika'da kamu eğitim harcamaları GSYİH'nin %6'sına, kamu sağlık harcamaları %4,05'ine, savunma harcamaları da %1,15'ine denk gelmektedir. Meksika'da 2010 yılında kamu eğitim harcamaları GSYİH'nin %5,2'sine, kamu sağlık harcamaları %3,1'ine, savunma harcamaları da %0,56'sına denk gelmektedir. Arjantin'de kamu eğitim harcamaları GSYİH'nin %5,8'ine, kamu sağlık harcamaları %5,34'üne, savunma harcamaları da %0,94'üne denk gelirken, Brezilya'da kamu eğitim harcamaları GSYİH'nin %5,7'sine, kamu sağlık harcamaları %4,24'üne, savunma harcamaları da %1,59'una denk gelmektedir. 2010 yılında Avustralya'da kamu sağlık harcamaları GSYİH'nin %6,19'una, kamu eğitim harcamaları %5,6'sına, savunma harcamaları %1,96'sına tekabül ederken Kanada'da kamu sağlık harcamaları GSYİH'nin %8,08'ine, kamu eğitim harcamaları %5,5'ine, savunma harcamaları da %1,35'ine tekabül etmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Ağcakaya, Serpil (2003), “Ülkemizde Konsolide Bütçe Harcamalarının Gelişimi (1980-2000)”, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (10), 215-226.

Akal, Mustafa ve diğerleri (2011), “Şanghay İşbirliği Örgütü ve Türkiye-İran Savunma Harcamaları Nedenselliği Testi”, **Akademik Bakış Dergisi**, (23), 1-15.

Akça, İsmet (2010), “Türkiye’de Askeri-İktisadi Yapı: Durum, Sorunlar, Çözümler”, **TESEV Yayınları**.

Akdoğan, Abdurrahman (2007), **Kamu Maliyesi**, 12.Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.

Aktaş, Ümit ve Özden, Rümeyza, II.Dünya Savaşı ve Sonrası Türkiye Ekonomisi 1939-1962, Celal Bayar Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, [www.belgeler.com/blg/2cpz/2-dnya-savai-ve-sonrasi-trkye-ekonomi\(02.10.20012\)](http://www.belgeler.com/blg/2cpz/2-dnya-savai-ve-sonrasi-trkye-ekonomi(02.10.20012)).

Alp, Efe Çağrı (2006), **Ortadoğu Ülkelerinde Sosyo-Ekonomik Gelişmeler ve Askeri Harcamalar**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü.

Altay, N. Oğuzhan (2000), “Türkiye’de İktisadi Dönüşümlerin Sosyo- Ekonomik Sonuçları Üzerine Bir Deneme”, **D.E.Ü.İ.İ.B.F.Dergisi**, 15(2), 49- 68.

Anadolu Üniversitesi, Türkiye’deki Sosyal ve Ekonomik Değişmeler, Açıköğretim Fakültesi, <http://w2.anadolu.edu.tr/aos/kitap/IOLTP/1269/unite09.pdf> (03.11.2012).

Arsan, Üren (1963), **Kamu Maliyesi Üzerinde Uluslararası İstatistiksel Bir Araştırma**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi No:365, Sayı: 20.

Ayan, Ahmet (1997), TC.74. Yıldönümünde Atatürk İlkeleri, Bilim ve Teknoloji Paneli, Açılış Konuşması, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 39(XIII).

- Aytaç, Deniz (2004), **Türkiye’de Konsolide Bütçe harcamalarının Gelişimi: Avrupa Birliği Ülkeleri ile Bir Karşılaştırma**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bakış, Ozan ve diğerleri (2008), “Kamu Harcamaları ve Büyüme, Zaman Serileri Analizi”, **Bahçeşehir Üniversitesi, Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi**, Kamu Harcamalarının Bileşiminin Büyüme ve Refah Etkileri.
- Beriş, H.Emrah (2012), “Dünyada ve Türkiye’de Savunma Harcamalarının Demokratik Denetimi” Murat Yılmaz (Ed.), SDE Analiz, Stratejik Düşünce Enstitüsü.
- Bulutoğlu, Kenan (2003), **Kamu Ekonomisine Giriş**, Demokraside Devletin Ekonomik Bir Kuramı, 1. Baskı İstanbul.
- Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, <http://www.bumko.gov.tr/TR,159/konsolide-butce--1973-2005.html> (03.04.2012).
- Carlo (2010), International Monetary From Stimulus to Consolidation: Revenue and Expenditure in Advanced and Emerging Prepared by Fiscal Affairs Approved, April 30, <http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2010/043010a.pdf> (20.03.2013).
- Collier,Paul ve Hoeffler, Anke (2002), “Military Expenditure, Threats, Aid and Arms Races”, The World Bank, Development Research Group, Policy Research Working Paper 2927, November 2002.
- Coşar, Nevin (2005), “Demokrat Parti Dönemi Maliye Politikası”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 60(1), 29-58.
- Çöğürçü, İclal (2012), “Türkiye’nin İç Borç Genel Yapısı Üzerine Geçmişten Günümüze Bir Değerlendirme”, **Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi**, 2(1), 93-104.
- DPT (2002), **Sayılarla Türkiye Ekonomisi Gelişmeler (1980-2001), Tahminler (2002-2005)**, DPT Yayınları.
- Dunne, J Paul (2000), “The Economic Effects of Military Expenditure in Developing Countries”, London, Economics Group Middlesex University business School, The

Burroughs, Hendon, London, NW4 4BT May 2000, carecon.org.uk/Chula/MILLGCSnew.pdf (23.04.2012).

Dunne, J. Paul ve Üye, Mehmet (2009), “Defence Spending and Development”, Department of Economics, British University in Egypt and University of the West of England, <http://carecon.org.uk/DPs/0902.pdf> (15.04.2012).

Durmuş, Mustafa (2006), “Kamu Harcamalarının Artışını Açıklayan Makro ve Mikro Modellere İlişkin Bir Değerlendirme”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 8(3), 251- 299.

Edizdoğan, Nihat (2007), **Kamu Maliyesi**, 9.Baskı, Bursa.

Erbaykal, Erman (2007), **Türkiye’de Savunma Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erkan, Çisil ve diğerleri (2012), “Türkiye’nin Dış Borçlarının Analizi (1980- 2012)”, **In International Conference on Eurasian Economies 2012**, 312- 318.

Giray, Filiz (2004), “Savunma Harcamaları ve Ekonomik Büyüme”, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 5 (1), 181- 199.

Goldstone, Paul (2005), “Defence Expenditure: Trends and International Comparisons”, Law and Government Parliamentary Library.

Gökbunar, Ramazan, ve Yanıkkaya, Halit (2004), “Savunma Harcamalarını Belirleyen Faktörler ve Ekonomik Büyümeye Etkileri” **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 59(1), 159- 179.

Görkem, Hilal ve Işık Serkan (2008), “Türkiye’de Savunma Harcamaları ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki (1968-2006)”, **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi** (2), 405- 424.

Göze Kaya, Dilek ve Durgun, Ayşe (2009), ‘1923-1938 Dönemi Atatürk’ün Maliye Politikaları: Bütçe ve Vergi Uygulamaları’, **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi**, (19), 233-249.

Gülcan, Mesut Cemil (2008), **Kamu Harcamaları İçinde Eğitim ve Sağlık Harcamalarının Yeri, Ekonomik Etkileri ve Türkiye Uygulaması**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gültekin, Mehmet (2011), “Eğitim Bilimine Giriş”, **Anadolu Üniversitesi Yayını**, Eskişehir.

Güneş, Hurşit (2010), “Ekonomik krizlerin Siyasal Temelleri: 1950-2002”, Zor Zamanlarda İktisat Sempozyumu, İzmir Ekonomi Üniversitesi, 17-18 Şubat 2010.

Günlük-Şenesen, Gülay (2002), **Türkiye’de Savunma Harcamaları ve Ekonomik Etkileri 1980- 2001**, Tesev Yayınları.

Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu (2003), (<http://www.jandarma.gov.tr>) (31.10.2012).

Kağan, Kutluk Sümer (2005), “Savunma Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisinin İncelenmesi”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 01/2005, 82- 91.

Karagöl, E. Tanas (2013), **Ak Parti Dönemi Türkiye Ekonomisi**, 1.Baskı, Pelin Ofset, Ankara: Seta Yayınları.

Karagöz, Kadir (2007), “1999 Marmara Depreminin Ekonomik Etkileri: Ekonometrik Bir Yaklaşım”, **Afet Sempozyumu**, TMMOB, 423-432, Ankara.

Karakuş, Adnan (2006), **Türk Savunma Sanayinin Gelişimi, Türkiye’nin Savunma Harcamalarının Boyutları ve Bazı Nato Ülkeleri ile Karşılaştırmalı Ekonometrik Analizi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü.

Karakütük, Kasım (2001), “Cumhuriyetin Kuruluşundan Plânlı Döneme Kadar Eğitimin Finansmanı: 1923- 1960”, **Milli Eğitim Dergisi**, (149), 61-79.

Kaştan, Yüksel (2006), “Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek Partili Dönemden Çok Partili Döneme Geçişte CHP’nin Yönetim Anlayışındaki Gelişmeler (1938-1950)”, Afyon Kocatepe Üniversitesi, **Sosyal Bilimler Dergisi**, 8(1), 123- 140.

Koyuncu, Murat ve Şenses, Fikret (2004), “Kısa Dönem Krizlerin Sosyoekonomik Etkileri: Türkiye, Endonezya ve Arjantin Deneyimleri”, Economic Research Center, **Working Papers in Economics**, 04/13, October 2004.

Küçükale, Yakup, “2. Dünya Savaşı Yıllarında ve Sonrasında Türkiye Ekonomisi” (www.yakupkucukkale.net), (03.10.2012).

Maliye Bakanlığı (1995), Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, **Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924 – 1995)**, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, (1995/5).

Milli Savunma Bakanlığı (1998), **Beyaz Kitap**, Savunma.

Mutluer, M. Kamil ve diğerleri (2007), **Teoride ve Uygulamada Kamu Maliyesi**, 1.Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Öcal, Mehmet (2010), “Türk Silahlı Kuvvetleri’nin Bölgesel ve Küresel Güvenlik ve Barışa Katkısı”, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (28), 281- 311.

Önder, İzzettin (2012), “Türkiye’de Kamu Harcamaları”, **İstanbul Üniversitesi Dergisi**, <http://journals.istanbul.edu.tr/tr/index.php/iktisatmeczua/article/download/12518/11747+t%C3%BCrkiye'de+kamu+harcamalar%C4%B1+istanbul+%C3%BCniversitesi+%C3%B6nder+izzettin&cd=7&hl=tr&ct=clnk&gl=tr> (14.10.2012).

Önder, Kübra (2012), “An Investigation on the effect of defense expenditure on economy in Turkey”, Global Journal of Economics and Business Studies, **Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi**, 1(1), 22-32.

Öner, Erdoğan (1994), “Cumhuriyet Dönemi Türk Bütçeleri (1924–1993)”, **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, (36), 10-44.

Özbaran, M. Hakan (2004), “Türkiye’de Kamu Harcamalarının Son Beş Yılının Harcamalarının Son Beş Yılının Harcama Türlerine Göre İncelenmesi”, **Sayıştay Dergisi**, (53), 115-138.

Özbek, Dilek (2003), “Irak Savaşı ve Türkiye”, **Çankaya Gündemi**, (14), 4-7.

Özçelik, Özer ve Tuncer, Güner (2007), “Atatürk Dönemi Ekonomi Politikaları”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, 9(1), 253- 266.

Özker, Niyazi ve Esener, S. Çağrı (2009), “Türkiye’de Bir Kamu Harcaması Olgusu Olarak Eğitim Harcamaları: Örnek Ülkeler ile Yakın Dönem Karşılaştırma”, **Mevzuat Dergisi**, (142), 59-72.

Öztürk, Nazım (2011), **Kamu Ekonomisi**, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Pehlivan, Osman (2004), **Kamu Maliyesi**, Trabzon: Derya Kitabevi.

Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu (2692),

www.sgk.tsk.tr/baskanliklar/hukuk/kanunlar/SahilGuvencilikKanunu.htm.

(31.10.2012)

Saka, Atufe Tonguç (2007), **Türkiye’de Savunma Harcamalarının Analizi ve Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Savunma Sanayi Müsteşarlığı (2008), Faaliyet Raporu 2008.

_____ (2010), Faaliyet Raporu 2010.

_____ (2011), Faaliyet Raporu 2011.

Sezgin, Selami ve Yıldırım, Jülide (2002), “The Demand For Turkish Defence Expenditure”, **Defence and Peace Economics**, 13(2), 121- 128.

Şahin, Atacan, Türkiye’nin Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Seçimler ve Seçmen Davranışları, Siyasal İletişim Enstitüsü, <http://www.siyasaliletisim.org/pdf/1946secimleri.pdf> (20.10.2012).

Şahin, Hüseyin (2002), **Türkiye Ekonomisi**, Bursa: Ezgi Kitabevi.

Şahin, Afşin ve Çetinkaya, Murat (2010), “New Evidence for Turkey on the Relationship between Defence Spending and Aggregate Output”, **European Journal of Social Sciences**, 13(3), 436- 445.

Şimşek, Muammer (1989), **Silah Üretebilme Süreci İçinde Türkiye’de Savunma Sanayi**, SAGEB- 3, AR-GE-1, Ankara.

T.C.Kalkınma Bakanlığı,

<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FCA608B4A8502F95DC4B0813776FCA14B256788CDF49C1D36> (17.10.2010).

Takım, Abdullah (2012), “Demokrat Parti Döneminde Uygulanan Ekonomi Politikaları ve Sonuçları”, Ankara Üniversitesi, **SBF Dergisi**, 67(2), 157- 187.

Taner, Mustafa (2006), **Dokuzuncu Kalkınma Planı Savunma Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara.

(http://www.sgk.tsk.tr/baskanliklar/genel_sekreterlik/tarihce/tarihce.asp)
31.10.2012.

TOBB (2012), **Türkiye Savunma Sanayi Meclisi Sektör Raporu 2011**.

Tübitak (2003), **Vizyon 2023 Projesi Savunma, Havacılık ve Uzay Sanayi Paneli, Panel Raporu**, Ankara.

Tübitak (2003), **Savunma, Havacılık ve Uzay Sanayi Panel Raporu**, Ankara.

Türk Silahlı Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı (2010), **Tanıtım Kitabı 2010- 2011**, Ağustos 2010, Ankara.

Türk, Hünkar Karahan (2007), **Türk Savunma Sanayinin Ekonomik Etkileri ve Savunma Harcamaları-Ekonomik Büyüme İlişkisinin Ekonometrik Modellenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (2008), **PKK Terör Örgütü ile Etkin Mücadelede Analiz, Risk, Fırsat ve Öneriler**

UNESCO, Global Education Digest 2003, 2004, 2005,2007, 2008, 2009, 2011 ve 2012.

URL, <http://data.worldbank.org> (05.03.2013).

URL, <http://databanksearch.worldbank.org> (10.03.2013).

URL, <http://www.indexmundi.com/facts/> (20.03.2013).

URL, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/603.html> (31.10.2012).

URL, <http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP19.htm> (20.12.2012).

URL, www.siyasaliletisim.org/pdf/1946secimleri.pdf.

URL, www.tr.wikipedia.org/wiki/G20.

URL, www.msb.gov.tr/birimler/MALIYE/doc/2007_Faaliyet_rp/5-9-2-AmacveHedefler.pdf (15.10.2012).

Uyçubek Kızı, Tolkun, (2008), **Kırgızistan'da Savunma Harcamaları ve Ekonomik Etkileri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

World Bank (2007), World Development Indicators 2007.

World Council of Churches (2005), World Military Expenditures a Compilation of Data and Facts Related to Military Spending, Education and Health Coordination Office for the Decade to Overcome Violence, Geneva, Switzerland.

Yentürk, Nurhan (2009), **Askeri ve İç Güvenlik Harcamalarını İzleme Kılavuzu 2009, 2010, 2011**, İstanbul Bilgi Üniversitesi STK Eğitim ve Araştırma Birimi, Bütçe İzleme Dizisi No:4, İstanbul.

EKLER

EK-1

Türkiye 1924-1945 Dönemi Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamaları ve Bu Harcamaların Konsolide Bütçedeki Oranları

Yıllar	GSMH	Konsolide Bütçe Rakamları	Savunma Harcamaları	Eğitim Harcamaları	Sağlık Harcamaları	Altyapı Harcamaları	Savunma Harcamaları /Konsolide Bütçe	Eğitim Harcamaları /Konsolide Bütçe	Sağlık Harcamaları /Konsolide Bütçe	Altyapı Harcamaları /Konsolide Bütçe	Savunma Harcamaları / GSMH	Eğitim Harcamaları / GSMH	Sağlık Harcamaları / GSMH	Altyapı Harcamaları / GSMH
1924	1.203.800	141.281	46.258	6.178	2.540	27.234	32,7%	4,3%	1,8%	19,2%	3,8%	0,5%	0,2%	2,3%
1925	1.525.600	214.728	78.573	8.529	3.789	37.412	36,6%	3,9%	1,7%	17,4%	5,2%	0,6%	0,2%	2,5%
1926	1.651.000	191.234	70.209	7.915	3.860	47.733	36,7%	4,1%	2,0%	24,9%	4,3%	0,5%	0,2%	2,9%
1927	1.471.000	223.426	82.397	8.360	4.274	75.016	36,9%	3,7%	1,9%	33,5%	5,6%	0,6%	0,3%	5,1%
1928	1.633.000	227.910	78.737	10.677	3.897	80.369	34,5%	4,6%	1,7%	35,2%	4,8%	0,7%	0,2%	4,9%
1929	2.073.000	254.541	74.850	10.366	5.344	98.220	29,4%	4,1%	2,0%	38,5%	3,6%	0,5%	0,3%	4,7%
1930	1.581.000	248.957	70.317	10.859	5.301	96.482	28,2%	4,3%	2,1%	38,7%	4,4%	0,7%	0,3%	6,1%
1931	1.392.000	238.619	63.977	9.122	5.201	46.275	26,8%	3,8%	2,1%	19,3%	4,6%	0,7%	0,4%	3,3%
1932	1.171.000	240.749	51.236	8.279	4.661	40.694	21,3%	3,4%	1,9%	16,9%	4,4%	0,7%	0,4%	3,5%
1933	1.141.000	255.523	53.661	10.867	6.337	59.874	21,0%	4,2%	2,4%	23,4%	4,7%	1,0%	0,6%	5,2%
1934	1.216.000	265.805	69.311	10.925	5.498	49.983	26,0%	4,1%	2,1%	18,8%	5,7%	0,9%	0,5%	4,1%
1935	1.310.000	302.043	73.571	12.171	5.447	56.468	24,4%	4,0%	1,8%	18,6%	5,6%	0,9%	0,4%	4,3%
1936	1.695.000	310.489	81.979	11.261	9.074	60.692	26,4%	3,6%	2,9%	19,5%	4,8%	0,7%	0,5%	3,6%
1937	1.807.000	364.414	93.836	14.289	14.735	74.283	25,7%	3,9%	4,0%	20,3%	5,2%	0,8%	0,8%	4,1%
1938	1.896.000	375.897	104.755	17.357	12.793	87.204	27,9%	4,6%	3,4%	23,1%	5,5%	0,9%	0,7%	4,6%
1939	2.063.000	479.155	180.949	17.924	12.117	113.086	37,8%	3,7%	2,5%	23,1%	8,8%	0,9%	0,6%	5,5%
1940	2.403.000	636.965	302.260	19.369	11.605	123.865	47,4%	3,0%	1,8%	19,1%	12,6%	0,8%	0,5%	5,2%
1941	2.992.000	685.502	334.640	23.489	11.665	123.343	48,8%	3,4%	1,7%	17,7%	11,2%	0,8%	0,4%	4,1%
1942	6.196.000	1.071.531	518.891	36.573	15.878	181.779	48,4%	3,4%	1,5%	16,7%	8,4%	0,6%	0,3%	2,9%
1943	9.232.000	1.215.156	568.818	55.029	16.073	236.645	46,8%	4,5%	1,3%	18,8%	6,2%	0,6%	0,2%	2,6%
1944	6.685.000	1.328.626	583.021	70.459	23.436	285.645	43,9%	5,3%	1,7%	21,3%	8,7%	1,1%	0,4%	4,3%
1945	5.470.000	741.663	262.970	48.282	17.254	166.191	35,5%	6,5%	2,3%	22,4%	4,8%	0,9%	0,3%	3,0%

Kaynak: Maliye Bakanlığı Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995).

EK-1 (DEVAM)

Türkiye 1946-1961 Dönemi Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamaları ve Bu Harcamaların Konsolide Bütçedeki Oranları

Yıllar	GSMH	Konsolide Bütçe Rakamları	Savunma Harcamaları	Eğitim Harcamaları	Sağlık Harcamaları	Altyapı Harcamaları	Savunma Harcamaları /Konsolide Bütçe	Eğitim Harcamaları /Konsolide Bütçe	Sağlık Harcamaları /Konsolide Bütçe	Altyapı Harcamaları /Konsolide Bütçe	Savunma Harcamaları /GSMH	Eğitim Harcamaları /GSMH	Sağlık Harcamaları /GSMH	Altyapı Harcamaları /GSMH
1946	6.858.000	1.269.680	394.913	104.936	28.690	303.087	31,1%	8,3%	2,3%	23,9%	5,8%	1,5%	0,4%	4,4%
1947	7.543.000	1.909.008	519.866	118.197	39.003	393.090	27,2%	6,2%	2,0%	20,6%	6,9%	1,6%	0,5%	5,2%
1948	9.493.000	1.797.715	525.143	179.818	43.658	424.082	29,2%	10,0%	2,4%	23,6%	5,5%	1,9%	0,5%	4,5%
1949	9.054.000	2.066.175	566.444	223.759	58.239	566.610	27,4%	10,8%	2,8%	27,4%	6,3%	2,5%	0,6%	6,3%
1950	9.694.000	1.955.671	475.433	200.268	53.132	559.869	24,3%	10,2%	2,7%	28,6%	4,9%	2,1%	0,5%	5,8%
1951	11.644.000	2.060.042	505.603	219.807	55.373	580.428	24,5%	10,7%	2,7%	28,2%	4,3%	1,9%	0,5%	5,0%
1952	13.389.000	2.640.487	644.039	229.741	73.395	619.214	24,4%	8,7%	2,8%	23,5%	4,8%	1,7%	0,5%	4,6%
1953	15.607.000	2.572.006	735.236	275.352	82.107	562.766	28,6%	10,7%	3,2%	21,9%	4,7%	1,8%	0,5%	3,6%
1954	15.915.000	2.727.030	874.021	333.074	106.275	442.929	32,1%	12,2%	3,9%	16,2%	5,5%	2,1%	0,7%	2,8%
1955	19.117.000	3.452.658	1.218.845	384.463	117.160	629.211	35,3%	11,1%	3,4%	18,2%	6,4%	2,0%	0,6%	3,3%
1956	22.047.000	3.711.275	1.052.261	467.626	146.407	854.434	28,4%	12,6%	3,9%	23,0%	4,8%	2,1%	0,7%	3,9%
1957	29.310.000	4.377.421	1.162.114	544.642	155.486	1.109.886	26,5%	12,4%	3,6%	25,4%	4,0%	1,9%	0,5%	3,8%
1958	35.000.000	5.251.461	1.505.585	592.558	181.912	1.224.726	28,7%	11,3%	3,5%	23,3%	4,3%	1,7%	0,5%	3,5%
1959	43.670.000	7.046.746	1.901.420	890.903	283.302	1.636.213	27,0%	12,6%	4,0%	23,2%	4,4%	2,0%	0,6%	3,7%
1960	46.664.000	7.789.094	1.912.560	1.051.521	320.051	1.799.371	24,6%	13,5%	4,1%	23,1%	4,1%	2,3%	0,7%	3,9%
1961	49.536.000	11.865.725	2.400.304	1.398.700	379.668	1.819.269	20,2%	11,8%	3,2%	15,3%	4,8%	2,8%	0,8%	3,7%

Kaynak: Maliye Bakanlığı Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995).

EK-1 (DEVAM)

Türkiye 1962-1975 Dönemi Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamaları ve Bu Harcamaların Konsolide Bütçedeki Oranları

Yıllar	GSMH	Konsolide Bütçe Rakamları	Savunma Harcamaları	Eğitim Harcamaları	Sağlık Harcamaları	Altyapı Harcamaları	Savunma Harcamaları/Konsolide Bütçe	Eğitim Harcamaları/Konsolide Bütçe	Sağlık Harcamaları/Konsolide Bütçe	Altyapı Harcamaları/Konsolide Bütçe	Savunma Harcamaları/GSMH	Eğitim Harcamaları/GSMH	Sağlık Harcamaları/GSMH	Altyapı Harcamaları/GSMH
1962	57.593.000	9.744.789	2.571.053	1.520.825	393.003	1.832.630	26,4%	15,6%	4,0%	18,8%	4,5%	2,6%	0,7%	3,2%
1963	66.801.000	12.441.716	2.903.109	1.944.115	480.745	2.239.512	23,3%	15,6%	3,9%	18,0%	4,3%	2,9%	0,7%	3,4%
1964	71.313.000	14.303.009	3.256.581	2.181.414	507.549	2.653.496	22,8%	15,3%	3,5%	18,6%	4,6%	3,1%	0,7%	3,7%
1965	76.726.000	15.419.734	3.410.639	2.325.466	552.716	2.962.173	22,1%	15,1%	3,6%	19,2%	4,4%	3,0%	0,7%	3,9%
1966	91.419.000	18.225.876	3.853.376	2.805.426	657.902	3.721.441	21,1%	15,4%	3,6%	20,4%	4,2%	3,1%	0,7%	4,1%
1967	101.481.000	21.552.136	4.294.295	3.132.243	738.889	4.360.113	19,9%	14,5%	3,4%	20,2%	4,2%	3,1%	0,7%	4,3%
1968	163.900.000	23.262.050	4.749.343	3.677.171	793.834	5.551.310	20,4%	15,8%	3,4%	23,9%	2,9%	2,2%	0,5%	3,4%
1969	183.400.000	26.715.128	4.738.907	3.761.416	851.539	6.635.448	17,7%	14,1%	3,2%	24,8%	2,6%	2,1%	0,5%	3,6%
1970	207.800.000	34.708.083	5.533.206	4.818.778	1.061.637	7.598.947	15,9%	13,9%	3,1%	21,9%	2,7%	2,3%	0,5%	3,7%
1971	261.100.000	49.079.764	8.025.794	7.386.154	1.611.741	8.108.398	16,4%	15,0%	3,3%	16,5%	3,1%	2,8%	0,6%	3,1%
1972	314.000.000	54.372.962	8.877.448	8.109.439	1.787.986	8.093.902	16,3%	14,9%	3,3%	14,9%	2,8%	2,6%	0,6%	2,6%
1973	399.100.000	67.524.419	11.444.526	11.756.194	2.652.966	9.939.204	16,9%	17,4%	3,9%	14,7%	2,9%	2,9%	0,7%	2,5%
1974	537.700.000	82.274.950	15.302.415	14.353.572	3.125.885	14.432.884	18,6%	17,4%	3,8%	17,5%	2,8%	2,7%	0,6%	2,7%
1975	690.900	120.364	20.054	21.288	4.565	19.237	16,7%	17,7%	3,8%	16,0%	2,9%	3,1%	0,7%	2,8%

Kaynak: Maliye Bakanlığı Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995).

EK-1 (DEVAM)

Türkiye 1976-1981 Dönemi Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamaları ve Bu Harcamaların Konsolide Bütçedeki Oranları

Yıllar	GSMH	Konsolide Bütçe Rakamları	Savunma Harcamaları	Eğitim Harcamaları	Sağlık Harcamaları	Altyapı Harcamaları	Savunma Harcamaları/Konsolide Bütçe	Eğitim Harcamaları/Konsolide Bütçe	Sağlık Harcamaları/Konsolide Bütçe	Altyapı Harcamaları/Konsolide Bütçe	Savunma Harcamaları/GSMH	Eğitim Harcamaları/GSMH	Sağlık Harcamaları/GSMH	Altyapı Harcamaları/GSMH
1976	868.100	162.358	26.348	24.796	5.295	27.763	16,2%	15,3%	3,3%	17,1%	3,0%	2,9%	0,6%	3,2%
1977	1.108.300	248.906	35.415	37.133	7.526	40.353	14,2%	14,9%	3,0%	16,2%	3,2%	3,4%	0,7%	3,6%
1978	1.645.900	361.555	43.516	55.708	14.527	57.409	12,0%	15,4%	4,0%	15,9%	2,6%	3,4%	0,9%	3,5%
1979	2.876.500	633.208	79.253	90.952	25.174	87.758	12,5%	14,4%	4,0%	13,9%	2,8%	3,2%	0,9%	3,1%
1980	5.303.000	1.147.557	184.827	153.303	41.188	162.156	16,1%	13,4%	3,6%	14,1%	3,5%	2,9%	0,8%	3,1%
1981	8.022.700	1.632.962	251.184	193.840	156.062	286.906	15,4%	11,9%	9,6%	17,6%	3,1%	2,4%	1,9%	3,6%

Kaynak: Maliye Bakanlığı Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995).

EK-1 (DEVAM)**Türkiye 1982-1993 Dönemi Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamaları ve Bu Harcamaların Konsolide Bütçedeki Oranları**

Yıllar	GSMH	Konsolide Bütçe Rakamları	Savunma Harcamaları	Eğitim Harcamaları	Sağlık Harcamaları	Altyapı Harcamaları	Savunma Harcamaları/Konsolide Bütçe	Eğitim Harcamaları/Konsolide Bütçe	Sağlık Harcamaları/Konsolide Bütçe	Altyapı Harcamaları/Konsolide Bütçe	Savunma Harcamaları/GSMH	Eğitim Harcamaları/GSMH	Sağlık Harcamaları/GSMH	Altyapı Harcamaları/GSMH
1982	10.611.900	1.764.881	269.340	227.770	44.871	299.430	15,3%	12,9%	2,5%	17,0%	2,5%	2,1%	0,4%	2,8%
1983	13.933.000	2.914.818	403.083	461.284	70.513	412.294	13,8%	15,8%	2,4%	14,1%	2,9%	3,3%	0,5%	3,0%
1984	22.167.700	4.278.255	578.514	477.085	101.240	618.430	13,5%	11,2%	2,4%	14,5%	2,6%	2,2%	0,5%	2,8%
1985	35.350.300	6.493.304	832.878	673.748	150.268	1.006.024	12,8%	10,4%	2,3%	15,5%	2,4%	1,9%	0,4%	2,8%
1986	51.184.800	8.311.420	1.234.744	961.175	220.632	1.536.918	14,9%	11,6%	2,7%	18,5%	2,4%	1,9%	0,4%	3,0%
1987	75.019.400	12.790.981	1.627.296	1.572.977	372.196	1.932.952	12,7%	12,3%	2,9%	15,1%	2,2%	2,1%	0,5%	2,6%
1988	129.175.100	21.446.013	2.529.393	2.650.117	640.893	2.831.704	11,8%	12,4%	3,0%	13,2%	2,0%	2,1%	0,5%	2,2%
1989	230.369.900	38.871.230	5.097.234	6.019.543	1.482.281	4.564.326	13,1%	15,5%	3,8%	11,7%	2,2%	2,6%	0,6%	2,0%
1990	397.177.500	68.354.409	9.110.286	12.842.985	3.213.382	7.541.320	13,3%	18,8%	4,7%	11,0%	2,3%	3,2%	0,8%	1,9%
1991	634.392.841	132.400.882	16.074.415	22.873.413	5.221.685	14.251.940	12,1%	17,3%	3,9%	10,8%	2,5%	3,6%	0,8%	2,2%
1992	1.103.604.909	225.398.207	30.506.019	44.379.096	10.499.365	12.833.585	13,5%	19,7%	4,7%	5,7%	2,8%	4,0%	1,0%	1,2%
1993	1.997.322.600	490.437.973	53.560.963	81.243.248	19.113.010	47.315.562	10,9%	16,6%	3,9%	9,6%	2,7%	4,1%	1,0%	2,4%

Kaynak: Maliye Bakanlığı Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995).

EK-1 (DEVAM)

Türkiye 1994-2011 Dönemi Savunma, Eğitim, Sağlık ve Altyapı Harcamaları ve Bu Harcamaların Konsolide Bütçedeki Oranları

Yıllar	GSMH	Konsolide Bütçe Rakamları	Savunma Harcamaları	Eğitim Harcamaları	Sağlık Harcamaları	Altyapı Harcamaları	Savunma Harcamaları /Konsolide Bütçe	Eğitim Harcamaları /Konsolide Bütçe	Sağlık Harcamaları /Konsolide Bütçe	Altyapı Harcamaları /Konsolide Bütçe	Savunma Harcamaları /GSMH	Eğitim Harcamaları /GSMH	Sağlık Harcamaları /GSMH	Altyapı Harcamaları /GSMH
1994	3.887.903.000	902.454.000	107.581.000	120.697.661	31.537.512	62.188.960	11,9%	13,4%	3,5%	6,9%	2,8%	3,1%	0,8%	1,6%
1995	7.854.887	1.724.194	205.133	210.801	57.275	117.247	11,9%	12,2%	3,3%	6,8%	2,6%	2,7%	0,7%	1,5%
1996	14.978.067	3.961.308	400.479	435.734	117.119	258.488	10,1%	11,0%	3,0%	6,5%	2,7%	2,9%	0,8%	1,7%
1997	29.393.262	8.050.252	878.994	960.904	256.952	572.581	10,9%	11,9%	3,2%	7,1%	3,0%	3,3%	0,9%	1,9%
1998	53.518.332	15.614.441	1.617.888	1.933.475	472.763	856.763	10,4%	12,4%	3,0%	5,5%	3,0%	3,6%	0,9%	1,6%
1999	78.282.967	28.084.685	2.841.694	3.312.106	806.933	1.410.447	10,1%	11,8%	2,9%	5,0%	3,6%	4,2%	1,0%	1,8%
2000	125.596.129	46.705.028	4.421.343	4.717.099	1.143.588	2.982.121	9,5%	10,1%	2,4%	6,4%	3,5%	3,8%	0,9%	2,4%
2001	176.484.000	80.579.065	6.404.565	7.020.442	1.825.490	4.591.918	7,9%	8,7%	2,3%	5,7%	3,6%	4,0%	1,0%	2,6%
2002	275.032.366	115.682.350	9.337.170	11.151.090	3.047.714	6.313.889	8,1%	9,6%	2,6%	5,5%	3,4%	4,1%	1,1%	2,3%
2003	356.680.888	140.454.842	10.768.367	14.471.239	3.708.416	7.095.787	7,7%	10,3%	2,6%	5,1%	3,0%	4,1%	1,0%	2,0%
2004	428.932.000	141.020.860	11.602.696	17.430.620	4.473.755	7.871.759	8,2%	12,4%	3,2%	5,6%	2,7%	4,1%	1,0%	1,8%
2005	486.401.032	146.097.674	12.674.733	19.851.876	6.801.471	9.508.587	8,7%	13,6%	4,7%	6,5%	2,6%	4,1%	1,4%	2,0%
2006	575.783.962	178.126.033	14.337.742	23.205.262	8.628.851	11.274.663	8%	13%	5%	6%	2%	4%	1%	2%
2007	843.178.421	204.067.683	14.817.727	27.798.867	10.429.216	11.884.397	7%	14%	5%	6%	2%	3%	1%	1%
2008	950.534.251	227.030.562	16.336.059	31.563.013	12.056.104	16.143.354	7%	14%	5%	7%	2%	3%	1%	2%
2009	952.634.796	268.219.185	18.674.338	36.961.921	14.714.007	17.888.032	7%	14%	5%	7%	2%	4%	2%	2%
2010	1.103.749.801	294.358.724	19.514.551	40.802.653	14.939.203	22.437.518	7%	14%	5%	8%	2%	4%	1%	2%
2011	1.281.454.000	313.301.823	21.294.938	48.411.571	17.352.809	40.313.978	7%	15%	6%	13%	2%	4%	1%	3%

Ek-1 Kaynak: Maliye Bakanlığı Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1995), 1995 yılı sonrası Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü web ağından alınmıştır.

* 1924-1974 yılları arası BİN TL, 1975-1994 yılları arası MİLYON TL, 1995-2005 yılları arası milyar TL, 2006-2011 yılları arası milyon TL'dir.

EK-2**İRAN**

YILLAR	Kamu Eğitim Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Eğitim Harcamaları/ GSYİH(%)	Kamu Sağlık Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Sağlık Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Savunma Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları (%)	Savunma Harcamaları/ GSYİH(%)
2000	18,8	4,4	8,41	1,91	22,45	3,79
2001	21,2	4,4	9,76	2,22	20,84	4,02
2002	17,8	4,9	9,37	2,14	12,97	2,51
2003	18,6	4,8	10,14	2,27	14,64	2,85
2004	18,9	4,9	10,07	2,1	16,86	3,27
2005	16,1	4,7	8,78	2,19	16,4	3,76
2006	16,2	5,1	9,39	2,41	15,49	3,83
2007	18,6	5,5	11,36	2,28	13,99	2,88
2008	16,4	4,8	10,06	2,28	10,11	2,14
2009	18,3	4,5	10,06	2,27	9,72	2,19
2010	17,1	4,3	10,06	2,13		

Kaynak: Eğitim harcamaları verileri; <http://data.worldbank.org>, sağlık harcamaları verileri; www.indexmundi.com, savunma harcamaları verileri; <http://databanksearch.worldbank.org>'dan alınmıştır.

İRAK

YILLAR	Kamu Eğitim Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Eğitim Harcamaları/ GSYİH(%)	Kamu Sağlık Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Sağlık Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Savunma Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları (%)	Savunma Harcamaları/ GSYİH(%)
2000			0,1	0,03		
2001			0,15	0,05		
2002			0,1	0,03		
2003			4,41	1,65		
2004			3,41	4,12		2,38
2005			3,34	3,22		3,58
2006			3,09	2,33		1,9
2007			6,18	3,37		2,19
2008			6,36	3,66		2,18
2009			9,47	6,62		2,66
2010			10,2	6,92		2,64

Kaynak: Sağlık harcamaları verileri; www.indexmundi.com, savunma harcamaları verileri; <http://databanksearch.worldbank.org>'dan alınmıştır.

EK-2 (DEVAM)**SURİYE**

YILLAR	Kamu Eğitim Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Eğitim Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Sağlık Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Sağlık Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Savunma Harcamaları /Toplam Kamu Harcamaları (%)	Savunma Harcamaları GSYİH(%)
2000	11,1	4,1	6,54	1,99		5,34
2001	15,7	4,4	6,52	2,16		5,26
2002	16,8	5	6,49	2,26		5,21
2003	19,9	6,5	6,31	2,47		6,25
2004	17,1	5,4	6,06	2,15		5,54
2005			6,8	2,08		5,03
2006	20	5,3	6,39	1,86		4,39
2007	18,9	4,9	6,39	1,86		4,1
2008	20	4,6	6,39	1,57		3,55
2009	19,2	5,1	6	1,63		4,01
2010			5,58	1,57		3,95

Kaynak: Eğitim harcamaları; 2000 yılı verileri Unesco, 2003, diğer yılların verileri; <http://data.worldbank.org>, sağlık harcamaları verileri; www.indexmundi.com, savunma harcamaları verileri; <http://databanksearch.worldbank.org>'dan alınmıştır.

YUNANİSTAN

YILLAR	Kamu Eğitim Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Eğitim Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Sağlık Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Sağlık Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Savunma Harcamaları /Toplam Kamu Harcamaları (%)	Savunma Harcamaları / GSYİH(%)
2001	7,7	3,5	11,79	5,35	7,74	3,41
2002	7,9	3,6	11,7	5,28	7,48	3,24
2003	8	3,6	11,94	5,34	6,16	2,61
2004	8,4	3,9	11,28	5,13	6,38	2,75
2005	9,2	4,1	13,02	5,81	6,85	2,93
2006	9,2	3,5	13,36	6,04	6,77	2,91
2007	9,2	3,5	12,46	5,93	6,18	2,79
2008			13,56	6,87	6,45	3,1
2009			13,2	7,11	6,32	3,29
2010			13,2	6,64	5,53	2,78

Kaynak: Eğitim harcamaları; 2006-2007 yılı verileri Unesco, 2008, 2009, diğer yılların verileri; <http://data.worldbank.org>, sağlık harcamaları verileri; www.indexmundi.com, savunma harcamaları verileri; <http://databanksearch.worldbank.org>'dan alınmıştır.

EK-2 (DEVAM)**BULGARİSTAN**

YILLAR	Kamu Eğitim Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Eğitim Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Sağlık Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Sağlık Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Savunma Harcamaları /Toplam Kamu Harcamaları (%)	Savunma Harcamaları / GSYİH(%)
2001	9,3	3,5	10,61	4,31	9,54	2,93
2002	9,7	3,5	11,74	4,65	8,99	2,85
2003	11,2	4,1	12,03	4,71	8,42	2,75
2004	6,7	2,4	11,52	4,44	7,63	2,57
2005	12,1	4,2	11,94	4,45	7,65	2,42
2006	12	4	11,42	3,93	7,49	2,26
2007	11,1	3,9	10,12	3,97	8,16	2,45
2008	12,6	4,4	10,63	4,08	6,73	2
2009	12,7	4,6	9,69	4	6,26	1,98
2010	11,2	4,1	11,28	4,22	6,07	1,87

Kaynak: Eğitim harcamaları verileri; <http://data.worldbank.org>, sağlık harcamaları verileri; www.indexmundi.com, savunma harcamaları verileri; <http://databanksearch.worldbank.org>'dan alınmıştır.

ROMANYA

YILLAR	Kamu Eğitim Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Eğitim Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Sağlık Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Sağlık Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Savunma Harcamaları /Toplam Kamu Harcamaları (%)	Savunma Harcamaları / GSYİH(%)
2000	7,46	2,89	9,15	3,53		2,53
2001	9,05	3,28	9,79	3,55		2,45
2002	10,04	3,52	10,78	3,77	8,89	2,3
2003	10,32	3,44	13,52	4,52	8,94	2,1
2004	9,78	3,29	12,14	4,07	8,7	2,03
2005	10,39	3,48	13,16	4,42	8,31	2
2006			11,42	4,06	7,25	1,84
2007	11,79	4,28	11,25	4,3	5,85	1,54
2008			11,34	4,46	4,44	1,47
2009	10,31	4,32	10,82	4,45	3,03	1,35
2010			11,91	4,78	3,13	1,27

Kaynak: Eğitim harcamaları ve sağlık harcamaları verileri; www.indexmundi.com, savunma harcamaları verileri; <http://databanksearch.worldbank.org>'dan alınmıştır.

EK-2 (DEVAM)**ERMENİSTAN**

YILLAR	Kamu Eğitim Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Eğitim Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Sağlık Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Sağlık Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Savunma Harcamaları /Toplam Kamu Harcamaları (%)	Savunma Harcamaları / GSYİH(%)
2000	12,83	2,77	4,61	1,14		3,56
2001	11,88	2,47	6,73	1,59		3,13
2002	11,02	2,14	6,19	1,36		2,7
2003	11,14	2,15	6,76	1,52	16,61	2,73
2004	14,21	2,49	6,76	1,39	16,17	2,74
2005	14,57	2,71	6,79	1,48	15,82	2,87
2006	14,99	2,72	7,42	1,59	17,19	2,95
2007	14,98	3,02	6,81	1,61	17,85	3,04
2008	13,97	3,17	7,24	1,68	16,04	3,39
2009	12,99	3,84	6,62	2	17,47	4,17
2010	11,78	3,21	6,42	1,81	18,6	4,28

Kaynak: Eğitim harcamaları ve sağlık harcamaları verileri; www.indexmundi.com, savunma harcamaları verileri; <http://databanksearch.worldbank.org>'dan alınmıştır.

UKRAYNA

YILLAR	Kamu Eğitim Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Eğitim Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Sağlık Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Sağlık Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Savunma Harcamaları /Toplam Kamu Harcamaları (%)	Savunma Harcamaları / GSYİH(%)
2000	11,4	4,2	8,4	2,9	13,53	3,64
2001	12,8	4,7	8,92	3,07	10,37	2,86
2002	14,4	5,4	9,35	3,51	9,57	2,77
2003	14,4	5,6	10,41	4,04	9,59	2,85
2004	12,8	5,3	9,34	3,87	7,87	2,6
2005	13,7	6,1	11,88	3,81	7,75	2,79
2006	13,9	6,2	12,06	3,88	7,53	2,77
2007	14	6,2	12,53	3,93	8,21	2,87
2008	13,6	6,4	11,73	3,83	7,16	2,67
2009	15,1	7,3	12,75	4,29	7,01	2,86
2010			12,67	4,42	6,64	2,72

Kaynak: Eğitim harcamaları verileri; <http://data.worldbank.org>, sağlık harcamaları verileri; www.indexmundi.com, savunma harcamaları verileri; <http://databanksearch.worldbank.org>'dan alınmıştır.

EK-2 (DEVAM)**RUSYA**

YIL LAR	Kamu Eğitim Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Eğitim Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Sağlık Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Sağlık Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Savunma Harcamaları /Toplam Kamu Harcamaları (%)	Savunma Harcamaları / GSYİH(%)
2000	9	2,9	12,67	3,25		3,71
2001	9,2	3,1	12,37	3,33		4,08
2002	10,6	3,8	11,22	3,53	19,26	4,34
2003	10,5	3,7	11,02	3,3	18,66	4,3
2004	11,2	3,5	11,28	3,09	17,86	3,85
2005	11,5	3,8	11,75	3,23	19,51	3,89
2006	12,4	3,9	10,77	3,35	19,62	3,83
2007			10,21	3,45	16,09	3,7
2008	12	4,1	10,08	3,42	17,37	3,74
2009			10	4,14	15,03	4,68
2010	11,9	4,1	9,69	3,8	15,59	4,27

Kaynak: Eğitim harcamaları; 2010 yılı verileri Unesco, 2012, diğer yılların verileri; <http://data.worldbank.org>, sağlık harcamaları verileri; www.indexmundi.com, savunma harcamaları verileri; <http://databanksearch.worldbank.org>'dan alınmıştır.

GÜRCİSTAN

YILLAR	Kamu Eğitim Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Eğitim Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Sağlık Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Sağlık Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Savunma Harcamaları /Toplam Kamu Harcamaları (%)	Savunma Harcamaları / GSYİH(%)
2000	12,5	2,2	6,91	1,18	5,33	0,62
2001	12,4	2,1	7,78	1,39	6,85	0,74
2002	13,6	2,2	7,77	1,4	8,88	1
2003	12,5	2,1	7,06	1,26	9,99	1,07
2004	15	2,9	5,6	1,31	9,43	1,37
2005	11,2	2,5	6,15	1,65	19,28	3,34
2006	12,9	3	5,88	1,77	25,71	5,22
2007	9,5	2,7	4,26	1,45	40	9,16
2008	8,9	2,9	4,78	1,78	29,25	8,52
2009	9	3,2	6,07	2,27	18,11	5,6
2010	7,7	3,2	6,87	2,4	14,82	3,9

Kaynak: Eğitim harcamaları; 2010 yılı verileri Unesco, 2012, diğer yılların verileri; <http://data.worldbank.org>, sağlık harcamaları verileri; www.indexmundi.com, savunma harcamaları verileri; <http://databanksearch.worldbank.org>'dan alınmıştır.

EK-2 (DEVAM)**GÜNEY KORE**

YILLAR	Kamu Eğitim Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Eğitim Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Sağlık Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Sağlık Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Savunma Harcamaları /Toplam Kamu Harcamaları (%)	Savunma Harcamaları / GSYİH(%)
2000	17,4	3,8	9,71	2,18	15,56	2,59
2001	14,72	4,12	11,61	2,78	14,47	2,56
2002	15,48	4,01	11,19	2,64	14,56	2,45
2003	14,98	4,37	9,4	2,72	13,03	2,46
2004	16,48	4,36	10,59	2,76	13,09	2,47
2005	15,33	4,15	11,27	3	13,3	2,62
2006	15,21	4,22	12,06	3,34	12,89	2,65
2007	14,76	4,23	12,28	3,52	13,12	2,64
2008	15,77	4,8	11,86	3,61	13,59	2,8
2009	15,3	5,05	12,17	4,03	13,4	2,93
2010	15,8	5	13,68	4,12	13,67	2,72

Kaynak: Eğitim harcamaları; 2000 yılı verileri Unesco, 2003, 2010 yılı verileri Unesco, 2012 diğer yılların verileri ve sağlık harcamaları verileri; www.indexmundi.com, savunma harcamaları verileri; <http://databanksearch.worldbank.org>'dan alınmıştır.

ENDONEZYA

YILLAR	Kamu Eğitim Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Eğitim Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Sağlık Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Sağlık Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Savunma Harcamaları /Toplam Kamu Harcamaları (%)	Savunma Harcamaları / GSYİH(%)
2000	9,6	1,5	4,47	0,71		
2001	11,2	2,5	4,65	0,96		0,48
2002	14,1	2,6	4,73	0,85	5,1	0,79
2003	16,3	3,2	5,43	1,02	6,45	0,99
2004	13,8	2,7	5,02	0,93	5,97	0,95
2005	15,3	2,9	4,97	0,91	4,54	0,75
2006			5,18	1,04	4,02	0,72
2007	15	3	6,49	1,24	4,52	0,77
2008	13,6	2,9	5,73	1,14	3,43	0,63
2009	19,3	3,5	6,84	1,14	3,89	0,61
2010	16,4	3	6,23	1,03	4,57	0,66

Kaynak: Eğitim harcamaları; 2000 yılı verileri Unesco, 2003, diğer yılların verileri; <http://data.worldbank.org>, sağlık harcamaları verileri; www.indexmundi.com, savunma harcamaları verileri; <http://databanksearch.worldbank.org>'dan alınmıştır.

EK-2 (DEVAM)**GÜNEY AFRİKA**

YILLAR	Kamu Eğitim Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Eğitim Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Sağlık Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Sağlık Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Savunma Harcamaları /Toplam Kamu Harcamaları (%)	Savunma Harcamaları GSYİH(%)
2000	18,11	5,6	10,92	3,43	5,1	1,42
2001	20,5	5,3	11,16	3,47	5,47	1,52
2002	20,1	5,2	11,53	3,37	5,78	1,59
2003	19,6	5,1	11,1	3,47	5,27	1,53
2004	19,9	5,3	10,3	3,26	4,73	1,41
2005	19,9	5,3	10,41	3,38	4,82	1,44
2006	19,7	5,3	10,71	3,41	4,47	1,34
2007	18,5	5,2	11,11	3,46	4,06	1,23
2008	17,9	5,1	11,58	3,67	3,82	1,2
2009	18,3	5,5	11,59	4,07	3,76	1,27
2010	18,1	6	12,42	4,05	3,54	1,15

Kaynak: Eğitim harcamaları verileri; <http://data.worldbank.org>, sağlık harcamaları verileri; www.indexmundi.com, savunma harcamaları verileri; <http://databanksearch.worldbank.org>'dan alınmıştır.

SUUDİ ARABİSTAN

YILLAR	Kamu Eğitim Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Eğitim Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Sağlık Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Sağlık Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Savunma Harcamaları /Toplam Kamu Harcamaları (%)	Savunma Harcamaları / GSYİH(%)
2000	16,7	5,9	9,16	3,05		10,59
2001	19,6	7,8	8,76	3,26		11,49
2002	19,8	7,7	9,36	3,09		9,81
2003	19,9	7,1	9,07	2,9		8,74
2004	18	6,3	8,72	2,65		8,08
2005	17,8	5,4	8,8	2,58		7,73
2006	20,1	5,9	9,48	2,79		7,85
2007	19,78	6,39	8,38	2,71		8,53
2008	17,7	5,1	7,08	2,06		7,35
2009			6,4	2,7		9,62
2010	19,3	5,6	6,84	2,65		8,59

Kaynak: Eğitim harcamaları; 2007 yılı verileri www.indexmundi.com 2010 yılı verileri Unesco, 2012, diğer yılların verileri; <http://data.worldbank.org>, sağlık harcamaları verileri; www.indexmundi.com, savunma harcamaları verileri; <http://databanksearch.worldbank.org>'dan alınmıştır

EK-2 (DEVAM)**MEKSİKA**

YILLAR	Kamu Eğitim Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Eğitim Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Sağlık Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Sağlık Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Savunma Harcamaları /Toplam Kamu Harcamaları (%)	Savunma Harcamaları / GSYİH(%)
2000	19,8	4,1	16,62	2,36	3,7	0,48
2001	20,8	4,4	16,56	2,44		0,48
2002	21	4,6	15,68	2,46		0,46
2003	23,1	5,1	15,54	2,55		0,45
2004	23,6	4,8	17,41	2,7		0,4
2005	22,7	4,9	16,5	2,64		0,42
2006	21	4,7	15,91	2,57		0,42
2007	20,7	4,7	15,5	2,62		0,46
2008	19	4,9	14,96	2,74		0,45
2009	19,2	5,2	11,91	3,1		0,54
2010	19,4	5,2	12,13	3,1		0,56

Kaynak: Eğitim harcamaları verileri; <http://data.worldbank.org>, sağlık harcamaları verileri; www.indexmundi.com, savunma harcamaları verileri; <http://databanksearch.worldbank.org>'dan alınmıştır.

ÇİN

YILLAR	Kamu Eğitim Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Eğitim Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Sağlık Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Sağlık Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Savunma Harcamaları /Toplam Kamu Harcamaları (%)	Savunma Harcamaları / GSYİH(%)
2000			10,86	1,77		1,85
2001			9,34	1,63		2,07
2002			9,41	1,72	20,29	2,18
2003			9,68	1,76	20,29	2,12
2004			10,12	1,8	18,61	2,07
2005			9,89	1,82	15,27	2,05
2006			9,9	1,85	17,88	2,09
2007			10,91	2,04	11,63	2,06
2008			11,6	2,31	16,08	2,03
2009			12,07	2,7		2,24
2010			12,07	2,7		2,08

Kaynak: Sağlık harcamaları verileri; www.indexmundi.com, savunma harcamaları verileri; <http://databanksearch.worldbank.org>'dan alınmıştır.

EK-2 (DEVAM)**HİNDİSTAN**

YILLAR	Kamu Eğitim Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Eğitim Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Sağlık Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Sağlık Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Savunma Harcamaları /Toplam Kamu Harcamaları (%)	Savunma Harcamaları / GSYİH(%)
2000	16,4	4,3	7,39	1,11	19,47	2,95
2001	12,7	4,1	6,97	1,07	19,14	2,92
2002			6,25	1,02	17,92	2,83
2003	11,5	3,6	5,89	0,98	17,49	2,68
2004	10,8	3,3	6,13	0,94	19,02	2,83
2005	10,7	3,1	6,85	0,94	18,45	2,75
2006	10,4	3,1	6,96	0,94	16,79	2,53
2007			6,71	0,96	15,63	2,34
2008			6,59	1,03	15,12	2,55
2009	10,1	3,2	6,86	1,09	17,47	2,89
2010	10,5	3,3	6,76	1,06	16,57	2,7

Kaynak: Eğitim harcamaları; 2001 yılı verileri Unesco, 2004, diğer yılların verileri; <http://data.worldbank.org>, sağlık harcamaları verileri; www.indexmundi.com, savunma harcamaları verileri; <http://databanksearch.worldbank.org>'dan alınmıştır.

ARJANTİN

YILLAR	Kamu Eğitim Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Eğitim Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Sağlık Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Sağlık Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Savunma Harcamaları /Toplam Kamu Harcamaları (%)	Savunma Harcamaları GSYİH(%)
2000	16,3	4,6	14,72	4,97		1,15
2001	16,3	4,8	14,21	5,07		1,18
2002	10,4	4	15,26	4,45	5,55	1,09
2003	11,6	3,5	14,47	4,25	5,35	1,06
2004	11,9	3,8	14,7	4,22	5,23	0,96
2005	13,1	3,8	13,95	4,46		0,93
2006	14,6	4,5	13,84	4,52		0,86
2007	14,7	4,9	13,29	4,78		0,88
2008	15,8	5,4	13,38	5,12		0,85
2009	15,9	6	14,38	6,21		0,97
2010	15	5,8	17,69	5,34		0,94

Kaynak: Eğitim harcamaları; 2005 yılı verileri Unesco, 2007, diğer yılların verileri; <http://data.worldbank.org>, sağlık harcamaları verileri; www.indexmundi.com, savunma harcamaları verileri; <http://databanksearch.worldbank.org>'dan alınmıştır.

EK-2 (DEVAM)**BREZİLYA**

YILLAR	Kamu Eğitim Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Eğitim Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Sağlık Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Sağlık Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Savunma Harcamaları /Toplam Kamu Harcamaları (%)	Savunma Harcamaları / GSYİH(%)
2000	12,01	4,01	4,08	2,89	8,1	1,76
2001	11,27	3,88	4,75	3,07	8,64	1,97
2002	10,8	3,78	5	3,21	8,38	1,91
2003	12,19	4,6	4,41	3,12	6,09	1,52
2004	12,26	4,01	5,15	3,35	6,44	1,47
2005	14,5	4,53	4,7	3,28	6,01	1,54
2006	16,18	4,95	5,15	3,54	5,54	1,51
2007	16,1	5,08	5,42	3,54	5,59	1,5
2008	17,43	5,4	5,73	3,54	5,52	1,48
2009	16,82	5,62	5,86	3,81	6,02	1,58
2010	16,8	5,7	10,74	4,24	5,95	1,59

Kaynak: Eğitim harcamaları; 2003 ve 2010 yılı verileri Unesco, 2005, 2012 diğer yılların verileri ve sağlık harcamaları verileri; www.indexmundi.com, savunma harcamaları verileri; <http://databanksearch.worldbank.org>'dan alınmıştır.

AVUSTURALYA

YILLAR	Kamu Eğitim Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Eğitim Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Sağlık Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Sağlık Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Savunma Harcamaları /Toplam Kamu Harcamaları (%)	Savunma Harcamaları / GSYİH(%)
2000	13,6	4,9	15,11	5,38	7,88	1,9
2001	13,8	4,6	15,4	5,41	7,33	1,93
2002			16,29	5,61	7,33	1,94
2003			15,91	5,51	7,39	1,91
2004			16,5	5,73	7,37	1,9
2005	13,6	4,9	16,71	5,67	7,33	1,88
2006	13,2	4,8	16,81	5,67	7,6	1,9
2007	13	4,7	17,18	5,77	7,72	1,9
2008	12,6	4,6	16,46	5,95	7,75	1,89
2009	13,4	5,1	16,76	6,19	7,29	1,94
2010	14,3	5,6	16,76	6,19	7,29	1,96

Kaynak: Eğitim harcamaları; 2001 yılı verileri Unesco, 2004, diğer yılların verileri; <http://data.worldbank.org>, sağlık harcamaları verileri; www.indexmundi.com, savunma harcamaları verileri; <http://databanksearch.worldbank.org>'dan alınmıştır.

EK-2 (DEVAM)**İTALYA**

YILLAR	Kamu Eğitim Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Eğitim Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Sağlık Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Sağlık Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Savunma Harcamaları /Toplam Kamu Harcamaları (%)	Savunma Harcamaları / GSYİH(%)
2000	9,7	4,4	12,67	5,81	5,21	2,03
2001	10,1	4,8	12,78	6,1	4,93	1,96
2002	9,8	4,6	13,12	6,18	5,09	1,99
2003	9,8	4,7	12,87	6,19	5,08	2
2004	9,6	4,6	13,77	6,54	5,11	1,97
2005	9,2	4,4	14,15	6,78	4,81	1,88
2006	9,7	4,7	14,18	6,87	4,52	1,78
2007	9	4,3	13,88	6,61	4,34	1,69
2008	9,4	4,6	14,36	6,98	4,47	1,79
2009	9,1	4,7	14,22	7,38	4,13	1,81
2010	8,9	4,5	14,72	7,41	4,16	1,75

Kaynak: Eğitim harcamaları; verileri; <http://data.worldbank.org>, sağlık harcamaları verileri; www.indexmundi.com, savunma harcamaları verileri; <http://databanksearch.worldbank.org>'dan alınmıştır.

FRANSA

YILLAR	Kamu Eğitim Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Eğitim Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Sağlık Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Sağlık Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Savunma Harcamaları /Toplam Kamu Harcamaları (%)	Savunma Harcamaları / GSYİH(%)
2000	11	5,7	15,49	8,01	5,72	2,55
2001	10,8	5,6	15,69	8,11	5,54	2,49
2002	10,6	5,6	15,91	8,41	5,45	2,51
2003	11,1	5,9	16,16	8,63	5,53	2,56
2004	10,9	5,8	16,33	8,7	5,62	2,58
2005	10,6	5,7	16,41	8,79	5,38	2,48
2006	10,6	5,6	16,49	8,74	5,33	2,42
2007	10,7	5,6	16,49	8,67	5,25	2,35
2008	10,5	5,6	15,87	8,46	5,17	2,33
2009	10,4	5,9	15,9	9,03	5,3	2,55
2010	10,4	5,9	15,87	8,98	4,84	2,41

Kaynak: Eğitim harcamaları; verileri; <http://data.worldbank.org>, sağlık harcamaları verileri; www.indexmundi.com, savunma harcamaları verileri; <http://databanksearch.worldbank.org>'dan alınmıştır.

EK-2 (DEVAM)**JAPONYA**

YILLAR	Kamu Eğitim Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Eğitim Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Sağlık Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Sağlık Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Savunma Harcamaları /Toplam Kamu Harcamaları (%)	Savunma Harcamaları / GSYİH(%)
2000	9,9	3,6	16,16	6,14		0,97
2001	9,6	3,6	16,8	6,35		0,97
2002	9,9	3,6	16,81	6,39		0,98
2003	9,9	3,6	17,09	6,42		0,99
2004	9,9	3,6	17,78	6,46		0,98
2005	10,3	3,5	18,32	6,67	6,11	0,98
2006	10,2	3,5	18,11	6,51	6,16	0,97
2007	10	3,5	18,49	6,61	6,43	0,95
2008	10,3	3,4	18,73	6,92	5,97	0,96
2009	9,4	3,4	18,18	7,62	5,34	1,02
2010	9,5	3,8	18,18	7,42	5,42	0,98

Kaynak: Eğitim harcamaları; 2009-2010 yılı verileri Unesco, 2011, 2012, 2000-2008 yılları verileri; <http://data.worldbank.org>, sağlık harcamaları verileri; www.indexmundi.com, savunma harcamaları verileri; <http://databanksearch.worldbank.org>'dan alınmıştır.

ABD

YILLAR	Kamu Eğitim Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Eğitim Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Sağlık Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Sağlık Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Savunma Harcamaları /Toplam Kamu Harcamaları (%)	Savunma Harcamaları / GSYİH(%)
2000	15,5	4,8	17,1	5,79		2,93
2001	16,7	5,5	17,77	6,22	15,63	2,94
2002	16	5,4	18,21	6,54	16,53	3,25
2003	16,1	5,6	18,93	6,86	17,85	3,61
2004	15,2	5,3	19,29	6,96	18,86	3,78
2005	14,6	5,1	19,27	7	18,87	3,84
2006	15,5	5,4	19,91	7,17	18,8	3,81
2007	15,2	5,2	19,81	7,3	18,63	3,85
2008	14,9	5,3	19,52	7,63	18,9	4,22
2009	13,8	5,2	19,47	8,36	18,13	4,64
2010	12,7	5,4	19,92	8,49	18,02	4,67

Kaynak: Eğitim harcamaları; 2000 yılı verileri Unesco, 2003, 2001-2010 yılları verileri; <http://data.worldbank.org>, sağlık harcamaları verileri; www.indexmundi.com, savunma harcamaları verileri; <http://databanksearch.worldbank.org>'dan alınmıştır.

EK-2 (DEVAM)**İNGİLTERE**

YILLAR	Kamu Eğitim Harcamaları/Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Eğitim Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Sağlık Harcamaları/Toplam Kamu Harcamaları(%)	Kamu Sağlık Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Savunma Harcamaları /Toplam Kamu Harcamaları (%)	Savunma Harcamaları / GSYİH(%)
2000	12,4	4,5	15,09	5,55	6,59	2,36
2001	13,5	4,6	14,38	5,78	6,55	2,38
2002	13,9	5,1	14,66	6,06	6,54	2,45
2003	13,9	5,3	14,74	6,22	6,5	2,5
2004	13,3	5,2	15,12	6,51	6,26	2,43
2005	13,6	5,4	15,28	6,69	5,87	2,38
2006	13,7	5,5	15,57	6,85	5,85	2,32
2007	13,4	5,4	15,68	6,85	5,88	2,31
2008	13,3	5,3	15,09	7,19	5,76	2,44
2009	13	5,5	15,85	8,13	5,75	2,62
2010	13,3	6,2	15,87	7,99	5,6	2,53

Kaynak: Eğitim harcamaları; 2010 yılı verileri Unesco, 2012, 2000:2009 yılları verileri; <http://data.worldbank.org>, sağlık harcamaları verileri; www.indexmundi.com, savunma harcamaları verileri; <http://databanksearch.worldbank.org>'dan alınmıştır.

ALMANYA

YILLAR	Kamu Eğitim Harcamaları/	Kamu Eğitim Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Sağlık Harcamaları/	Kamu Sağlık Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Savunma Harcamaları /Toplam Kamu Harcamaları (%)	Savunma Harcamaları GSYİH(%)
2000	9,9	4,5	18,33	8,27	4,7	1,49
2001	9,9	4,6	17,5	8,33	4,64	1,46
2002	9,5	4,6	17,58	8,48	4,59	1,46
2003			17,68	8,57	4,48	1,45
2004		4,8	17,4	8,19	4,47	1,39
2005	9,8	4,6	17,66	8,28	4,4	1,38
2006	9,8	4,4	17,92	8,13	4,37	1,31
2007	10,3	4,5	18,39	8	4,46	1,28
2008	10,4	4,6	18,56	8,18	4,6	1,33
2009	10,5	5,1	18,71	9,02	4,52	1,44
2010	10,6	5,1	18,52	8,84	4,36	1,4

Kaynak: Eğitim harcamaları; 2000, 2001, 2002 ve 2005 yılı verileri Unesco, 2003, 2004, 2005, 2007, diğer yılların verileri; <http://data.worldbank.org>, sağlık harcamaları verileri; www.indexmundi.com, savunma harcamaları verileri; <http://databanksearch.worldbank.org>'dan alınmıştır.

EK-2 (DEVAM)**KANADA**

YILLAR	Kamu Eğitim Harcamaları/	Kamu Eğitim Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Sağlık Harcamaları/	Kamu Sağlık Harcamaları / GSYİH(%)	Kamu Savunma Harcamaları /Toplam Kamu Harcamaları (%)	Savunma Harcamaları / GSYİH(%)
2000	12,7	5,6	15,14	6,22	5,95	1,14
2001	12,2	5,1	15,53	6,52	6,07	1,17
2002	12,2	5,2	16,19	6,67	6,23	1,16
2003			16,66	6,86	6,18	1,15
2004			17,2	6,86	6,42	1,14
2005	12,2	4,9	17,57	6,9	6,23	1,15
2006			17,74	6,95	6,62	1,16
2007	12,4	4,9	17,91	7,05	7,02	1,22
2008	12,1	4,8	18,09	7,24	7,29	1,29
2009	12,5	5	18,23	8,09	7,27	1,42
2010	12,4	5,5	18,34	8,08	7	1,35

Kaynak: Eğitim harcamaları; verileri; <http://data.worldbank.org>, sağlık harcamaları verileri; www.indexmundi.com, savunma harcamaları verileri; <http://databanksearch.worldbank.org>'dan alınmıştır.

ÖZGEÇMİŞ

Mehtap YAĞ 1981 yılında Trabzon'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Trabzon'da tamamladı. Kocaeli Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümünden 2003 yılında mezun olduktan sonra, 2005 yılında Maliye Bakanlığının açmış olduğu sınavı kazanarak 2006 yılında Gelir Uzman Yardımcısı olarak göreve başladı. Anılan görevde 3 yıl çalıştıktan sonra yeterlilik sınavıyla Gelir Uzmanı unvanını aldı. Halen Hatay ili İskenderun ilçesi Asım Gündüz Vergi Dairesinde gelir uzmanı olarak görev yapmaktadır.

YAĞ, evli ve bir çocuk annesi olup, İngilizce bilmektedir.